

דו"ח העונות
האלטרנטיבי

ישראל
2011

לח"ת
LATET
לח"ת
לח"ת

תוכן עניינים

2.....	ייעוד ארגון לתת
3.....	מהות ומטרות הדו"ח
4.....	מתודולוגיה
8.....	עיקר המסקנות
10.....	מחאת עניים / ז'יל דרמון, יו"ר ארגון לתת
11.....	נכשלנו / ערן וינטרוב, מנכ"ל ארגון לתת
12.....	המיזם הלאומי לביטחון תזונתי
16.....	ילדים בצל העוני
22.....	חינוך והשכלה
28.....	תעסוקה
36.....	(אי) ביטחון תזונתי
44.....	בריאות
50.....	דיור
56.....	איכות חיים
62.....	יוקר המחיה
70.....	האחריות לטיפול בעוני והפערים החברתיים
75.....	רשימת עמותות שותפות

כל התמונות בדו"ח צולמו עלידי זיו קורן

ייעוד

ארגון לתת - סיוע הומניטרי ישראלי נוסד בשנת 1996 במטרה להעניק סיוע לאוכלוסיות במצוקה, בארץ ובעולם, על בסיס אוניברסלי ושוויוני, על־ידי הנעת החברה האזרחית בישראל למעורבות בשדה הפעולה ההומניטרי ובכך ליצור מודעות חברתית, להקנות ערכים של ערבות הדדית ונתינה ולפעול לצמצום העוני. לתת הוא ארגון עצמאי, לא ממשלתי, א־פוליטי, א־מפלגתי, הפועל ללא כוונות רווח וממומן אך ורק מתרומות.

לתת הנו ארגון גג ארצי המקיים שותפות עם 150 עמותות מזון וארגונים מקומיים, הפועלים ב־95 יישובים בארץ ותומכים ב־50,000 משפחות. בארגון פעילים יותר מ־5,000 מתנדבים מכל רחבי הארץ.

תחומי פעילות

ארגון לתת יוזם ומפעיל מספר תוכניות בתחומים שונים: תוכנית **"מזון לחיים"** - סיוע קבוע במזון לעשרות אלפי משפחות, העצמת עמותות מקומיות והעלאת המודעות בחברה הישראלית למצוקה, לבעיית המחסור במזון ולתופעת העוני. **"לתת עתיד"** - תוכנית פיתוח יזמות זעירה בקרב בעלי הכנסה נמוכה במטרה לשפר את מצבם הכלכלי, באמצעות הקניית כלים לשילוב במעגל התעסוקה והכשרה לחיים עצמאיים. **"סיוע לחיים"** - סיוע לניצולי שואה במזון, בתרופות ובהעברת מסר של ערבות הדדית ואכפתיות. **"לתת בריאות"** - סיוע במימון רכישת תרופות הנכללות בסל הבריאות, עבור מעוטי יכולת שהינם חולים כרוניים. **"אני בשבילך"** - חינוך להתנדבות, מנהיגות והעצמת בני נוער משכבות סוציו-אקונומיות נמוכות. **"סיוע בינלאומי"** - סיוע הומניטרי חוצה גבולות במצבים של אסונות טבע או מלחמות אזרחים. בנוסף, יוזם לתת פעולות שמטרתן שינוי מדיניות והעלאת מודעות ומפרסם מידי שנה את **"דו"ח העוני האלטרנטיבי"**.

דו"ח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת מבקש להדגים את הפן האישי והפיזי של העוני והעניים, המסתתר מאחורי המספרים והנתונים הסטטיסטיים היבשים שמפרסמים מוסדות ממשלתיים. דו"ח העוני האלטרנטיבי משקף את המצב העדכני בשטח, כפי שמכירים אותו בארגון לתת, הפועל בכל הארץ בשיתוף עם 150 עמותות מקומיות וארגוני סיוע.

בניגוד לדו"חות הרשמיים, דו"ח העוני האלטרנטיבי מבקש להמחיש את מהות הקשיים ומשמעותה של ההתמודדות במלכודת העוני, על מכלול התחומים העיקריים של החיים. הדו"ח מאפשר היכרות והבנה מזווית אלטרנטיבית לתופעת העוני, דרך שיקוף המציאות והאתגרים איתם נאלצים להתמודד אנשים נזקקים החיים במצוקה. באמצעות ראייה רחבה, ניתוח של מגמות ומתן ביטוי לקולם של נתמכי הסיוע, מצליח הדו"ח להציג ניתוח מעמיק של החיים בעוני בישראל, מעבר לניתוח סטטיסטי צר שאינו משקף את הפן האנושי של העוני ובכך הוא ייחודי ביחס לדו"חות אחרים.

דו"ח העוני האלטרנטיבי מורכב משלושה מחקרים ייחודיים המשקפים את **פרופיל העניים** הנתמכים בעמותות הסיוע, **מגמות העוני** בעמותות המזון ו**תפיסת העוני** בקרב הציבור הרחב. עבודת המחקר ושילוב המחקרים משרטטים תמונה אמינה, מקיפה ועדכנית על החיים בעוני ועל טיבו המורכב, בישראל 2011, במהלכה פרצה מחאה חברתית רחבה וחסרת תקדים בהיסטוריה של החברה הישראלית.

שורשי המחאה החברתית שהתעוררה בקיץ 2011, שצמחו על רקע העמקתו של אי השוויון והפערים הגדלים באוכלוסייה מבטאים את התוצאות של מדיניות אנטי־חברתית וניאו־ליברלית המשתקפת היטב גם בניתוח הרבדים השונים של העוני, כפי שהוא מובא בדו"ח העוני האלטרנטיבי. אנו גאים בכך שהצעת ארגון לתת לסדר יום חברתי חדש לעשור הקרוב, שפורסמה במסגרת דו"ח העוני לשנת 2010, שימשה, בין היתר, מצע רעיוני למאבק החברתי, והצעדים המפורטים בה רלוונטיים יותר מתמיד לשם צמצום העוני והשגה של צדק חברתי.

שתי מטרות עיקריות עומדות בבסיס דו"ח העוני האלטרנטיבי: האחת, לחשוף את החברה הישראלית בדרך הישירה ביותר למשמעות האנושית של החיים בעוני, על גורמיו ומאפייניו ובעיקר על החסמים והקשיים הנובעים ממדיניות אשר מנטרלים את יכולתם של אנשים החיים בעוני להיחלץ ממנו. והשנייה, לשמש כאמצעי לחץ על מקבלי ההחלטות בישראל, על מנת שיממשו את תפקידם ויחלו לפעול בעקביות לפתרון בעיית העוני והפערים החברתיים, על ידי גיבוש תוכנית מתאימה והשקעת המשאבים הנדרשים.

במהדורה התשיעית של הדו"ח, בחרנו להציג בצורה מעמיקה את חייהם של **ילדי העוני**, אשר בהיעדר מדיניות שוויונית ומתקנת ובשל מצוקה כלכלית של הוריהם, הופכים לדור שני של עוני ונגזר עליהם לחיות ללא אפשרות לממש את הפוטנציאל הגלום בהם. המשמעות של "כל ילד שלישי בישראל הוא עני", היא מראת העתיד של החברה האזרחית, בה ילדים גדלים למחסור ומצוקה והופכים גם הם לאנשים בוגרים החיים בעוני.

דו"ח העוני האלטרנטיבי הינו מסמך ייחודי, המבוסס על אינטגרציה בין ממצאים ונתונים שנאספו במהלך המחצית השנייה של שנת 2011. שאלון מרכזי במחקר מתרכז בניתוח מאפיינים ודרכי התמודדות בחייהם של אנשים החיים בעוני, אשר נעזרים בשירותים וסיוע מעמותות המזון. שאלון נוסף נועד לבחון ולנתח את מגמות העוני והצרכים הנדרשים לסיוע בשטח, בקרב עמותות הסיוע הפועלות בשיתוף פעולה עם ארגון לתת. שאלון מרכזי נוסף סקר את תפיסות הציבור הרחב בנושא עוני ופערים חברתיים. ניתוח הממצאים בכל אחד מהתחומים והאינטגרציה ביניהם משקפים תמונת מצב רחבה ומקיפה של בעיית העוני בישראל 2011, במיוחד בשנה בה התעורר השיח הציבורי והדרישה האקטיבית לשינוי מדיניות וצדק חברתי, תוך התייחסות למכלול התחומים המאפיינים את חווית החיים בעוני ומבטאים את מורכבותה.

מחקר זה בחן חמישה תחומים מרכזיים:

« חווית העוני,

« השפעות וביטויי מצוקה,

« דרכי התמודדות,

« קשר ותמיכה מעמותות,

« תפיסות של עוני ומצוקה כלכלית.

הכנת השאלונים, איסוף הנתונים וניתוחם נערכו בליווי מכוני מחקר מקצועיים ואובייקטיביים:

מחקרי השטח נערכו במהלך החודשים יוני - ספטמבר 2011 על־ידי מתנדבי לתת והעמותות השותפות של הארגון. הכנת הדו"ח התבצעה על־ידי מחלקת המחקר של ארגון לתת ובליווי והתייעצות עם אנשי מקצוע ומומחים בתחומי רווחה, כלכלה ושינוי מדיניות חברתית. ליווי וייעוץ בהכנת השאלונים, בדיקת הממצאים וניתוחם, בוצעו על־ידי יניב שלמה ומינה צמח ממכון דחף. בחינת תפיסת העוני בעיני הציבור הרחב בוצעה באמצעות מכון המחקר סמית'.

פרופיל נתמכי הסיוע:

חקר חוויותיהם של אנשים החיים בעוני ומצוקה כלכלית, נועד לשקף את מהות ושגרת חייהם המורכבת, אשר לרוב אינה נשמעת באופן ישיר ובלתי אמצעי. המחקר מבוסס על עדויות אותנטיות, ומביא עימו את האתגרים איתם מתמודדים אנשים החיים מתחת לקו העוני, במטרה להבין את הסיבות והגורמים היוצרים את ההילכדות במלכודת העוני ואת הקשיים המרובים הכרוכים בהיחלצות ממנו. המידע והצגת התמונה הכוללת מאפשרים הבנה מעמיקה יותר של הגורמים לעוני ובכך גם מנפצים סטיגמות ודעות קדומות, הקשורות לאנשים החיים בעוני, שאיפותיהם בחיים והפוטנציאל הגלום בהם, אשר אינו מצליח להתממש בשל כשלי מדיניות ואי שוויון מערכתי ומעמיק.

סקר נתמכים בעמותות הסיוע בוצע בקרב 640 נשאלים ממגזרים שונים המקבלים סיוע מעמותות, בתי תמחוי אגפי רווחה וומרכזי חלוקת מזון ברחבי הארץ. המדגם הוא אפוא מדגם מייצג של כלל מקבלי הסיוע במרכזים אלה.

ניתוח הממצאים נעשה על־ידי מכון דחף

מין	זכר	33%
	נקבה	67%
	סה"כ	100%
גיל	18-30	10%
	31-40	27%
	41-50	27%
	51-60	17%
	61-65	6%
	66+	13%
	סה"כ	100%

מצב משפחתי	רווק	6%
	נשוי עם ילדים	49%
	נשוי ללא ילדים	3%
	חד הורי/גרוש/אלמן - עם ילדים	37%
	גרוש/אלמן - ללא ילדים	5%
	סה"כ	100%
הגדרה דתית	חילוני	27%
	מסורתי	47%
	דתי	17%
	חרדי	9%
	סה"כ	100%
השכלה	יסודית (8 שנות לימוד)	30%
	תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)	23%
	תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות	20%
	תיכונית מלאה כוללת בגרות	10%
	תעודת קורס / הכשרה מקצועית	8%
	אקדמאית	6%
	לא השיבו	3%
	סה"כ	100%

מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

חקר מגמות העוני בעמותות המזון הינו עדות עדכנית מהשטח, אשר נועדה לשמש כערוץ דיווח והתראה על מגמות העוני בישראל מנקודת המבט של ארגונים חברתיים ברחבי הארץ, העוסקים בנושא העוני בכלל ואי הביטחון התזונתי בפרט, לאור אזלת היד הממשלתית והיעדר המדיניות הנדרשת לטובת רווחתם של אנשים החיים בעוני ומצוקה כלכלית, כמו גם על אלו שלקחו אחריות והקדישו עצמם לסייע לזקוקים לכך.

השאלון הועבר בקרב 100 מנהלי עמותות סיוע (עמותות מזון, אגפים לשירותים חברתיים ובתי תמחוי) הפועלים באופן קבוע ומייצגים את כל המגזרים ברחבי הארץ.

הארגונים עובדים בשיתוף פעולה עם ארגון לתת, על מנת לאגם משאבים ולפעול תוך תיאום, ביעילות ומקצועיות בכדי לתת מענה הולם למשפחות החיות בעוני. יחד, מחלקות העמותות את המזון לכ־50,000 משפחות נזקקות מכלל המגזרים בחברה הישראלית.

ניתוח הממצאים נעשה על־ידי מכון דחף

פרופיל נתמכים בעמותות המזון

דתיים	19.7%
חרדים	15.6%
חילוניים	53.3%
משפחות מרובות ילדים	35.7%
מובטלים תקופה ממושכת	35.1%
עובדים	26.8%
משפחות חד הוריות	26.5%
כוחות הביטחון (סוהרים, שוטרים וכד')	11.4%
אחיות	12.8%
מורים	12.8%
עולים חדשים	28.8%
צעירים 21-35	19.7%
קשישים	23.9%
נוער וחיילים	21.0%
מעמד ביניים עד לא מזמן	15.5%
חולים כרוניים ונכים	24.8%
נזקקים חדשים מ' 2011	14.9%

תפיסות הציבור הרחב ביחס לעוני

סקר תפיסות העוני הינו מחקר עדכני שנערך בקרב מדגם מייצג של הציבור הרחב בישראל. ממצאי הסקר מתארים את הדעות, העמדות והתפיסות של אזרחי ישראל ביחס לתופעת העוני: עמדות כלפי מדיניות הטיפול בעוני, תפיסות לגבי היקף בעיית העוני בישראל והערכת מצבם האישי ביחס לעוני.

הסקר נערך כשאלון טלפוני בקרב 500 מרואיינים המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת (מעל גיל 18) בישראל. איסוף הנתונים נערך על ידי מכון המחקר סמית' במהלך חודש אוגוסט 2011 וניתוח הנתונים התבצע במהלך החודשים ספטמבר-אוקטובר 2011 על ידי מכון סמית' ומחלקת המחקר של ארגון לתת.

במסגרת דו"ח העוני השנה ולאור ההתעוררות והאקטיביות בקרב הציבור הרחב, שנוצרה מהמחאה החברתית וקולותיה, בחרנו להתמקד בתפיסות הקשורות לאמונות רווחות על הגורמים לעוני והאנשים החיים בצילו, ובדבר אחריותה של המדינה לשינוי מדיניות לטובת כלל אזרחיה ובפרט למען המוחלשים ביותר.

ביצוע הסקר וניתוח הממצאים נעשה על-ידי מכון סמית

פרופיל נשאלים מקרב הציבור הרחב

מין	זכר	49%
	נקבה	51%
	סה"כ	100%
גיל	18-29	26%
	30-49	36%
	50+	38%
	סה"כ	100%
	רווק/ה	24%
מצב משפחתי	נשוי/ה ללא ילדים	6%
	חד הורי- גרוש/ה, אלמן/ה, פרוד/ה עם ילדים	11%
	נשוי/אה עם ילדים	56%
	גרוש/ה, אלמן/ה ללא ילדים	3%
	סה"כ	100%
	אין ילדים מתחת לגיל 18	59%
מס' ילדים מתחת לגיל 18	ילד אחד	10%
	2-3 ילדים	23%
	4 ילדים או יותר	8%
	סה"כ	100%
הגדרה דתית	חרדי/דתני	18%
	מסורתי	27%
	חילוני	43%
	מיעוטים (מוסלמי, נוצרי)	12%
	סה"כ	100%
רמת השכלה	תיכון מלא ומטה (עד 12 שנות לימוד)	40%
	על תיכונית (13-14 שנה)	16%
	אקדמית	44%
	סה"כ	100%
רמת הכנסה	מתחת לממוצע	36%
	ממוצע	22%
	מעל לממוצע	42%
	סה"כ	100%

מדיניות ניאוליברלית נטולת ערכים חברתיים המאפיינת את הממשלות בשנים האחרונות, הביאה למשבר כלכלי-חברתי עמוק בחברה הישראלית, שחמישית ממנה חיה בעוני ומתקיימים בה הפערים הגבוהים ביותר בעולם המערבי. המדיניות הכלכלית בעשור האחרון העצימה את ההון והצמיחה במשק, על חשבון צמצום מערכת השירותים הציבוריים והחברתיים האמורים לשמש כרשת ביטחון סוציאלי לרווחתם של האזרחים, בעיקר אלה החלשים.

כבר בשנת 2007 כתב פרופסור מנואל טרכטנברג בהוראת ראש הממשלה דאז אהוד אולמרט, תוכנית מפורטת לשינוי מדיניות, שתהווה אג'נדה חברתית - כלכלית למדינת ישראל לשנים 2008-2010, במטרה להתוות מדיניות כלכלית-חברתית מקיפה, אשר במרכזה צמצום העוני תוך עידוד הצמיחה. במסמך נכתב כי *"דוב רובם של כלי המדיניות הכלולים באג'נדה אינם חדשים כלל ועיקר, לא בישראל, וודאי לא בעולם. ה"חידוש" שבה, אם בכלל, נעוץ בראש וראשונה בהבאתם של כלים אלה כמקשה אחת הנגזרת מתפישה מקצועית עקבית, במסגרת של תכנית כוללנית רב שנתית המונחית על ידי יעדים ברורים"*.

נייר המדיניות שהוגש לראש הממשלה כלל בתוכו כלי מדיניות ותכנון, הקצאת משאבים ועמידה ביעדים, ועל אף שגם אז דובר על יעדים מינוריים לצמצום העוני בשיעור של 3% תוך שלוש שנים, ניתן להניח שאם התכנית הייתה מיושמת על ידי הממשלה, שיעור העוני ועומק הפערים החברתיים היו במגמת שיפור. כבר בנייר המדיניות מ 2007 נמצא כי*"אין ספק כי נקודת התורפה הכלכלית-חברתית המרכזית של מדינת ישראל כיום הינה רמת עוני גבוהה ומתמשכת: כחמישית מהמשפחות ולמעלה משליש מהילדים בישראל חיים מתחת לקו העוני"*. ניכר כי שיעור העוני המתמשך בשנים האחרונות, משקף את העדר יישום האג'נדה על ידי הממשלה, ובכך גם את חוסר אחריותה לפעול לשינוי המדיניות ולצמצום העוני והפערים החברתיים. **למותר לציין כי ראש הממשלה נהניהו דחה ב־2008 את יישום התכנית לשנת 2013. עתה, לא ברור אילו חלקים ייושמו ממסקנות ועדת טרכטנברג הנוכחית, פרי המחאה החברתית מודל 2011.**

מאז 2007 הונחו על שולחן ראש הממשלה ושרי הרווחה השונים, אינספור ניירות עמדה והמלצות לשינוי מדיניות חברתית - כלכלית, הוקמו וועדות בין משרדיות בנושאי רווחה וכלכלה, הועלו הצעות חוק ובוצעו מחקרים והשוואות בינלאומיות. על אף זאת, סדר העדיפויות הלאומי ממשיך להיות מושתת על עקרונות המבטאים שחיקה של הנושאים החברתיים. הממשלה אינה פועלת ליישום

עקרונות האג'נדה החברתית כלכלית שהוצעה ותוכננה לביצוע, אך בכל שנה מחדש ממהרת ליישם את גזירותיו השנתיות של חוק ההסדרים, שאינו מאפשר שינוי בסדר העדיפויות והשלכותיו פוגעות במחויבותה של המדינה לרווחה ובטחון סוציאלי בקרב אזרחיה. שורש הבעיה נעוץ בשינוי סדר העדיפויות ומתן ביטוי מלא של מחויבותה של מדינת ישראל לאזרחיה. על הממשלה לקחת אחריות על כשלי המדיניות שהובילו לשיעורי שיא של עוני ופערים כלכליים־ חברתיים בישראל.

הביטוי המובהק ביותר של לקיחת אחריות יתבטא בהשקעת המשאבים המתאימים וביישום תוכנית לאומית לצמצום העוני והפערים החברתיים, חוצה משרדי ממשלה ובעלת יעדים מדידים לטווח הקצר והארוך. על עיקרי תכנית לצמצום העוני, לכלול בין היתר, את הנושאים הבאים:

שינוי סדר העדיפויות הלאומי והגדלת חלקה ואחריותה של המדינה בהוצאה הלאומית על השירותים הציבוריים. על המדינה להרחיב את השתתפותה במתן שירותי רווחה, חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה ותחבורה, ולשפר את איכות וזמינות שירותים אלו בקרב אוכלוסיות מוחלשות ומעוטות יכולת ביישובי פריפריה ובמוקדי עוני.

באחריות המדינה לשקם ולהרחיב את שירותי הרווחה בישראל, הנדרשים להעניק תמיכה ומענה ל־1.7 מיליון אנשים החיים בעוני ו־837,300 ילדיהם. בין היתר, יש להגדיל באופן משמעותי את גובה הקצבאות המוענקות לאוכלוסיות מוחלשות, יהיו מותאמות ליוקר המחיה ומדד המחירים במשק, על מנת שיהוו רשת ביטחון סוציאלית, אפקטיבית ויעודדו יציאה מהעוני.

רפורמה במדיניות המיסוי - אחד הכלים העומדים לרשות הממשלה לכינון חברה שוויונית יותר והגדלת היקף ההכנסה הפנויה של משקי הבית בישראל, הוא שינוי תמהיל ומאזן המיסים הישירים והעקיפים. על הממשלה להעלות מיסים ישירים ולהוריד מיסים עקיפים, במיוחד עבור רכישת מוצרי יסוד, כגון מזון. שינוי במאזן המיסים יביא להגדלת ההכנסה הפנויה ויצמצם את אי השוויון בפערי ההכנסות וההוצאות במשק. שינוי מדיניות המיסוי יוביל גם למימוש אמיתי של מיסים ככלי כלכלי פרוגרסיבי ויגביר את יכולתם של אנשים החיים בעוני לשפר את מצבם ולהיחלץ ממנו. בנוסף, יש להרחיב את מערך וגובה מס הכנסה שלילי ולהעלות את תנאי הזכאות להטבה זו.

באחריות המדינה לפעול להבטחת הביטחון התזונתי של אזרחיה - מימוש הזכות הבסיסית למזון הינה באחריותה המלאה של ממשלת ישראל. כלי המדיניות העומדים לרשותה של הממשלה מצויים ונהוגים ברוב מדינות העולם המערבי ונבחנו גם בישראל, אך שלב הביצוע נדחה מזה שנים, והועבר ככורח המציאות לטיפול מסור של המגזר השלישי ועמותות הסיוע. על אף שמדובר בצורך בסיסי הקובע את איכות ורמת החיים, המדינה אינה מממשת את אחריותה בנושא זה. **על המדינה לממש את התחייבותה וליישם את המיזם הלאומי לביטחון תזונתי שעשוי לחולל שינוי מהותי בסדר הקיים ולצמצם באופן ניכר את הבעיה.** כמו כן, עליה להפעיל מערך מנגנוני הגנה כהפחתת המע"מ על מוצרי מזון, הוספת מוצרי מזון לפיקוח, חקיקה בנושא הצלת מזון ומימוש מלא של המלצות הוועדה הבין משרדית להבטחת ביטחון תזונתי משנת 2008, תוך השקעת המשאבים הנדרשים והובלת שיתוף פעולה תלת מגזרי שיניב פתרונות יעילים לטובת אוכלוסיות הזקוקות לסיוע במזון.

הרחבת האחריות הציבורית לחינוך ורפורמה לצמצום פערי השכלה - היכולת לרכוש מיומנויות השכלה ותעסוקה, מותנית בנגישות כלכלית וחברתית. השכלה היא המנוף המשמעותי ביותר להיחלצות מהעוני, אך היא אינה אפקטיבית כאשר מערכת החינוך מאופיינת בחוסר שוויון הזדמנויות. על המדינה להגדיל את ההוצאה הציבורית על חינוך ובכך לקדם את השוויון וצמצום הפערים הן בין התלמידים בישראל והן בהשוואה להשקעה של מדינות העולם המערבי בחינוך. על הממשלה לפעול ליישום מלא של חוק חינוך חובה חינום ולהחילו מגיל 3 וליישם מערך מעונות יום מסובסד לילדים החל מיום הולדתם. כמו כן, יש לפתח ולהוביל מסגרות אלטרנטיביות להשכלה ומיומנויות תעסוקה לטובת העדפה מתקנת לאוכלוסיות מעוטות השכלה וביישובי פריפריה, בהתאמה לצרכיהם הייחודיים.

הרחבת ההוצאה הלאומית והאחריות הציבורית על בריאות - על המדינה לפעול לחיזוק מערכת הבריאות הציבורית, הן בהיקף המימון הציבורי והן באספקת שירותים שוויוניים המותאמים באיכותם ונגישותם לכלל האוכלוסייה, לעצור את מדיניות ההפרטה הפוגעת בזכות האוניברסאלית לבריאות ולפעול להנגשת שירותי בריאות בין מרכז הארץ לערי הפריפריה. זאת, באמצעות השקעה מתקנת ומותאמת לצרכי האוכלוסייה, חיזוק תשתיות שירותי הבריאות באזורים מאותגרים וקידום פתרונות לשמירה על בריאותן של אוכלוסיות מוחלשות בעלות צרכים ייחודיים.

עיגון הזכות לדיור באמצעות חקיקה והקצאת משאבים - על המדינה לחוקק את הזכות לדיור כזכות יסוד ולהקצות את המשאבים המתאימים למימושה לכלל האוכלוסייה בישראל. על המדינה לאפשר לאוכלוסיות מעוטות יכולת לממש את הזכות לדיור באמצעות הרחבת מאגר הדיור הציבורי ותנאי הזכאות לסיוע בשכר דירה, פיקוח על מחירי שכירות בהתאמה ליוקר המחיה ובהצמדה למדד המחירים. על המדינה להרחיב בנייה של דירות קטנות המיועדות לשכירות בהתאמה להיצע מול ביקוש, שתאפשר נגישות גדולה יותר לדיור בר השגה ותעודד הוזלת מחירי שכירות ורכישת דירות בקרב כלל האוכלוסייה. זאת, בדגש על השקעת משאבים בצמצום הפערים בשירותים חברתיים וציבוריים ובשיפור תנאי וסביבת מקום המגורים בערי פריפריה ובמוקדי עוני.

הרחבת מערך התעסוקה וצמצום פערי אי השוויון בהכנסות - תחולת העוני בקרב עובדים מאופיינת במגמת עלייה בשנים האחרונות, וגבוהה גם בהשוואה לתחולת העוני במדינות ה־OECD. לפי דו"ח העוני של המוסד לביטוח לאומי ל־2010, 70% מהעניים בגיל העבודה הם עניים עובדים. על ממשלת ישראל לממש את אחריותה המלאה לפתרון רב מימדי של בעיית התעסוקה על כל מישוריה, באמצעות הגדלת כושר השתכרותם של עובדים, כך שיהיה מותאם ומעודכן ליוקר המחיה, הרחבת האכיפה והפיקוח על חוקי עבודה והגדלת ההכנסה החודשית באמצעות תשלומי ההעברה המיועדים לחילוץ אפקטיבי מעוני (אשר ברמתן הנוכחית יוצרות מלכודת עוני, אינן מהוות תמריץ לצאת לעבודה מחד, ואינן מגנות על אלו שאין ביכולתם להשתלב בשוק העבודה מאידך). על המדינה לפעול לצמצום פערי אי השוויון באמצעות תוכניות ומסגרות לשילוב אוכלוסיות מוחלשות, להן פערי השכלה וחוסר במיומנויות תעסוקתיות, אשר יאפשרו השתלבות ומוביליות חברתית, בדגש על הרחבת תשתיות תעסוקה בפריפריה וביישובים ערביים ועידוד תעסוקתי של אזרחים בגיל העבודה במגזר החרדי. שילובן של אוכלוסיות הנמצאות מתחת לקו העוני בשוק העבודה בשכר הולם, יתרום לחילוצן ממעגל העוני, יחזירן לזרם המרכזי בחברה ויסייע במיצוי הפוטנציאל התעסוקתי הטמון בכל אדם בהתאם ליכולותיו.

גל המחאה החברתית של הקיץ האחרון שכך זה מכבר, ודומה שנגזר עליו לשקוע בתהום הנשייה.

לאור תובנה זו וממרחק החודשים שעברו, נדמה שזהו הזמן המתאים לעריכת סיכום ראשון; מה השתנה? והאם בכלל השתנה דבר בתוך המדינה בעקבות המחאה? האם התמודדה המחאה הציבורית, עם החסמים המעכבים יצירת שינוי חברתי? האם ניתן מענה לחסמים הללו?

נראה, כי המרד הזה לא צלח, בראש ובראשונה, מאחר שהוא לא היה בבחינת מלחמת הישרדות עבור הכוחות שהובילו אותו. נוסף על כך, לא הצליחה המחאה ליצור מימד של הזדהות בקרב הנזקקים ביותר, ולא הצליחה לרתום אותם להצטרף למחאה בהמוניהם.

מסמר נוסף בארון הקבורה של המחאה היו הציניות והלוליינות הפוליטית של ראש הממשלה, שהצליחו לגבור גם על מימדי הענק של הקריאה החברתית. בתוך הארגון שלנו, חווינו את המחאה ברגשות מעורבים.

בתחילה אחזה בנו התלהבות ותחושה של רתימה ושותפות, בעודנו משקיפים על מאות האלפים צועקים את הסלוגנים, אשר לאורם אנו פועלים בחמש־עשרה השנים האחרונות ולאורם פעלנו, כל השנים, בבדידות מזהרת.

בשלב השני, החל לנקר בנו הספק, כאשר נוכחנו לדעת שהשכבות השבריריות ביותר, אלו שהמחאה שייכת להם, אינן מזדהות עימה.

בשלב השלישי, חשנו בעיקר אכזבה. אכזבה מהתוצאות הדלות שהפיקה המחאה. תוצאות שעיקרן נגע לאינטרסים של הקבוצות אשר הובילו את המחאה, ואשר נבדלו מהאינטרסים של השכבות החלשות, אותן התיימרו לייצג. תוצאות אשר הבהירו לנו, שעוד רחוק היום ממהפך במערכת. שעוד רחוק היום שהמאבק בעוני יעמוד בראש סדר העדיפויות הלאומי, או לפחות יתפוס מקום של כבוד באחד המקומות הראשונים בו.

יחד עם כל שנכתב לעיל, הצליחה המחאה לחולל או לכל הפחות להניע, מספר שינויים בחברה הישראלית.

ראשית, דומה שחל שינוי ביחסי הכוחות שבין האזרחים ובין המגזר העסקי והפוליטי. שתקופת החסינות המוחלטת של אלה הנמצאים בחלונות הגבוהים, תמה. הציבור אמר את דברו כי בעלי השררה והכוח - הפוליטי והעסקי - חבים דין וחשבון לציבור, אם לא היה הדבר ברור עד עתה.

שנית, הכניסה המחאה את נושא אי השוויון החברתי למרכז השיח הציבורי, בחברה ככלל ובקרב המפלגות בפרט, כנושא המחייב התייחסות ואשר אי אפשר להתעלם ממנו. שלישית, הצליחה המחאה לנפץ את הדעה הקדומה לפיה אין אלטרנטיבה כלכלית אמיתית למדיניות הליברלית הנוכחית. כזב מאחוריו עמדו, ואף אפשר לאמר הסתתרו, פקידי האוצר וקובעי המדיניות.

קיימות אלטרנטיבות כלכליות, שאינן מעמידות בסכנה את האיזון המקרו־כלכלי של מדינתנו, ובכפיפה אחת אינן מקריבות חלקים שלמים של האוכלוסייה על מזבח האורתודוקסיה האולטרה־ליברלית. רביעית, הדגישה המחאה את היעדר הרצון הפוליטי לתת פתרון אמיתי ולתקן את העוולות החברתיות ואת אי־השוויון, הפוגעים במרקם החברתי העדין שלנו. השינוי החמישי, ואולי החיובי שבין השינויים, היה שאירועי הקיץ האחרון שתלו את זרעי השינוי החברתי בעמקי התודעה הציבורית, ובמיוחד בקרב הדור הצעיר העתיד לעצב את דמותה של החברה הישראלית. בדו"ח זה ממש, אשר התפרסם אשתקד, חזינו כתרחיש אפשרי את גל המחאה והכעס העממי, שהתפרץ בקיץ במימדי ענק, אולי באופן הגדול ביותר מאז קום המדינה. בסיבוב הזה, הסתיים גל המחאה בקול ענות חלושה והרוחות נרגעו. לפחות בינתיים. במציאות, בחיי היום־יום, המתוחות, הפערים ואי־השוויון קיימים, חיים ובוועטים. תוצאות המחאה, או היעדר תוצאותיה, רק הגבירו את תחושת חוסר האונים והתסכול החברתי בקרב השכבות החלשות. תחושה הנובעת מחוסר היכולת של צעקתם של כחצי מיליון אזרחים, לחולל שינוי אמיתי.

אני משאיר לקובעי המדיניות ולמנהיגים הפוליטיים לתת את הפתרונים. המלצתי להם היא - שיזדרזו, מאחר וגל המחאות הבא נמצא מעבר לפינה, והוא עשוי להתנהל על פי כללים שונים לחלוטין מאלה שהכרנו, שיסכנו הן את המנהיגים ומעמדם, וחמור מכך את יציבות החברה והמדינה, כפי שאנו מכירים אותה היום.

האמת צריכה להיאמר - עד כה, במבחן התוצאה נכשלנו.

כחברה, נכשלנו כולנו בכך שאנחנו לא דואגים באמת לחלשים בתוכנו, ובכך גם מבטיחים שילדנו יגדלו אל תוך חברה ערכית, שהערבות ההדדית היא חלק מהגנים שלה. נכשלנו גם בכך שאנחנו לא מחייבים את נציגי הציבור לדאוג לנו, לפסיפס האנושי שמרכיב את החברה הישראלית, ושבלעדיו מדינת ישראל לא הייתה קיימת. במגזר השלישי ובארגון לתת נכשלנו במאמץ לשכנע את הממשלה לגבש וליישם תוכנית לאומית לצמצום העוני והפערים החברתיים. נכשלנו במשימה להיות קטליזטור שיסייע בצמצום העוני, ותוך 15 שנה, ראינו איך ישראל מידרדרת ותופסת בבטחה, אבל ללא גאווה, את המקום האחרון בשיעורי העוני והפערים החברתיים בהשוואה למדינות ה־OECD. נכשלנו באתגר לנצח את הבירוקרטיה, השיקולים הזרים והפוליטיקה הקטנה ולהביא למימוש ההבטחה הממשלתית שהשתקפה בועדת איצקוביץ' להפעיל מיזם לאומי לביטחון תזונתי, ונכשלנו גם במאמץ ליצור תשתית קבועה ויציבה שתאפשר הענקת סיוע פיסי לכל המשפחות הנזקקות אשר חיות במצוקה נוראית.

נכשלנו בניסיון לשכנע את ראש הממשלה ושר האוצר שמדיניות ניאו-קפיטליסטית אולי שומרת על הכלכלה אבל מפרקת את החברה, ונכשלנו גם במאמץ להסביר לשר התקשורת, שמעבר לתדמית שהוא בונה לעצמו, הוא אמור להיות גם שר רווחה דה־פקטו (גם אם זה אומר לפגוע באינטרסים שלו מול ביבי), על מנת לדאוג לאינטרסים של רבע מאזרחי ישראל העניים. עד כה, נכשלנו בפעולות שלנו שנועדו להבהיר שזה האינטרס של כולנו שהעוני ימוצב בראש סדר העדיפויות הלאומי כבעיה הדחופה ביותר לטיפול. נכשלנו אפילו בהעברת המסר שאנחנו בלתת בעצם לא רוצים לחלק מזון, ושאנחנו עושים את זה בינתיים רק כי זה ערך אזרחי, בסיסי והומני לעזור למי שסובל ומושיט לך יד, אבל בעצם המטרה שלנו היא להתפרק מהעשייה בתחום הביטחון התזונתי ולהעביר את האחריות בנושא לממשלה. נכשלנו גם בפרויקט שיזמנו, במסגרת דו"ח העוני האלטרנטיבי (שמפורסם זו השנה התשיעית ברציפות), להמחיש למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב שהעוני הוא לא רק סטטיסטיקה ו"קו עוני" וירטואלי ושהוא קיים רק בפריפריה או בקרב חרדים וערבים, אלא שהעוני משקף מציאות אמיתית וקשה והוא נוכח בחיי היומיום של מאות אלפי משפחות נורמטיביות שאינן מצליחות לשרוד. נכשלנו כשביקשנו להסביר שהמחאה החברתית ליצירת צדק חברתי אמורה הייתה לדבר קודם כל על העניים שלא מצליחים לספק לילדיהם את הצרכים הבסיסיים לקיום ורק אחר כך על בני

מעמד הביניים, שמבקשים לאפשר לילדיהם איכות חיים. נכשלנו בכך שרצינו לעשות טוב והיינו ילדים טובים ונאיביים, שחוזרים ואומרים, שנה אחרי שנה, שחייבים לעשות משהו, שהמצב חייב להשתנות.

נכון שהצלחנו לסייע למאות אלפי נזקקים, ניצולי שואה, אמהות חד הוריות וילדים, במלחמת ההישרדות היומיומית שלהם ואפילו נטענו בהם קצת תקווה ומסר שהם לא לבד, ואפשר להתגאות גם שהנענו לפעולה עשרות אלפי ישראלים שבחרו להתנדב וחשפנו אותם לישראל השלישית, ואי אפשר להסתיר את העובדה שהצלחנו פעמים רבות למקם את העוני במרכז השיח הציבורי, גם כשהוא התחרה בנושאים מדיניים וביטחוניים. אבל כאמור, בשורה התחתונה שביקשה ליצור סדר חברתי חדש - נכשלנו.

יכול להיות שלא היינו נכשלים, אילו רק היינו בוחרים לפעול באלימות, משביתים את כל עמותות המזון ומניחים לכמה אנשים למות ברעב (למרבה ההפתעה, כמה מראשי המשק ובכירים באקדמיה תומכים בגישה זו), שוכרים לוביסטים מפולפלים בריטיינר של עשרות אלפי דולרים ומשרתים מטרות מפלגתיות או פרטיות של חברי כנסת ופוליטיקאים.

אתם יודעים מה, פתאום הבנתי שבעצם לא אנחנו אלה שנכשלנו באמת. האחריות אף פעם לא הייתה שלנו (אולי נכשלנו בכך שניסינו לקחת אחריות?) אלא של ממשלות ישראל ונבחרי הציבור שלנו. רובם, לצערנו, מייצגים תרבות פוליטית שמקדמת אג'נדות אישיות וסקטוריאליות על פני קידום אינטרסים לאומיים.

אנחנו בכל אופן, התפכחנו והפנמנו שכנראה נצטרך לעשות משהו אחרת אם אנחנו מעוניינים לשנות את השורה התחתונה. ייתכן שניאלץ להפסיק לתת ולהתחיל לקחת, אולי אפילו לייבא את כיכר א־ת'ריר לכיכר רבין, אבל אנחנו מבטיחים לעצמנו, לכל מי שמאמין בנו וגם לנבחרי הציבור ששכחו את מי שהם מייצגים, שנמשיך להיאבק על ערכים, לקדם אידיאולוגיה (ולא אנשים), להיות נאמנים לאמת וליושרה הפנימית שלנו ולהוביל את המאמץ האזרחי והאותנטי שמבקש ליצור מציאות חדשה. לפני הבחירות הבאות, בידנו יהיה הכוח שוב לשנות את המצב, למקם את הפצצה החברתית של העוני והפערים החברתיים לפני הפצצה האיראנית ולבחור את המפלגה והמנהיגים, שיבטיחו לשים את הציבור הרחב, על כל מגזריו, בראש סדר העדיפויות של ישראל.

המיזם הלאומי לביטחון תזונתי - כרוניקה ישראלית (סיכום ביניים)

כבוד נשיא בית המשפט העליון אהרון ברק:
”כבודו של האדם כולל בחובו... הגנה על מינימום הקיום האנושי... אדם המתגורר בחוצות ואין לו דיור, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם הרעב ללחם, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם שאין לו גישה לטיפול רפואי אלמנטרי, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם הנאלץ לחיות בתנאים חומריים משפילים, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע... ניתן להניח, אפוא, לענייננו - בלא לקבוע מסמרות בדבר - כי מחובת המדינה על-פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו נגזרת החובה לקיים מערכת שתבטיח ”רשת מגן” למעוטי-האמצעים בחברה, כך שמצבם החומרי לא יביאם לכלל מחסור קיומי. במסגרת זו עליה להבטיח שלאדם יהיה די מזון ומשקה לקיומו; מקום מגורים, בו יוכל לממש את פרטיותו ואת חיי המשפחה שלו ולחסות מפגעי מזג האוויר; תנאי תברואה נסבלים ושירותי בריאות, שיבטיחו לו נגישות ליכולות הרפואה המודרנית”

(מתוך בג"צ 366/03 - בנושא קיצוץ בגמלאות הבטחת הכנסה)

רקע

מזה כחמש שנים, מקדם ארגון לתת את היוזמה ליישם פתרון מקיף לתופעת אי הביטחון התזונתי, אשר מהווה את הסממן החמור ביותר של העוני ומאיימת על הקיום הבסיסי של מאות אלפי אנשים בישראל. יוזמת לתת, החלה עם הגשת עתירה לבג"צ בפברואר 2007, שמהותה הייתה לחייב את המדינה לקחת אחריות ולדאוג להבטחת הביטחון התזונתי של אזרחי המדינה השרויים במצוקה. במרץ 2008 הציג המנהל הכללי של משרד הרווחה, מר נחום איצקוביץ', את דו"ח הוועדה הבין משרדית לבחינת אחריות המדינה להבטחת הביטחון התזונתי של אזרחיה וביולי 2008 אושרו המסקנות והעקרונות, המובאים בדו"ח בהחלטת ועדת השרים לענייני רווחה ושירותים חברתיים. מהדו"ח עולה שהיקף הבעיה של אי בטחון תזונתי בישראל התרחב והחמיר בשנים האחרונות והוועדה גם הציגה ממצאים ששיעור גבוה של משפחות נאלצות לוותר עקב מצבן הכלכלי על מזון בסיסי, כדי לממן צריכה של מוצרים ושירותים חיוניים אחרים. נתונים אלו קיבלו תיקוף משמעותי במסגרת מחקר מקיף שנערך לראשונה על ידי המוסד לביטוח הלאומי בנושא אי הביטחון התזונתי שהתפרסם בחודש נובמבר 2011, אשר קובע כי 19% מהמשפחות בישראל סובלות מאי ביטחון תזונתי, מתוכן 10% חשות רעב.

מאז פרסום מסקנות ועדת איצקוביץ', נעשו מאמצים רבים על ידי ארגון לתת להתניע את תהליך מעורבותה של המדינה ולהסדיר את הנושא, תוך השענות על מודל מוכח ויעיל המתבסס על משאבים קיימים, שעשוי לחולל שינוי אמיתי במצב, ולהעניק פתרון ביניים משמעותי עבור הצורך הקיומי הגדול של מאות אלפי משפחות. זאת, לפחות עד שתיושם תכנית לאומית לצמצום העוני והפערים החברתיים וימומשו פתרונות מאקרו שיביאו לצמצום נוסף של הבעיה באמצעות חילוץ אזרחים ומשפחות מהעוני. כאן נבקש להבהיר שהמיזם הלאומי לביטחון תזונתי הוא לא בגדר אידיאולוגיה,

אלא מתן מענה לצורך אדיר ולבעיה אקוטית שהתרחבה והתפשטה בשנים האחרונות. על קידום המיזם ויישומו, להתבצע במקביל לקידום צעדים ארוכי טווח שיחלצו מהעוני את כל מי שאינו נמצא בעוני עמוק. כגון: פיתוח ויישום פתרונות תעסוקתיים, העלאת שכר המינימום, שינוי והעלאת קצבאות.

עם תחילת 2011 נראה היה שסוף סוף מתחילים להבשיל הפירות הראשונים של התהליך, כאשר המדינה (משרד הרווחה ומשרד האוצר), פרסמה מכרז באמצעות ג'וינט ישראל, במטרה לבחור ארגוני גג שיסייעו לה ליישם את המיזם לביטחון תזונתי. בארגון לתת, שהינו ארגון לא ממשלתי ואינו מקבל תמיכות מהמדינה, התקבלה החלטה שלשם מימוש הייעוד לצמצום בעיית אי הביטחון התזונתי, תוך לקיחת אחריות של הממשלה על הנושא, עלינו לסייע למדינה ולקחת חלק בפרויקט. זאת, תוך הבנה שלאחר הגעה לשלב של פתרון יישומי עובד בהיקף מלא, נוכל להתחיל בתהליך של Phase Out ולעבור לעיסוק בתחום ליבה אחר הקשור לסיוע הומניטרי וצמצום העוני.

ארגון לתת אמנם זכה במכרז (יחד עם עמותת לקט ישראל), אולם הפירות שהבשילו היו באושים. משרד האוצר, שהביע התנגדות למהלך של שר הרווחה דאז בוז'י הרצוג, ניצל את חילופי השרים במשרד הרווחה, פיצל את המכרז, הקטין את המשאבים והפך את המהלך לריק מתוכן, כאשר לנושא העיקרי של הצלה, איסוף וחלוקת מזון לא מתוקצב ולו שקל אחד. להפתעתנו, שר הרווחה הנכנס, משה כחלון, התגלה כמתנגד לנושא, וזאת, ללא הבנה מלאה של המודל המוצע והאפשרויות הגלומות בו להוביל לפתרון הבעיה תוך שמירת כבודם של הנתמכים.

כיום לצערנו, אנו נמצאים שוב בנקודת האפס, אבל רוחנו איתנה וכוחנו רב. אנו נמשיך להיאבק בכירוקרטיה ובמדיניות האנטי-חברתית, בנחישות ומתוך אמונה שאנחנו פועלים למימוש הפתרון המיטבי ביותר בנסיבות הקיימות, ומתוך אינטרס אחד - לסייע לאנשים במצוקה.

להלן מובאים, בתמצית רבה, הרציונל ועיקרי היסודות עליהם נשען המיזם הלאומי לביטחון תזונתי

מטרת העל

לצמצם באופן ניכר את תופעת אי הביטחון התזונתי בישראל, ובתנאים מסוימים, אף לתת מענה לכלל הצורך הקיים, עד הגעה לפיתרון מלא של הבעיה.

הצורך

« ההוצאה החודשית על מזון עבור משפחה ממוצעת בחמישון התחתון - כ־2,000 ₪.

« ”קו הרעב” - הסכום המינימלי הנדרש למשפחה לרכישת מזון שישפק ביטחון תזונתי בסיסי - כ־3,000 ₪.

« גובה הסיוע המינימלי למשפחה - 300 ₪.

« היקף הסיוע הדרוש - 220,000 משפחות X 300 ₪ לחודש X 12 חודשים = כ־800,000,000 ₪ לשנה.

« היקף המענה הניתן כיום על ידי עמותות הסיוע - 100-150 מיליון ₪ בשנה, ללא תיאום בין כל הארגונים.

« היקף המענה השוטף והקבוע שניתן כיום על ידי הממשלה - 0 ₪. אין טיפול ומענה ממשלתי.

הבעיה

מיפוי מקיף שערך ארגון לתת בשנתיים האחרונות העלה כי ישנן בישראל כ־350 עמותות העוסקות בחלוקת מזון באופן מזדמן וכ־240 עמותות העוסקות בסיוע במזון כתחום ליבה עיקרי. בנוסף, קיימים עשרות גופים עירוניים ויוזמות מקומיות קהילתיות של גורמים פרטיים האוספים ומחלקים מזון. בחלק גדול מהמקרים אין תיאום או איגום משאבים בין הגופים השונים, עובדה היוצרת חוסר יעילות ובזבוז משאבים, כפילויות במתן סיוע לחלק מהנתמכים ואי סיוע או סיוע חסר לאחרים. לאור ריבוי הגורמים הוולונטריים, הממשלתיים והפרטיים העוסקים במלאכה מחד, ואי קיום רגולציה, איגום משאבים ומערך גדול, מקיף ומוסדר מאידך, מתקיימים דה־פֿקטו אנומליה וחוסר יעילות המקשים על התמודדות ראויה עם הבעיה.

הרעיון

למידה מדוגמאות מוצלחות הקיימות בעולם וניסינונו של ארגון לתת בעבודה מול תעשיית המזון בישראל, ביססו את הנחת העבודה הבאה: שינוי מערך הכוחות, השקעת משאבים מתאימה בתשתיות, התנהלות אחרת של עמותות הסיוע, רתימת המדינה ושינוי הרגולציה, עשויים להביא לשיפור מהותי של היקפי הצלת המזון, בסדרי גודל גבוהים משמעותית מהמצב הקיים כיום. לאור זאת, שכר ארגון לתת את שירותיה של חברת פרוגרמה, מהגדולות והמובילות בישראל בתכנון וייעוץ לוגיסטי, ובלייווי ומימון של קרן רש"י, נערכה עבודה מקיפה של מיפוי פוטנציאל התרומות הקיים בתעשיית המזון ותכנון של התשתית הלוגיסטית הארצית הנדרשת לאיסוף וחלוקת מזון. תוצאות עבודת המיפוי העלו את הפתרון מחולל השינוי הבא:

ההערכה היא, שמדי שנה מושמד בישראל מזון בשווי של כמיליארד שקלים. התארגנות נכונה במישור התשתיות הלוגיסטיות, הרגולציה, הסדרת מערך העמותות ואיגום משאבים בתחום, הגדלת המחויבות של תעשיית המזון ומעורבות הממשלה, תאפשר להציל חלק ניכר ממנו. מכאן, שבסיס הרעיון עליו מושתת המודל של ארגון לתת, הוא **איסוף (הצלה) וחלוקת מזון**, יצירת התשתיות והמסגרות הארגוניות והמשפטיות, ו**שימוש במשאבי המזון הקיימים**, לשם צמצום בעיית אי הביטחון התזונתי. לאור זאת, רוב המזון למשפחות הסובלות מאי ביטחון תזונתי יגיע מתרומות מזון שייאסף ויוצל, ואילו החלק השיוירי והמשלים יגיע ממקורות נוספים, כגון: רכש מזון או טעינה בכסף של כרטיסים מגנטיים שייעודם רכישת מזון.

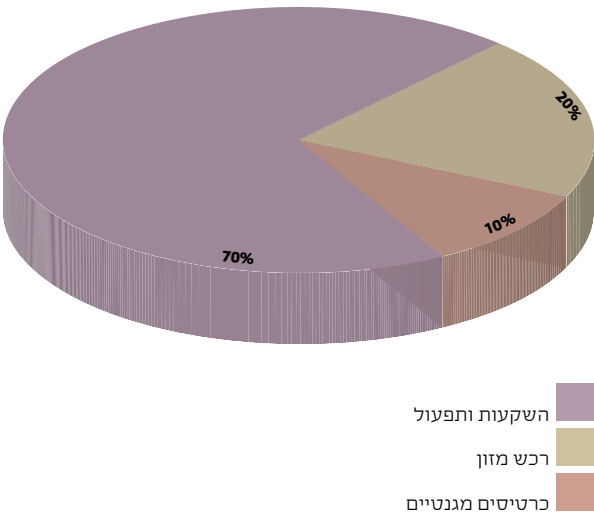
^[1] דו"ח העוני האלטרנטיבי | ישראל 2011 | המיזם הלאומי לביטחון תזונתי | 13

יעדי ליבה

1. שיפור מהותי של הביטחון התזונתי בקרב האוכלוסיות הנזקקות החלשות ביותר, תוך מתן מענה לכל המשפחות והבודדים שיוגדרו באוכלוסיית היעד.
2. הקמת תשתית לאומית ארצית יעילה, ארגונית, ניהולית ולוגיסטית-תפעולית, שתמנע השמדת מזון ותאפשר שימוש במשאבים קיימים.
3. הגדלה משמעותית של כמות, איכות, טיב ותדירות המזון המוחלק והתאמתו ללקוחות הנזקקים.
4. האחדה של הקריטריונים לזכאות לקבלת סיוע פיסי במזון, על בסיס שוויוני, בכל הארץ ובכל המגזרים.
5. הסדרת מערך העמותות והארגונים הוולונטריים בישראל, תוך יצירת קהילת עמותות הפועלת על בסיס קריטריונים מובנים, ובהתאם לנורמות וערכי יסוד מוסכמים. כנגזרת של מהלך זה, ניפוי של גורמים בלתי לגיטימיים העוסקים בתחום.
6. שימוש בחלוקת המזון כמנוף לחילוף מהעוני של אוכלוסיות מתאימות באמצעות שילובן במעגלי תמיכה נוספים.
7. שמירה על כבודם של נתמכי הסובלים מאי ביטחון תזונתי.

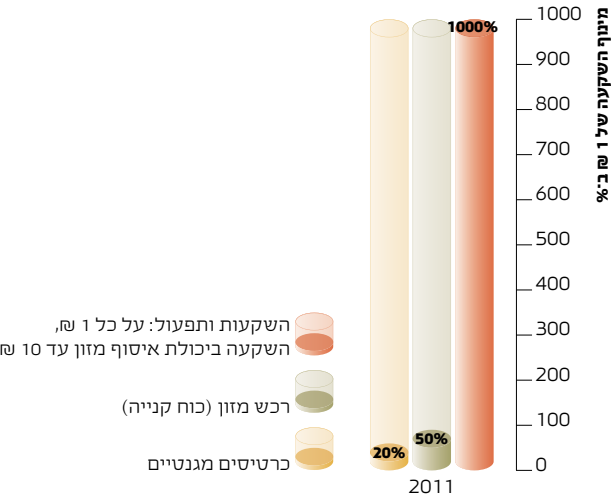
חלוקת התקציב במיזם

יתרון יחסי מובהק - מינוף ההשקעה במיזם

הרעיון המרכזי עליו נשען המיזם, הוא מינוף מקסימלי של הכספים שיושקעו בתשתיות ובתפעול המערך הלוגיסטי, לשם הצלה ואיסוף של מזון קיים, אשר מיועד כיום להשמדה. הקונספט המוצע הינו ייחודי וחדשני, והצלחתו תביא לכך שבנפח פעולה מלא של המיזם, עשוי המינוף הכספי להגיע ל-1:10 ואף יותר, היינו שכל שקל שיושקע בתשתיות לוגיסטיות (מחסנים, משאיות, מערכות ניהול מלאי וכד') ובתפעול, יביא למצב שהמערכת תוכל לאסוף ולחלק מזון בשווי עשרה ש"ח ואולי אף יותר. בדרך זו, השקעה של 30-50 מיליון ש"ח לשנה (כפי שהומלץ בועדת איצקוביץ') תוכל להניב מזון בשווי 300-500 מיליון ש"ח. זוהי אבן היסוד המשמעותית ביותר של המיזם, והסיבה לכך שאין חלופה טובה מזו, לאור ההערכה שאין ממשל ישראלי, בצירוף כל גורם פילנתרופי כלשהו, שעשוי להעמיד סכום שיתקרב לפוטנציאל הטמון בדרך המוצעת על ידי לתת. מסיבה זו, אין ביכולתו של מסלול אחר כדוגמת הישענות על כרטיסים מגנטיים, הדורש השקעה Out of pocket money, להביא לצמצום משמעותי של הבעיה ולחולל שינוי מהותי במצב הקיים כיום.

מינוף ההשקעה במיזם

החיים בעוני אינם נגזרים על ילדים כגורל משמיים, אלא כתוצאה ישירה של המצב של הוריהם, אשר מושפע מהמדיניות הממשלתית והמשאבים שהיא משקיעה לחילוץ אוכלוסיות מהעוני. היעדרה של מדיניות חברתית אשר שמה את הנושא כיעד לאומי, גוזרת על ילדים הנולדים למשפחות מעוטות יכולת לגדול במציאות של מחסור במשאבים חומריים ורגשיים, אשר פוגעים בהתפתחותם התקינה וביכולתם לממש את הפוטנציאל האישי ולסלול את דרכם כחברים שווים בחברה. החיים בעוני מהווים מכשול עצום, העומד בין זכויותיהם הבסיסיות של ילדים לביטחון תזונתי, חינוך איכותי, בריאות תקינה, תנאי מגורים סבירים והזדמנויות שוות למוביליות חברתית.

מדיניות המפריטה ושוחקת את הזכויות חברתיות-כלכליות של ילדים, משקפת את רמת התמיכה של המדינה בפיתוח ההון האנושי של אזרחיה, וודאי במדינה צעירה כמו ישראל, בה אחוז הילדים מהווה כשליש מכלל האוכלוסייה.

בעשור האחרון חלה עלייה ניכרת ומדאיגה בשיעור העוני בקרב ילדים בישראל, גם בהשוואה למדינות העולם המערבי. מנתוני המוסד לביטוח הלאומי ניתן לראות כי חלה עלייה דרסטית בשיעור הילדים החיים בעוני בישראל. בשנת 2000 חיו 531 אלף ילדים מתחת לקו העוני, היום חיים בה 837,300 ילדים. עליה בשיעור של 60% בעשור האחרון, עשור המאופיין ביציבות וצמיחה של המשק, אך לא בצמיחתם של ילדים.

כבר מספר שנים ברציפות ששליש מהילדים שלנו חיים בעוני. נתון זה הינו דגל אזהרה המשקף הפגיעה קריטית בתמהיל החברתי של החברה הישראלית בעתיד ובעתידם האישי של קרוב למיליון ילדים החיים במצוקה ובהדרה חברתית.

שליש מהאוכלוסייה הצעירה בישראל תיאלץ להתמודד עם חסמים לרכישת השכלה, יכולת השתלבות בשוק העבודה, מגבלות בריאותיות וחסכים אחרים הדרושים למימוש ומיצוי הפוטנציאל שלהם. הפערים העמוקים בין אוכלוסיות שונות במפה הסוציז-דמוגרפית של ישראל, מאיימים על החוסן והתלכיד החברתי בישראל, בהווה ובעתיד.

ההתמקדות בבחינת מצבם של "ילדים בצל העוני" בדו"ח, נועדה לחשוף את ההתמודדות של ילדים החיים בעוני עם הקשיים והמצוקות הגוזלות מהם את הילדות ואת הכלים ואבני הדרך לצעידה במסלול למימוש הפוטנציאל האישי והחיים בכבוד. מציאות בה ילדים נפגעים בגופם, ברוחם ובנפשם מהשפעותיה של המצוקה

הכלכלית, שגרת חיים נטולת משאבים ונגישות לצרכים הבסיסיים, התומכים בהתפתחות תקינה ובריאה ובסביבה ראויה לגדילתו ורווחתו של ילד.

חשוב מכך, פרק זה נועד להצביע על הגורמים וכשלי מדיניות הממשלה, אשר מרחיבים את הפערים, פועלים כמנגנון שעתוק בין דורי של העוני ויוצרים דורות נוספים של משפחות שיחיו במצוקה וללא כלים מתאימים להיחלץ ממנה ולקיים חיים עצמאיים ללא תמיכת החברה והמדינה.

עוני בקרב ילדים בישראל

« כל ילד שלישי בישראל חי מתחת לקו העוני. מנתוני המוסד לביטוח לאומי עולה כי חלה ירידה זניחה מ־36.3% ב־2009 ל־35.3% ב־2010 וכי חולצו מהעוני 13,000 ילדים מתוך 850,000 שהוזנחו ועודם חיים בעוני.

« צמצום תקנים של עובדים סוציאליים והשקעת משאבים דלה בשירותי הרווחה, אינם מצליחים להוות רשת ביטחון סוציאלי מספקת ומחלצת לשיעור כה גבוה של ילדים החיים בעוני.

« באמצע שנות ה־2000, שיעור העוני בקרב ילדים במדינות ה־OECD עמד על 13% בממוצע. בהתאם לכלי מדידה בינ"ל, בישראל שיעור העוני בקרב ילדים עמד על 29%, הגבוה מכל מדינות ה־OECD, כאשר ישראל אחרונה לפני מקסיקו וטורקיה.

« גידול מתמיד בשיעור העוני בקרב ילדים בעשור האחרון, משקף מדיניות אנטי חברתית אשר גוזרת על אזרחיה הצעירים חיים של עוני, הדרה חברתית והיעדר חמור של שוויון הזדמנויות.

« גידול במימדי העוני בהשוואה לגידול באוכלוסייה - משנת 2002 ועד לשנת 2010 התרחבו מימדי העוני בקרב ילדים בקצב הגדול פי 5.73 מקצב הגידול של אוכלוסיית הילדים בישראל.

« ממוצע ילדים בקרב משפחות נתמכות סיוע עומד על 3.9. מתוכם 3.3 מתחת לגיל 18.

נתונים מתוך השנתון הסטטיסטי לישראל מס' 62, ודו"ח ממדי העוני והפערים החברתיים, המוסד לביטוח לאומי, 2010

קצבאות ילדים - רשת ביטחון ענייה

הענקת קצבאות ילדים הונהגה עוד בטרם הקמת המדינה, והחל מ־1959 הן משולמות על פי חוק מטעם המוסד לביטוח לאומי. במהלך השנים עברו הקצבאות ושיטת הענקתן תהפוכות רבות וחלה בהן שחיקה מתמדת. תשלום קצבאות למשפחות עם ילדים שגילם מתחת ל-18, מבטא את אחריותה של המדינה לביטחונן הכלכלי של משפחות עם ילדים, וכן את מחויבות הכלל להשתתפות במימון ההוצאות הכרוכות בגידול ילדים.

על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, סכום קצבת הילדים הממוצעת ירד בשנים האחרונות משיא של 321 ₪ לילד בשנת 2001 ל־169 ₪ ב־2011. גם בהשוואה בינלאומית ניכר הפער בתמיכה של מדינת ישראל בילדיה. קצבת הילדים בישראל כשיעור מהתמ"ג לנפש קטנה במידה ניכרת מהקצבה הממוצעת במדינות מפותחות אחרות והיא השנייה הנמוכה ביותר בקרב מדינות ה־OECD. גובה קצבה לילד ראשון בישראל מהווה 2.4% מהתמ"ג, לעומת 2.9% עד 8% מהתמ"ג בשאר מדינות ה־OECD.

בשנים 2002-2003 התחיל שר האוצר דאז, בנימין נתניהו, לבצע קיצוץ בכל הקצבאות, ביניהן קצבת הילדים. המדיניות הכלכלית החדשה בכל הקשור לקצבאות הילדים הייתה מבוססת על עקרון השוויוניות - השוואת קצבאות הילדים המשולמות בגין כל ילד, ללא תלות במניין הילדים במשפחה. את השלכות הקיצוצים בקצבאות, ניתן לראות היום בגידול שיעור העוני בכלל האוכלוסייה בישראל ובקרב ילדים בפרט.

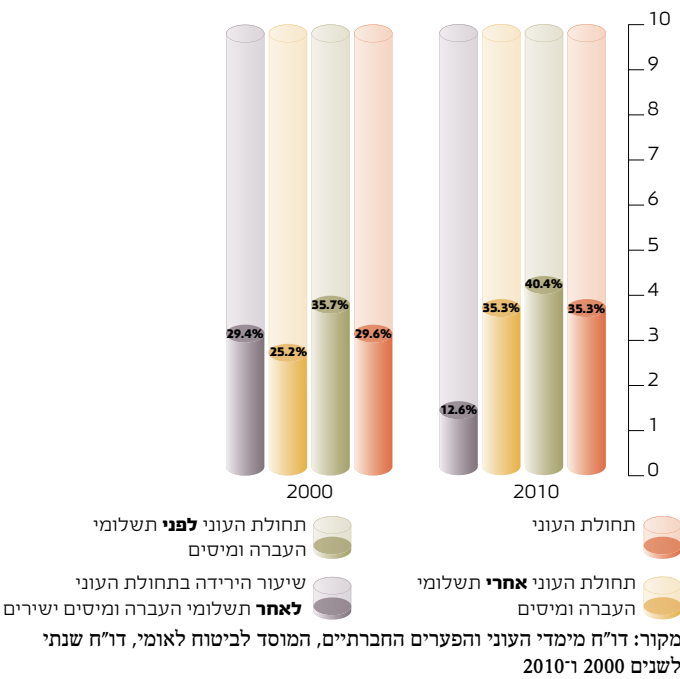
הטבלה להלן משקפת את כשלי המדיניות והשפעתם המזיקה על הדורות הצעירים של מדינת ישראל. קיצוץ קצבאות הילדים בתחילת העשור ושחיקתן עד רמה נמוכת ערך בשנים האחרונות, חוטאים למטרתם העיקרית ואינם מסייעים לילדים להיחלץ מהעוני.

שיעור העוני בקרב ילדי ישראל - תחילת וסוף העשור - השפעות מדיניות נאו-ליברלית

השפעת תשלומי ההעברה על חילוץ ילדים מעוני

	2000	2010
מספר הילדים החיים בעוני	531,000	837,000
מספר הילדים החיים בעוני לפני תשלומי העברה ומיסים	683,100	958,500
מספר הילדים שחולצו מהעוני לאחר תשלומי העברה ומיסים	202,000	121,000

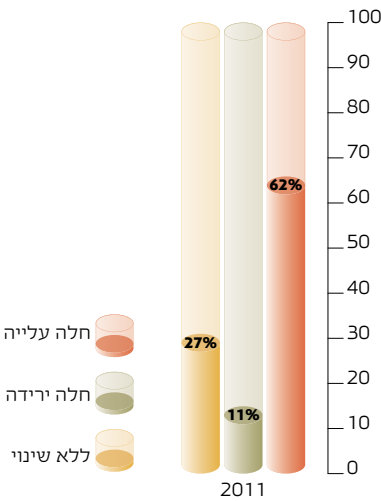
תחולת העוני בקרב ילדים

ילדים בקרב משפחות נתמכות סיוע בישראל

« 62% מהעמותות ציינו כי בשנה האחרונה חל גידול בבקשות סיוע עבור ילדים.

האם חל שינוי בשנה האחרונה בבקשות סיוע עבור ילדים?

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

« הציבור הרחב סבור כי 30% מהילדים בישראל חיים בעוני. תפיסה דומה לאשתקד, התואמת את המציאות של 35.3% ילדים החיים מתחת לקו העוני.

להערכתך, מהו אחוז הילדים העניים בישראל?

2010	2011
עד 25%	44%
26%-40%	40%
מעל 40% עד 70%)	16%
אחוז הילדים מתחת לקו העוני במוצק	30%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

חינוך

« כמחצית (48%) מההורים הנתמכים בסיוע ציינו כי מה שחסר ביותר לילדיהם עקב המצוקה הכלכלית, הם חוגים ושיעורים פרטיים.

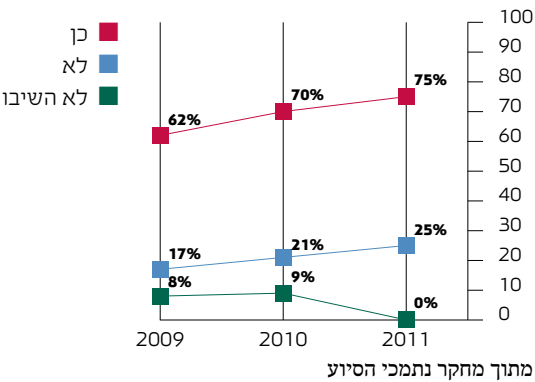
« 21% מקרב ילדי העוני נאלצים לצאת מביתם למסגרת פנימייה בשל המצוקה הכלכלית של הורים. 15% מההורים ציינו כי הדבר החסר ביותר לילדיהם הוא פרטיות בבית.

« כמעט חמישית (17%) מהילדים נשרו מביה"ס. חמישית (19%) מהילדים הקטינים נאלצים לוותר על ילדותם ולצאת לעבוד כדי לסייע בפרנסת המשפחה (ירידה קלה בהשוואה ל-2010, 21% ו-18% בהתאמה). נושא זה משקף את הפגיעה בפיתוח ההון האנושי והפוטנציאל האישי הגלום בכל אחד מהילדים שנולדו למשפחות עניות.

« ל-71% מהילדים אין את כל ספרי הלימוד והציוד הנלווה הנדרש לביה"ס. די בנתון זה כדי להבין את הפער בין יכולת מימוש הפוטנציאל הגלום בכל ילד לבין יכולתו הממשית להצליח בכך, בשל חוסר הנגישות הכלכלית של הוריו ועלות הספרים הנדרשים ללימודים אפקטיביים.

« 75% מהילדים לא השתתפו בפעילויות חברתיות מטעם ב"ס בשל העלויות הכרוכות בהן וחוסר יכולתם הכלכלית של הוריהם לעמוד בהן.

האם קרה שילדיך לא יצאו לפעילות חברתית מטעם בית הספר כיוון שלא יכולת לשלם?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

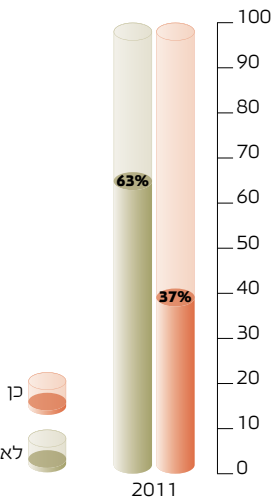
אי ביטחון תזונתי

תזונה בריאה ומאוזנת משמעותית עבור התפתחותם התקינה של ילדים בגיל הרך, הן בהיבט הפיזי והן בהיבט הנפשי וזאת, על מנת להביא למימוש הצרכים הבסיסיים הקיומיים, בעיקר בשנותיו הראשונות של הילד.

« חמישית (21%) מהילדים חווים ימים שלמים ללא אוכל, בשל המחסור הכלכלי של הוריהם. כמחצית (49%) מהילדים ניזונים מתפריט המתבסס על לחם וממרח בלבד.

« אחד מכל חמישה ילדים (21%) אינם הולכים בכל יום עם אוכל לביה"ס, בשל המצוקה והמחסור הכלכלי בביתם. רק 37% מקבלים ארוחה חמה יומית כחלק ממפעל ההזנה בבתי הספר.

האם ילדייך מקבלים ארוחה חמה יומית במסגרת ביה"ס?

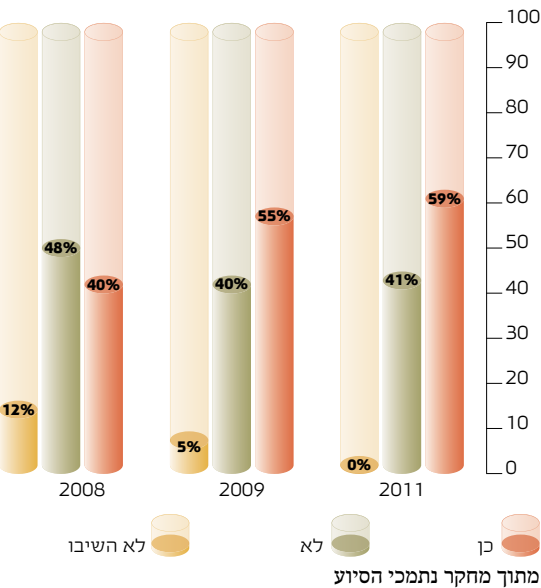

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« 86% מקרב הציבור הרחב סבור כי בישראל יש ילדים רעבים. עמותות הסיוע מדווחות כי 35.7% מקרב הנתמכים הן משפחות מרובות ילדים, 26.5% משפחות חד הוריות ו-21% מקרב הנתמכים הם בני נוער וחיילים.

« 59% מהילדים נאלצים לוותר על ארוחות בשל המצוקה הכלכלית של הוריהם. מגמת עלייה בשנים האחרונות המשקפת גידול מדאיג במספר הילדים הסובלים מאי ביטחון תזונתי. עלייה בשיעור 48% בשנתיים האחרונות.

האם קורה שאינך יכול לתת לילדיך ארוחות בשל מצבכם הכלכלי?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« 85% מעמותות ציינו כי תחום הסיוע הנדרש ביותר לטובת ילדים, הוא מוצרי מזון. כמעט חמישית (17%) מקרב ההורים הנתמכים בסיוע דיווחו כי מזון מזין הוא הדבר שחסר ביותר לילדיהם.

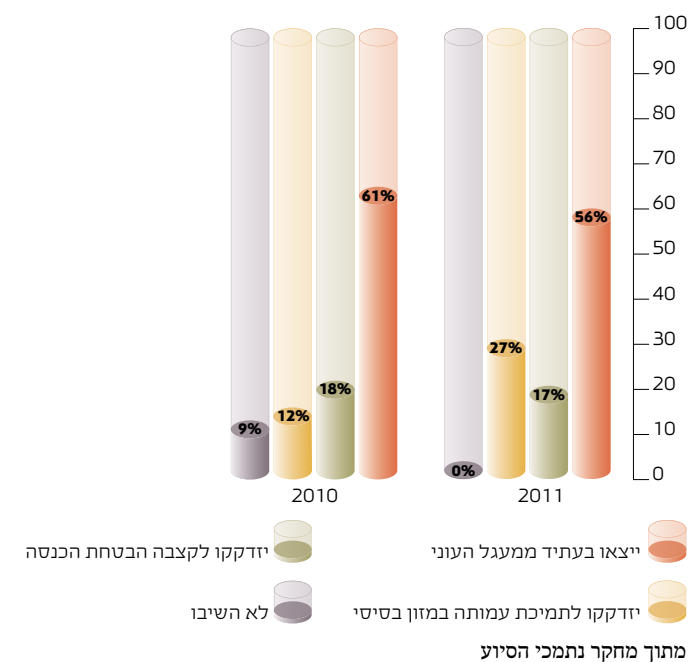

ממשלת ישראל אחראית ומחויבת להבטיח את רווחתם וזכויותיהם של ילדים, בדגש על הפגיעים והמוחלשים ביותר, וזאת על מנת להבטיח את עתידם האישי ואת עתידה של החברה הישראלית.

« 3% מהילדים נאלצים לקבץ נדבות כדי להתקיים, 4% נאלצים לגנוב מזון ואחוז אחד מהילדים אוסף אוכל מהרצפה או מפחי אשפה. מצוקה פיזית ונפשית הנוצרת מאי סיפוק הצורך הקיומי במזון, מאלצת ילדים להתמודד עם מצבים קשים ומורכבים, אשר משפיעים באופן ישיר על רווחתם, סיכויי ההתדרדרות לאלימות ופשע ולהיחלץ מהעוני בעתיד. עם זאת, בשנה האחרונה ניכרת ירידה חיונית בהתמודדויות של ילדים החיים בעוני עם מצבים קשים.

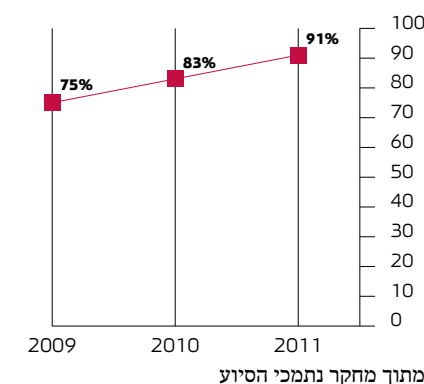
« מחצית מההורים הנתמכים בסיוע מאמינים כי ילדיהם ייצאו בעתיד ממעגל העוני. עם זאת ניכרת עליה בשיעור 125% - מ־12% ב־2010 ל־27% ב־2011 בקרב הורים המאמינים כי דור ההמשך יזדקק לתמיכת עמותות בסיוע במזון.

להערכתך, מה יהיה מצב ילדיך בעתיד?

« שמירה על בריאות השן אינה נגישה ל־91% מהילדים למשפחות נתמכות סיוע, בשל המצוקה הכלכלית של הוריהם, נתון המשקף עליה בשיעור של כמעט 10% בהשוואה ל־83% (2010). חסמים נוספים כגון תנאי זכאות לטיפול שיניים מסובסדים בקופ"ח התלויים בביטוח משלים ועלותם הגבוהה של טיפולי שיניים לילדים מעל גיל 10, מגבירים את התופעה והשפעותיה השליליות, וכידוע הזנחת השיניים בגיל צעיר גוררת טיפולים יקרים יותר בעתיד. החלת רפורמת טיפולי השיניים לילדים עד גיל 10 (משרד הבריאות תומך ומקדם בהרחבת המימון עד גיל 14) טרם צמצמה את התופעה בקרב ילדים למשפחות מעוטות יכולת.

אחוז הילדים שלא קיבלו טיפולי שיניים בשנה האחרונה בשל מצוקה כלכלית של הוריהם

איכות ותקווה בחיים

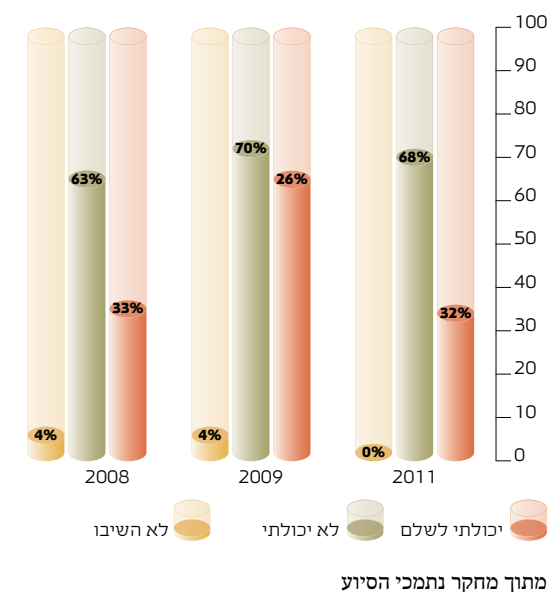
« למחצית (48%) מהילדים אין פרטיות בביתם. היעדר סביבה ותנאים סבירים, פוגעים בשגרת יום תקינה של ילדים וביכולתם לפתח מיומנויות למידה איכותיות, להזמין חברים הביתה או לעסוק בתחומי עניין בסביבה מאפשרת.

בריאות

« למחצית (51%) מהילדים אין ביטוח משלים בקופת חולים. משמעות הדבר היא שהוריהם נדרשים לשלם עבור טיפולים, ביקורים אצל רופאים ותרופות מסוימות ואין להם רשת ביטחון בסיסית המותאמת למשאביהם וצרכיהם הרפואיים.

« 68% מההורים הנתמכים בסיוע אינם יכולים לשלם עבור כל התרופות והטיפולים הרפואיים הנדרשים לילדיהם. מגמה זוהה לשנים האחרונות. שחיקה מתמשכת של מערכת הבריאות, מדיניות הפרטה הופכת את הזכות לבריאות חינם לשירותים בתשלום, פוגעת באופן ישיר בנגישות ויכולתן של אוכלוסיות מעוטות יכולות לשמור על בריאות ילדיהם.

האם בשנה האחרונה יכולת לשלם עבור כל התרופות והטיפולים הרפואיים שילדייך נזקקו להם?

חינוך והשכלה

ל-71% מקרב הילדים
אין ספרי לימוד וציוד
לביה"ס בשל המצוקה
הכלכלית של הוריהם

חינוך הוא הכלי המשמעותי ביותר ליצירת שוויון הזדמנויות ולפיתוח הפוטנציאל האישי. הקשר המובהק בין רכישת השכלה ומיומנויות, לבין היכולת להתפתח ולהשתלב בהצלחה בחברה, נמצא כמנוף העיקרי לצמצום השפעתו השלילית של העוני וחותמו על המשך חייו של האדם. תפקידו של החינוך הציבורי, כפי שמובא בחוק חינוך ממלכתי חובה, הינו לשמור ולקדם את ערכי השוויון והצדק במערכת החינוך. בפועל, הזכות לחינוך תלויה במידה רבה ביכולתם הכלכלית של הורים לעמוד בתשלומים נדרשים למימוש זכות בסיסית זו. כך נוצר מצב בו העוני מונצח ומשועתק לדור הבא, כפי שניתן היה לראות גם בדו"ח האחרון של המוסד לביטוח לאומי. בהתאם לדו"ח זה, העוני הוחמר והועמק במידה הרבה ביותר בקרב המשפחות הצעירות, שראש המשפחה שלהן הוא עד גיל 30. נתון זה ממחיש מציאות שבה הילדים שחיים היום במשפחות עניות שאינן מסוגלות לספק להם כישורי חיים וחינוך מספקים, הופכים להיות בעלי משפחות עניות בעתיד. עבור הילדים העניים, שלא מקבלים את התשתיות המתאימות, התמיכה והחינוך הראויים, מצטמצם מאוד הסיכוי לרכוש השכלה אקדמית ומקצוע ולקיים חיים עצמאיים. השקעה בחינוך היא אינטרס לאומי אשר תקבע, במידה לא מבוטלת, את חוסנה החברתי של ישראל.

השכלה בקרב נתמכי הסיוע:

« 83% מקרב הנזקקים הינם בעלי השכלה תיכונית ומטה, לעומת 6% בלבד שהינם בעלי השכלה אקדמאית.

הסיכויים לרכישת השכלה קשורים באופן מובהק לרמתו הכלכלית־ חברתית של יישוב מגורי התלמיד. נמצא כי ככל שעולה הרמה החברתית־כלכלית של היישוב, כך שיעורי הזכאות לבגרות גבוהים יותר. בחינוך העברי נמצא כי 10% זכאים לתעודת בגרות ביישובים הנמצאים באשכולות 1-2 במדד החברתי־כלכלי (מאופיינים ברמה סוציו־אקונומית נמוכה) לעומת 75% זכאים ביישובים באשכולות 9-10 (מאופיינים ברמה סוציו־אקונומית גבוהה). קיים גם קשר מוכח בין הסיכויים לקבל תעודת בגרות בהצטיינות לבין עלייה ברמת ההשכלה של האם (מתוך דו"ח "פני החברה בישראל", הלמ"ס, 2011).

טבלה פרופיל השכלה בקרב נתמכי הסיוע:

2011
יסודית (8 שנות לימוד)
30%
תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)
23%
תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות
20%
תיכונית מלאה כוללת בגרות
10%
תעודת קורס / הכשרה מקצועית
8%
אקדמאית
6%
לא השיבו
3%
סה"כ
100%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

ויתור כלכלי על מימוש פוטנציאל

« אחד מכל חמישה ילדים שמשפחתם מקבלת סיוע, נאלץ לעבוד ולעזור בפרנסת משפחתו, לרוב על חשבון רכישת השכלה.

« למחצית (48%) מהילדים אין נגישות לחוגים ולשיעורים פרטיים לשם עזרה, התקדמות בלימודים וחזיוק הישגים אישיים. משפחות במצוקה כלכלית נדרשות לקיים ויתורים ובחירות מורכבות כדי לשרוד במאבקן היומיומי, אולם כאשר מדובר על רכישת חינוך והשכלה, משמעות הויתור הינה גורלית להמשך חייהם של הילדים ולסיכויי התפתחותם כבגירים משכילים ועצמאיים.

האם בעקבות המחסור והמצוקה הכלכלית:

2011	2010
נאלצת להוציא את ילדך לפנימייה?	21%
17%	19%
ילד קטין נאלץ לעבוד כדי לעזור בפרנסת המשפחה?	18%
17%	21%
ילדך נשר מביה"ס?	21%
48%	52%
חסר לילדיך חוגים ושיעורים פרטיים?	52%
48%	

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

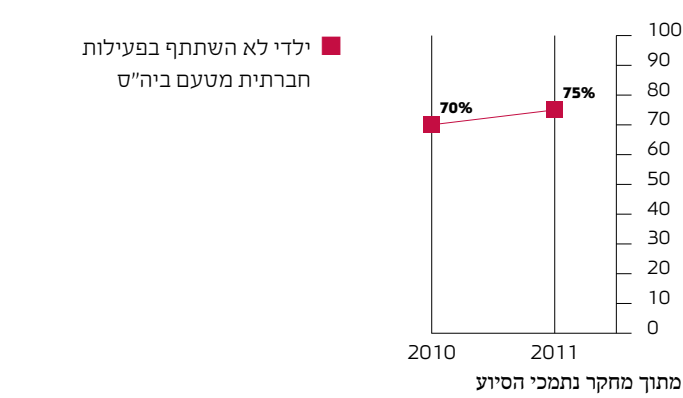
חוק חינוך חובה חינם עולה ביוקר

הפרטת מערכת החינוך ויצירת בידול המבוסס על מאפיינים סוציו־אקונומיים בין בתי הספר, פועלים במגמה הפוכה למשמעותה של מערכת חינוך ציבורית במדינה דמוקרטית ומתוקנת, שתפקידה להעניק כלים למוביליות חברתית. כתוצאה ממערכת החינוך הלא־שוויונית בישראל, הורים שאין ביכולתם לעמוד בתשלומים עבור חינוך, כמו גוזרים על ילדיהם הילכדות במעגל העוני עוד בראשית דרכם בחיים.

« 75% מקרב הילדים נדחקים להדרה חברתית ונמנעת מהם השתתפות מלאה ושוויונית בחיי החברה של בני גילם וחבריהם. עלות תשלומי הרשות עבור פעילויות חברתיות בביה"ס אינה מסוכסדת ולרוב גבוהה מאוד, וודאי כאשר מדובר בתשלום עבור מספר ילדים במשפחה. הכינוי 'רשות' לתשלומים אלו אינו הולם את המציאות הלכה למעשה, שהרי אף הורה לא באמת היה רוצה שילדיו יתמודדו עם השלכות המצוקה הכלכלית ויאלצו לפספס טיול שנתי או מסיבת סיום.

« ל־71% מהילדים אין את כל ספרי הלימוד והציוד המשלים הנדרש ללימודיהם. ללא כלים בסיסיים אלו, הסבירות שתלמידים במשפחות מעוטות יכולת יצליחו בלימודיהם הם קלושים, והם משקפים את הפער בשירותי חינוך התלויים ביכולת כלכלית. כאשר ההכנסה אינה מאפשרת תשלום עבור צרכים קיומיים כמו מזון והוצאות דיור, נאלצות המשפחות לוותר על רכישת ספרים וכלים נוספים.

חוסר שוויון ונגישות לשירותי חינוך בסיסיים:

חוק זכויות התלמיד התשס"א 2000, נועד לקבוע עקרונות לזכויות ברוח כבוד האדם ואמנת האומות המאוחדות לזכויות הילד, ואמור היה להסדיר ולממש את הקניית הזכות לחינוך ואיסור אפליה מטעמי עדה ורקע כלכלי־חברתי. אף על פי שחוקי מערכת החינוך אמורים לקיים שוויון במתן הזדמנויות לכל התלמידים בישראל, בפועל, האפשרות לרכישת השכלה איכותית ומיומנויות לחיים, מתבססת על יכולתם הכלכלית של ההורים, בעוד ההישענות על מקורות סיוע ותמיכה מהמגזר השלישי כחלופה יחידה לא תמיד מתאפשרת. תהליך זה יוצר הפרטה בשירותי החינוך ומעמיק את הפערים החברתיים.

« בדומה לשנה שעברה, שליש (27%) מקרב הציבור הרחב רואים בחינוך את הנושא הדחוף ביותר לטיפול על ידי ממשלת ישראל.

« 30% מהעמותות מעניקות שירותי חינוך (שיעורים פרטיים, תגבור, חונכות וכדומה). מצוקה כלכלית ומחסור בתקנים ותוכניות תגבור והשלמה מסובסדים, הרחיבו את תחומי הסיוע והשירותים שעמותות מעניקות לנתמכים. במציאות בה קיים צורך כה אקוטי ומשמעותי להמשך חייהם של צעירים, המגזר השלישי ועמותות הסיוע ממלאים את הואקום שהמדינה מותירה.

מערכת יוצרת פערים

על אף שתפקידו לדאוג לחינוכם של כל ילדי ישראל, קיים פער עצום בין החקיקה ורוח המדיניות של משרד החינוך לבין הביצוע בפועל. במבחן המציאות, המערכת עצמה היא זו המעצימה את הפער ויוצרת אי שוויון חברתי בחינוך, דרך בידול בין בתי הספר על בסיס רמתם החברתית־כלכלית, שיטת הקצאת משאבים היוצרת הבדלים ברמת סל השירותים, שאינה מותאמת לאוכלוסיות מוחלשות וכלה ביכולתן של הרשויות המקומיות לתמוך באופן אפקטיבי באוכלוסיות מגוונות. כשלים ופערים אלו במערכת החינוך מובילים לצמצום הנגישות הבסיסית לרכישת השכלה לילדים בשכבות חלשות, פוגעים באפשרויות למימוש הפוטנציאל האישי ותורמים, כאמור, להרחבת הפערים בחברה הישראלית.

« חמישית (19%) מההורים רואים בעדיפות ראשונה הענקת השכלה טובה יותר לילדיהם, לו רק היה באפשרותם לממן זאת. אחד מכל חמישה הורים מעדיף להעניק השכלה לילדיו מאשר למלא צרכים בסיסיים וחסרים נוספים, כגון רכישת מזון או תרופות או שינוי סביבת מגורים.

מסקר הוצאות של הלשכה מרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2010, נמצא כי משפחה מהחמישון העליון מוציאה כ־2,718 ₪ בחודש בממוצע על הוצאות חינוך, לעומת 926 ₪ בחודש בחמישון התחתון. הפער הכולל לנפש (2.7) בממוצע בחמישון העליון ו־4.2 בממוצע בחמישון התחתון) בהוצאה החודשית על חינוך, תרבות ובידור, עומד על פי 4.5 בהשוואה בין החמישון העליון לתחתון.

« הפגיעה בהשכלה מתבטאת גם בהיעדר סביבה ביתית המאפשרת למידה: 15% מההורים דיווחו כי המחסור הגדול ביותר של ילדיהם הוא היעדר פרטיות בבית.

פערי השכלה בינלאומיים

בדו"ח מיוחד של ארגון ה־OECD שבחן את תחום ההשכלה, נמצא כי תלמידי ישראל ממוקמים במקומות האחרונים ברוב המדדים כמו גם בתנאי העסקת המורים ובפערים בהזדמנויות לחינוך.

« במבחנים בינלאומיים נמצא כי מתוך 64 מדינות, הגיעו תלמידי ישראל למקום ה־36 בהבנת הנקרא, למקום ה־41 במתמטיקה ולמקום ה־41 במדעים. במבחן הקריאה נמצאו הפערים הגדולים

ביותר בעולם המערבי בקרב תלמידי ישראל.

« תוצאות המבחנים הראו בצורה ברורה כי אחת הבעיות המרכזיות במערכת החינוך הישראלית היא הפערים העצומים בהישגי התלמידים. תלמיד ישראלי מרקע חברתי־כלכלי גבוה קיבל בממוצע ציון גבוה ב־94 נקודות מתלמיד מרקע חלש ונמצאו פערים זהים גם בין תלמידים יהודים לערבים.

« מומחי ה־OECD מצאו כי הפערים בין התלמידים הטובים ביותר לתלמידים הגרועים ביותר שווים לשתי שנות לימוד שלמות! עוד נמצא כי הפער בין שני תלמידים בעלי רקע סוצי־אקונומי דומה שלמדו בבתי"ס שונים מבחינה כלכלית וחברתית יכול להגיע עד 50 נקודות. מדובר על פערים המשפיעים על למעלה משליש מילדי ישראל.

« שכר המורים הממוצע בישראל נמוך משמעותית משכרם של המורים במדינות המפותחות ומוענק בשיטה הפוכה מזו הנהוגה ברוב המדינות מבחינת ותק וניסיון. גם מספר שעות לימוד ותקן להעדפה מתקנת, נמצא נמוך משמעותית מבין כל מדינות ה־OECD.

חינוך והשכלה - עיקר המסקנות

« קידום חקיקה ויישום מלא של שירותי מערכת החינוך החל מגיל שלוש ועד להשכלה אקדמאית - אחד החוקים הראשונים שחוקקה ממשלת ישראל בסמוך להקמת המדינה בשנת 1949 היה חוק חינוך חובה. משמעות החוק מתבטאת בחובת לימוד בבית ספר מגן חובה עד כיתה יב'. מי שחלה עליו חובה זו זכאי לחינוך על חשבון המדינה. החוק נחקק במטרה לתת הזדמנות שווה להשכלה מינימלית לכל ילדי ישראל. בשנת 1984 תוקן החוק ונקבע שחינוך חינם יונהג מגיל שלוש, אך יישומו של התיקון מעולם לא יצא לפועל והוא הועלה שוב לדיון במסגרת המלצות וועדת טרכטנברג בעקבות המחאה החברתית של קיץ 2011.

« הרחבת המשאבים הציבוריים לחינוך בהתאמה לפערים והיקפם - הרחבת שעות הלימודים, פיתוח משאבים ותשתיות בבתי ספר לצמצום הבידול והגברת האחידות והשוויון במערכת החינוך, הקטנת כיתות הלימוד, העלאת שכר המורים והשוואת ההשקעה בתלמיד בהתאם למקובל במדינות ה־OECD.

« הנהגת יום לימודים ארוך ויישום מפעל ההזנה בפריסה ארצית מקיפה - הרחבת מערך התמיכה באוכלוסיות מוחלשות ומעוטות יכולת, באמצעות סבסוד מורחב של שעות לימודים ומענה לבעיית אי הביטחון התזונתי בקרב ילדים ובני נוער.

« הרחבת מערך מעונות היום המסובסדים - לרבע מיליון ילדים אין מסגרת מסובסדת כיום. הרחבת המערך והפיקוח על מחיריו יאפשרו להורים לצאת לעבוד ולהגדיל את ההכנסה החודשית.

« פיקוח על מחירי ספרי הלימוד והציוד הנדרש לרכישה ע"י בתי ספר - בשנים האחרונות חל שינוי בנושא, כך שספרי הלימוד הוחלפו בחוברות למידה המכבידות על נטל ההוצאה הכוללת לצרכי חינוך. הגבלת הדרישה לתשלומי רשות בבתי הספר, תעודד שוויון ותצמצם את הפערים בין התלמידים.

”מלכודות עוני” אינן נוצרות אך בעטיין של גמלאות המשמשות בהבטחת הכנסה. גישה זו טועה ומטעה. ”מלכודות עוני” נוצרות גם – אולי אף בעיקר – כתוצאה מפעולתם המשולבת של גורמים רבים אחרים: ”מלכודות עוני” נוצרות במקום שאין לכל גישה שווה לחינוך ולהשכלה גבוהה; ”מלכודות עוני” נוצרות במקום שאין לכל גישה שווה לתשתיות בסיסיות...;”מלכודות עוני” נוצרות במקום שנקוטה הפליה בין בני־אדם על יסוד טעמים בלתי־עניינים, המלבה תחושות של ניכור וקיפוח...”

השופט אדמונד לוי מתוך בג"צ 366/03 בנושא קיצוץ בגמלאות הבטחת הכנסה

תעסוקה

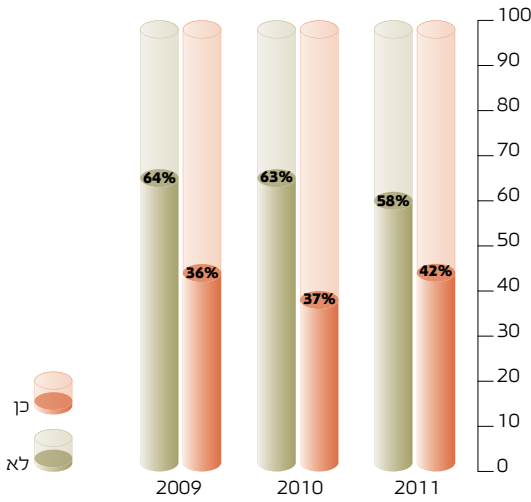
81% מקרב מחוסרי
העבודה מעדיפים לצאת
לעבוד בשכר בגובה
קצבה, מאשר להיתמך
ע"י קצבה בלבד

תעסוקה בישראל 2011 אינה מחלצת מעוני ואינה ערובה לקיום רמת חיים בסיסית המאפשרת התפתחות וביטחון כלכלי. נתוני דו"ח העוני של המוסד לביטוח לאומי, משקפים מגמת גידול מתמשכת בחלקן של משפחות עובדות בכלל האוכלוסייה הענייה, מ־49% ב־2009 ל־50.6% ב־2010 ובאופן מובהק אף יותר, גידול ב־2.2 נקודות אחוז של שיעור העניים העובדים מכלל העניים בגיל העבודה (ללא קשישים) מ־67.8% ב־2009 ל־70% ב־2010. נתונים אלה משקפים את כשלי המדיניות הממשלתית ביחס למימוש יכולתה של תעסוקה לשמש כמנוף עיקרי לחילוץ מהעוני. תעסוקה מאבדת מיכולתה לחלץ מהעוני כאשר שכר המינימום נמוך משמעותית מהשכר הממוצע במשק ואינו צמוד או מתעדכן עם התייקרות יוקר המחיה. תעסוקה אינה יכולה לחלץ מעוני בהיעדר אכיפה מספקת של תנאי עבודה ושכר וכן אינה יכולה לחלץ מעוני עובדים נעדרי כישורים, מיומנויות תעסוקתיות או רמת השכלה מספקת המותאמים לדרישות שוק העבודה, זאת מכיוון שכל אלו לא היו נגישים עבורם בשל מצוקתם הכלכלית ועקב מדיניות ממשלתית שאינה משקיעה מספיק משאבים ותשומות לנושא זה.

« 42% מקרב נתמכי הסיוע - עובדים. עליה בקרב העובדים וירידה במספר המובטלים בהתאמה, מבטאת מצד אחד גידול במספר העובדים הנזקקים לסיוע במעגל התעסוקה, ומצד שני את העדר המדיניות הנדרשת לשיפור תנאי ההעסקה וגובה ההכנסה בקרב עובדים שכושר השתכרותם נמוך.

« רוב המובטלים (69%) נמצאים בעוני מתמשך ואינם עובדים למעלה משלוש שנים. 14% איבדו את עבודתם בשנה האחרונה.

האם אתה עובד?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« ממוצע השכר החודשי ממקום העבודה בקרב נתמכי הסיוע עומד על 2,911 ₪, שהינו שליש מהשכר הממוצע במשק, העומד על 8,690 ₪. מנתוני המוסד לביטוח לאומי עולה כי שיעור העובדים המשתכרים מעל שכר המינימום עומד על 31.3% מכלל העובדים באוכלוסייה הענייה.

« על פי דו"ח אי השוויון האחרון של ה־OECD, רמת אי השוויון בישראל ממשיכה לגדול והיא מדורגת במקום הרביעי מהסוף, אחרי מקסיקו, טורקיה וארה"ב. כמו כן, ההכנסה הפנויה של העשירון העליון בישראל גדלה בשני העשורים האחרונים ב־2.4% בעוד ההכנסה בקרב העשירון התחתון ירדה ב־1.1%, הפער הגדול ביותר מכל מדינות ה־OECD. בנוסף, היחס בין ההכנסה של העשירון העליון לתחתון בישראל הוא מהגבוהים ביותר בעולם המערבי - 1:14 והקפיצה של מדד ג'יני לאי שוויון הייתה גם היא הגדולה ביותר בישראל, כאשר על פי ה־OECD עומד המדד על 0.371 ולפי הדו"ח של המוסד לביטוח לאומי על 0.384.

« בקרב רבע (24%) מהמשפחות הנתמכות, שני בני הזוג עובדים. 35% חיים ללא בן / בת זוג.

« מחצית מהציבור הרחב סבור כי בקרב משפחות עניות, לפחות אדם אחד עובד. תפיסה המשקפת את המציאות בשטח, בדבר יכולתה המצומצמת של עבודה לשמש כמנוף לחילוץ מהעוני. מנתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2010, עולה כי מחצית (50.6%) מהמשפחות העניות בארץ הן משפחות עובדות. בשל שחיקת השכר ויוקר המחיה המאפיינים את שנת 2011, ניתן להסיק כי הנתונים המעודכנים לשנה זו משקפים עלייה נוספת באחוז העובדים העניים.

מתוך סקר הכנסות, למ"ס 2010 וממדי העוני והפערים החברתיים, דו"ח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, 2010 ודו"ח OECD בנושא אי שוויון, דצמבר 2011.

מבין המשפחות המוגדרות 'עניות', מהו לדעתך אחוז המשפחות בהן לפחות מישהו אחד עובד?

2010	2011
עד 30%	30%
31%-50%	34%
51%-70%	21%
71% או יותר	15%
אחוז המשפחות העניות בהן לפחות מישהו אחד עובד - בממוצע	48%
54%	

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« 41% מקרב הציבור הרחב סבורים שהכנסה נמוכה וקושי למצוא עבודה הם החסמים העיקריים להיחלצות מהעוני. 8% בלבד סבורים כי הסיבה העיקרית לעוני היא אחריותו האישית של האדם. 3% מאמינים כי עוני נוצר כתוצאה מהשתייכות למשפחה ענייה.

« שליש מהציבור הרחב מפנה את האחריות לכך שאנשים לא מצליחים להיחלץ מהעוני לאוזלת ידה של הממשלה והיעדר טיפול בבעיה.

מבין הסיבות הבאות, מהי לדעתך הסיבה העיקרית שבגללה אנשים לא מצליחים לצאת מהעוני?

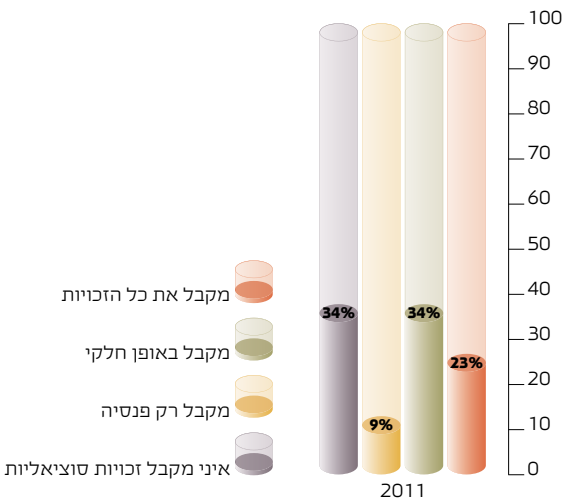
סה"כ	
אנשים אחראים למצבם	8%
חוסר טיפול של הממשלה	27%
שכר נמוך וקושי למצוא עבודה	41%
תלות במדינה (למשל קצבאות)	10%
השתייכות למשפחה ענייה	3%
אחר	8%
לא הביעו דעה	3%
סה"כ	100%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

אי יציבות תעסוקתית:

רק 23% מקרב נתמכי הסיוע העובדים מקבלים את כל הזכויות הסוציאליות המגיעות להם עפ"י חוק. למעלה משליש (34%) אינם מקבלים זכויות סוציאליות כלל. מחאתם של עובדי הקבלן, המאופיינים כבעלי זכויות ותנאי העסקה ירודים, מבטאת את הפרדוקס והעיוות בשיטת המדיניות הנוכחית, כמו גם את ההזנחה בטיפול הנדרש לרווחתם של עובדים משכבות סוציו־אקונומיות חלשות, כחלק מתנאי העסקתם. היעדר זכויות והטבות סוציאליות פוגעות ברשת הביטחון הכלכלית והאישית של כל עובד, ובכך מעצימות את הנטל העתידי על גורמי הרווחה ואת החסמים המנטרלים את היכולת להיחלץ מהמצב.

האם אתה מקבל זכויות סוציאליות במקום העבודה שלך (פנסיה, דמי הבראה וימי מחלה)?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« שליש מקרב נתמכי הסיוע עובדים בהיקף משרה מלאה, שיעור זהה ל־2010. עלייה חדה בשיעור גידול של 57% בקרב עובדים במשמרות או לפי שעות. מגמת הגידול בהיקף העובדים במסגרת עבודה זו עלולה להשפיע לשלילה על הביטחון התעסוקתי וגובה ההכנסה החודשית, המשתנה בהתאם למשמרות ושעות עבודה פנויות.

« שיעור גידול חיובי של 42% בקרב עובדים במשרה קבועה לעומת 2010, וירידה באחוז העובדים במשרות זמניות, 50% ב־2011 לעומת 61% ב־2010 משקפות מגמה חיובית של השתלבות בתעסוקה יציבה. יחד עם זאת, מנתוני דו"ח OECD ודו"ח ממדי העוני של המוסד לביטוח לאומי נמצא כי חלה עלייה מתמשכת במספר המשפחות העובדות מכלל האוכלוסייה הענייה, בעוד העוני מחמיר ומעמיק בקרב אוכלוסיות אלה.

מהו היקף משרתך?

	2011	2010	2009	2008	2007	2006
משרה מלאה	29%	29%	24%	34%	26%	24%
משרה חלקית	38%	46%	55%	43%	50%	38%
משמרות / לפי שעות	33%	21%	17%	20%	22%	3%
לא השיבו	0%	4	4%	3%	2%	5%
סה"כ	100%	100%	100%	100%	100%	100%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

מהם תנאי העסקתך?

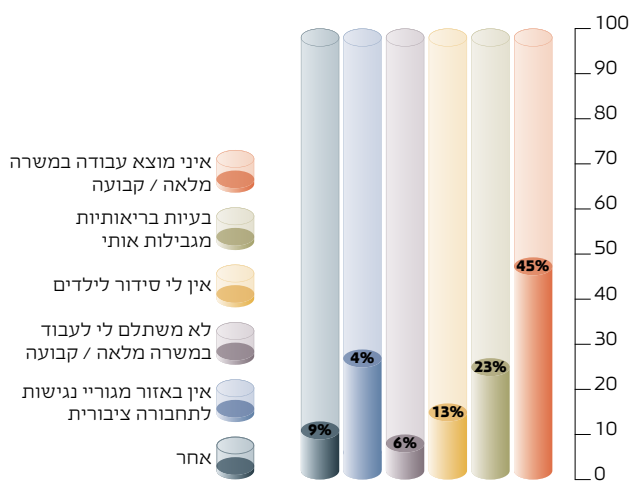
	2011	2010	2009	2008	2007	2006
משרה קבועה	50%	35	42%	36%	41%	71%
משרה זמנית	50%	61	51%	58%	55%	26%
לא השיבו	0	4	7%	7%	4%	3%
סה"כ	100%	100%	100%	100%	100%	100%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« עדיין קיים שיעור גבוה של עובדים במשרה חלקית ו/או זמנית מכיוון שאינם מוצאים עבודה במשרה קבועה או מלאה. נתון זה משקף את מלכודת העוני בצורתה המלאה. הכנסה נמוכה, קשיים בהשתלבות בשוק העבודה ואי יציבות תעסוקתית מהווים משקולות כבדות שאינן מאפשרות מוביליות חיובית והיחלצות ממצוקה כלכלית.

« רק 6% ציינו כי לא משתלם להם לעבוד במשרה קבועה או מלאה. רבע ציינו כי העבודה במשרה לא קבועה/מלאה, היא כורח מגבלותיהם הבריאותיות.

מהי הסיבה העיקרית לכך שאתה עובד במשרה חלקית ו/או זמנית?

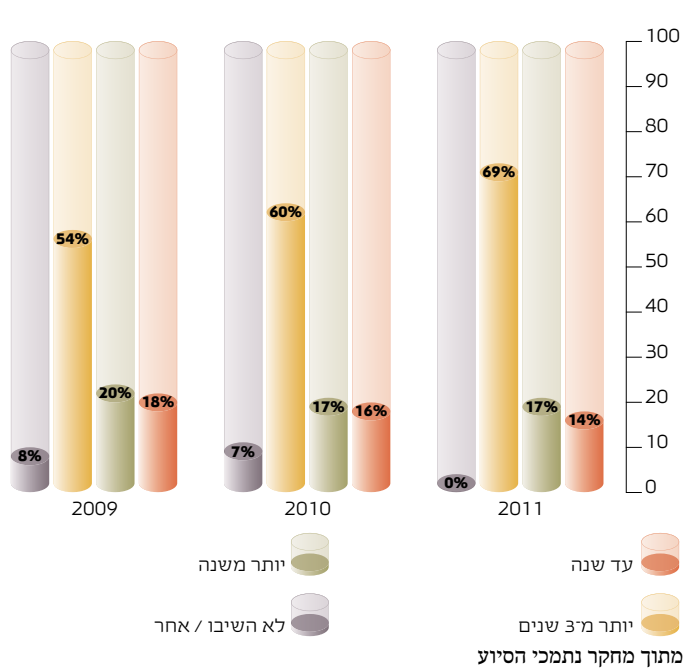
מתוך מחקר נתמכי הסיוע

מאפייני אבטלה בקרב נתמכי הסיוע:

« אוכלוסיית הנתמכים בעמותות המזון מאופיינת כאוכלוסייה הענייה ביותר ובקרבה שיעור גבוה יותר של חסרי כושר השתכרות. היעדר מיומנויות תעסוקתיות, מגבלות בריאותיות וחסמים הנובעים ממצוקה כלכלית, מצמצמים באופן מובהק את יכולת השתלבותן של אוכלוסיות מעוטות יכולת בשוק העבודה.

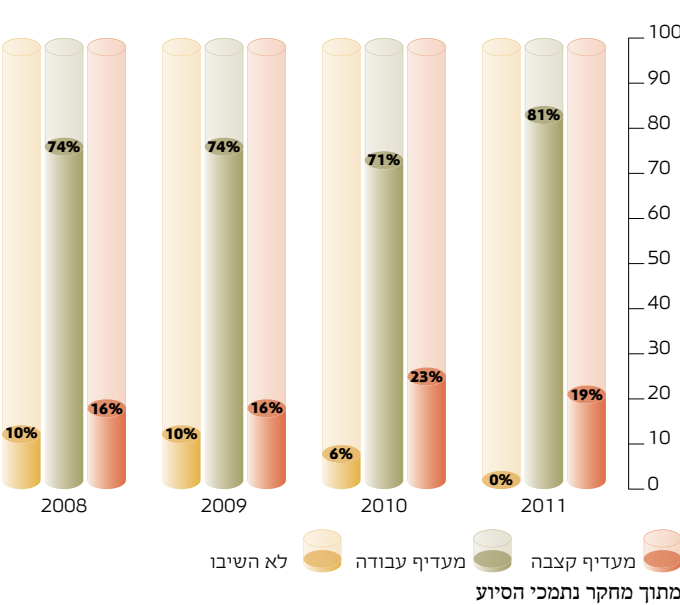
« עליה בשיעור של 15% בקרב נתמכי הסיוע החיים באבטלה עמוקה, מעל שלוש שנים, כאשר יותר משני שליש (69%) נמצאים מחוץ למעגל התעסוקה זמן רב. סיכוייהם להיחלץ מעוני קלושים, ללא מדיניות ממשלתית פרואקטיבית שתשקיע משאבים בתחום זה. 14% איבדו את עבודתם בשנה האחרונה.

כמה זמן אינך עובד?

« 81% מקרב העניים מעדיפים לצאת לעבוד מאשר להיתמך בקצבה, גם אם השכר יהיה זהה לגובה הקצבה. ניכרת ירידה של מעדיפי קצבה ועליה משמעותית בשיעור 14% של נתמכי סיוע מובטלים המעדיפים לוותר על התלות בהכנסה סוציאלית ולצאת לעבודה. מגמה זו משקפת בבירור את הרצון לצאת לעבוד ולא להיות תלוי בגורמי רווחה, אל מול קשיים ומגבלות תעסוקתיות.

במידה והתנאים היו מאפשרים לך לצאת לעבודה (בראות, סידור לילדים וכד') מה תעדיף: לקבל קצבה או לצאת לעבוד בשכר בגובה הקצבה?

פוטנציאל תעסוקתי מוגבל:

חינוך והשכלה הם יסודות המפתח להשתלבות בשוק העבודה ולהתפתחות מקצועית עתידית. יכולות ומיומנויות אלו משפיעות במידה רבה על נקודת פתיחה ליכולת השתכרות עצמאית. שנות לימוד מועטות בשל מצוקה כלכלית והיעדר מיומנויות וכישורים מקצועיים הינם גורמים מהותיים להיווצרות העוני והנצחתו.

« פחות מעשירית מקרב נתמכי הסיוע הם בעלי השכלה אקדמאית או הכשרה מקצועית. שליש מקרב נתמכי הסיוע סיימו השכלה יסודית (8 שנות לימוד) בלבד. לכמעט רבע (23%) השכלה תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד).

« 6% בלבד מנתמכי הסיוע הם בעלי השכלה אקדמאית. שליש מקרב נתמכי הסיוע המובטלים ציינו כי יש להם מקצוע.

« ל־70% אין אפשרות להשתלב בשוק העבודה עם מיומנויות מקצועיות נדרשות.

- « 71% מנתמכי הסיוע דיווחו כי לא עברו הכשרה מקצועית או תעסוקתית. 6% בלבד ציינו כי לא היו מעוניינים לעבור הכשרה. שליש ציינו כי לא התאפשר להם בשל המצוקה הכלכלית וחמישית לא יכלו ללמוד בשל צורך קיומי לפרנס את עצמם ואת משפחתם.
- « 44% מקרב נתמכי הסיוע אינם עובדים בשל בעיה בריאותית ורבע (24%) דיווחו כי אינם מצליחים למצוא עבודה.

מדוע לא עברת הכשרה מקצועית / תעסוקתית?

לא התאפשר לי בשל המצוקה הכלכלית	30%
נדרשתי לעבוד כדי לפרנס את עצמי ואת משפחתי	19%
לא מצאתי הכשרה בתחום שרציתי	4%
לא מצאתי סידור לילדים	7%
בשל מגבלות בריאותיות	22%
לא הייתי מעוניין לעבור הכשרה	6%
לא השיבו	12%
סה"כ	100%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

- « 37% מהנתמכים הן משפחות חד הוריות. 15% מקרב המובטלים ציינו כי אינם עובדים בשל העדר מסגרת לילדיהם בשעות העבודה. מגמות זהות אלו בשנים האחרונות, מבחינת מאפייני האבטלה והגורמים לה, משקפות באופן ברור את רצונם של הנתמכים לעבוד מול היעדר פתרונות מעודדי תעסוקה והשתלבות בשוק העבודה. רק 3% ציינו שאינם עובדים מכיוון שלא משתלם להם. יחד עם זאת, נראית מגמת ירידה חיובית בקושי למצוא עבודה כגורם מרכזי לאבטלה.

מהי הסיבה העיקרית לכך שאינך עובד כיום?

	2009	2010	2011
איני מוצא עבודה	31	28	24
בעיות בריאותיות	42	45	44
אין סידור לילדים	13	15	15
לא משתלם לי	4	5	3
אין במקום מגוריי נגישות לתחבורה ציבורית			3
אחר	4		7
לא השיבו	6	7	4

תעסוקה - עיקר המסקנות:

היעדר השכלה ומיומנויות תעסוקה מובילים ליכולת השתכרות עצמאית נמוכה וחוסר התאמה להשתלבות בשוק העבודה. צמצום הפערים בחינוך, הרחבת מערך התעסוקה מבחינת הכשרות, קריטריונים לזכאות ועידוד להשתלבות בשוק העבודה, יאפשרו לאוכלוסיות מוחלשות להתגבר על החסמים הכלכליים המגבילים אותם ובכך לסייע בחילוצם מהעוני, במקום להנציח את מצבם ולשים את עתיד ילדיהם במסלול דומה.

שיפור ואכיפת חוקי עבודה - תחולת העוני בקרב עובדים מאופיינת במגמת עלייה בשנים האחרונות, וגם היא גבוהה בהשוואה לתחולת העוני במדינות ה־OECD. אכיפה רופפת והיעדר פיקוח על חוקי עבודה לצד שכר מינימום לא אפקטיבי אל מול גובה יוקר המחיה הממוצע בישראל, מנטרלים את יכולתה של תעסוקה כמנוף לחילוץ ממצוקה כלכלית ועוני. על המדינה לפעול להגדלת כושר ההשתכרות של עובדים, במיוחד עבור אלו הנמצאים בשולי שוק העבודה.

צמצום פערי אי השוויון - אי השוויון בהכנסות בישראל הוא מהגבוהים ביותר בעולם, ומוסיף להתרחב בהתמדה, לעומת הממד היציב יחסית של מדינות ה־OECD. אי השוויון בחלוקת ההכנסות ובפערי השכר מהכנסה, גבוה גם לאחר נטרול ההטרוגניות של כלל האוכלוסייה והוא במגמת התרחבות מדאגיה בשנים האחרונות. על המדינה לפעול לצמצום אי השוויון באמצעות תוכניות ומסגרות לשילוב אוכלוסיות מוחלשות להן פערי השכלה ואשר חסרות מיומנויות תעסוקתיות, על מנת לאפשר השתלבות ומוביליות שוויונית.

העלאת קצבאות - תרומתם של תשלומי העברה ומיסים ישירים לחילוץ מהעוני נמוכים מאוד ואף מצויים במגמת ירידה רצופה בעשור האחרון. ב־2010 חולצו 25.6% משפחות לעומת 26.2% ב־2009 ו־12.6% ילדים לעומת 13.4% בהתאמה. מדיניות המיסוי והקצבאות בשיטת הנוכחית יוצרות מלכודת עוני, אינן מהוות תמריץ לתעסוקה ואינן מאפשרות להגדיל את כושר ההשתכרות העתידי. על המדינה להגדיל את הקצבאות כך שיאפשרו קיום הולם וחיים בכבוד, מלבד האינטרס הממשלתי להעביר אותם סטטיסטית מעל "קו העוני".

הרחבת תשתיות תעסוקה בפריפריה וביישובים במגזר הלא יהודי - פיתוח והפעלת תוכניות הכשרות מקצועיות ותעסוקתיות, פיתוח והרחבת שירותים ותשתיות ציבוריות ותומכות תעסוקה ועידוד עסקים קטנים והזדמנויות תעסוקתיות בקרב האוכלוסייה המקומית.

(אי) ביטחון תזונתי

**88% מהנתמכים העידו
כי ההתמודדות עם
המצוקה כרוכה בבחירה
בין רכישת מזון לצרכים
בסיסיים אחרים, מתוכם
34% מתמודדים עם מצב
זה באופן קבוע ו-37%
לעיתים קרובות**

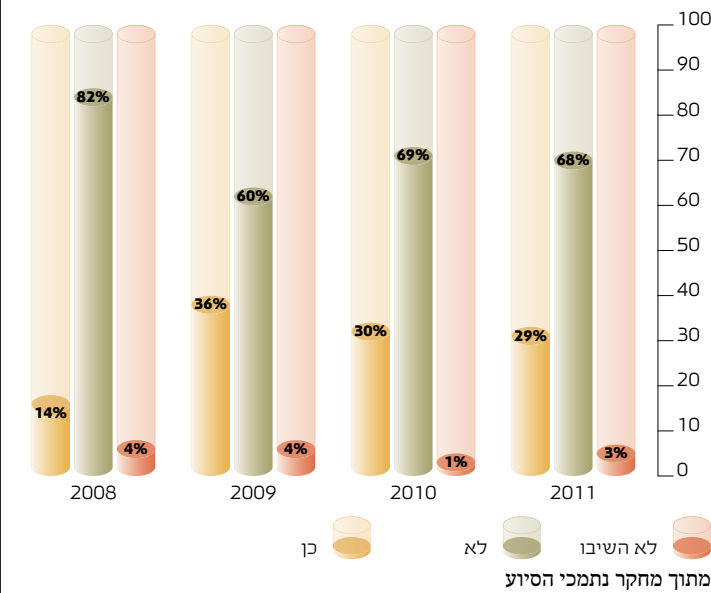

אי ביטחון תזונתי הוא הסממן החמור ביותר של העוני, הפוגע בתפקוד היומיומי, בהתפתחות התקינה והבריאה של ילדים וביכולתן של משפחות לחיות בכבוד וברמת חיים סבירה. החשש המתמיד מפני מחסור במזון, ההתמודדות המביישת בקבלת סיוע מעמותות ומקרובים, האכזבה והייאוש מהקושי להיחלץ מהמצב, החשש שלא תהיה אפשרות לשלוח את הילדים עם כריך לבית הספר, הדאגה למזון מבושל וחם לפחות פעם אחת בשבוע. כל אלה ועוד הם חלק בלתי נפרד מהמציאות היומיומית של משפחות במצוקה כלכלית החיות באי ביטחון תזונתי.

אי ביטחון תזונתי - מצוקות ותופעות נלוות

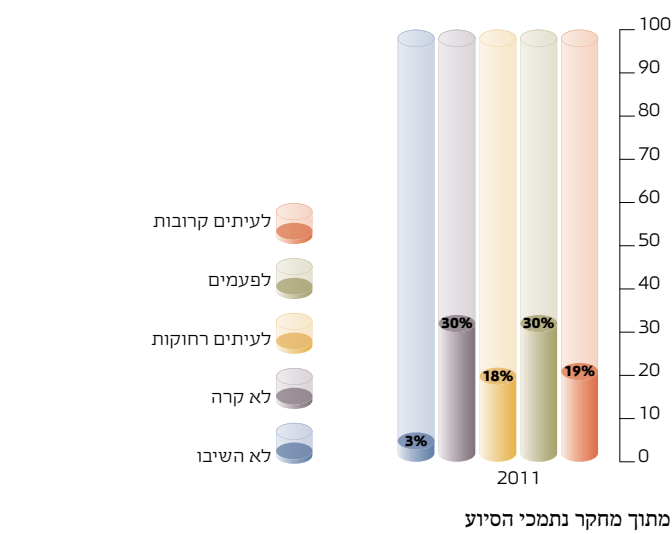
« מממצאי מחקר מיוחד בנושא ביטחון תזונתי בישראל, שנערך לראשונה על ידי המוסד לביטוח לאומי בנובמבר 2011, שהינו מוסד רשמי של המדינה, עולה כי 19% מהמשפחות בישראל סובלות מאי ביטחון תזונתי, מתוכן 8% סובלות מרעב, 2% מרעב חמור מאוד, ו־9% מאי ביטחון תזונתי ללא רעב. נתונים אלה משקפים קורלציה לנתוני העוני: כ־20% מהמשפחות בישראל חיות בעוני וכ־19% באי ביטחון תזונתי וכן קורלציה לנתוני ארגון לתת: 223,000 משפחות (11%) באי ביטחון תזונתי חמור מול 10% מהמשפחות סה"כ שחיות ברעב, בהתאם לנתוני המוסד לביטוח לאומי.

האם יש לך ולמשפחתך את כל המזון הדרוש לקיום בסיסי?

« 68% מנתמכי הסיוע חיים באי ביטחון תזונתי - אין להם ולבני משפחתם כמות, מגוון ואיכות מזון הנדרש לקיום בסיסי וזאת על אף הסיוע המוענק על ידי עמותות. מגמה זוהה לשנה הקודמת.

האם קורה שאינך אוכל במשך יום שלם בשל המצוקה הכלכלית?

« 36% מקרב הנזקקים דיווחו כי חוו רעב בשנה האחרונה. היעדר נגישות למוצרי מזון בסיסיים פוגע בבריאות הנפשית והפיזית, בעיקר בקרב ילדים.

« מחצית (49%) מקרב נתמכי הסיוע אינם אוכלים באופן סדיר במשך ימים שלמים בשל מצוקתם הכלכלית.

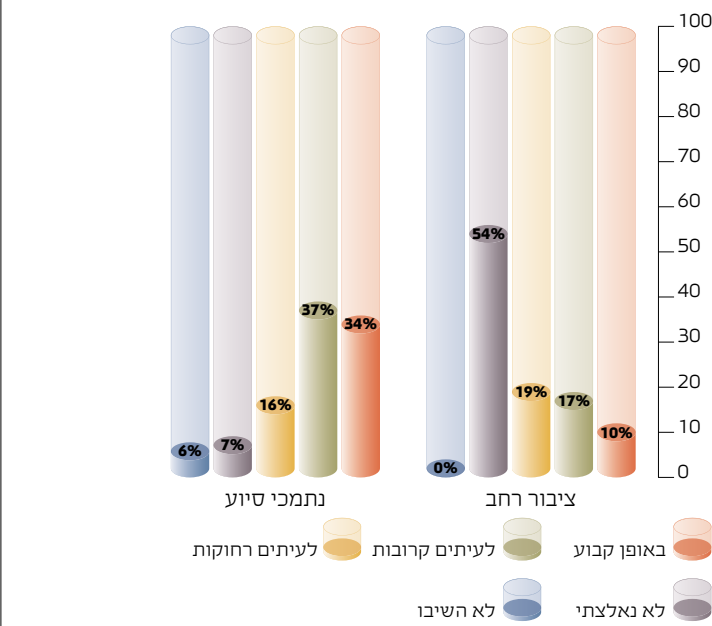
« שניים מכל שלושה (67%) מהנתמכים, העיד כי התנסה במצב של הימנעות ממזון במשך יום שלם עקב מצבו הכלכלי.

תמונת מראה חברתית:

« 27% בממוצע מקרב הציבור הרחב נאלצים לוותר על רכישת מזון כדי לעמוד בתשלומים למוצרים ושירותים בסיסיים אחרים. נתון זה הולם את ממצאי המחקר של המוסד לביטוח לאומי (30%) מהאוכלוסייה בישראל סובלת מאי ביטחון תזונתי. 54% מקרב הציבור הרחב מצליחים לשלם על מוצרי מזון ותשלומים אחרים לעומת 7% בלבד מקרב נתמכי הסיוע.

« 88% מקרב נתמכי הסיוע העידו כי ההתמודדות עם המצוקה כרוכה בבחירה בין רכישת מוצרי מזון לבין תשלום על צרכים בסיסיים אחרים. 34% מהם התמודדו עם נושא זה באופן קבוע ו־37% לעיתים קרובות. זאת לעומת 10% מקרב הציבור הרחב שהתמודדו עם קושי דומה באופן קבוע ו־17% לעיתים קרובות. הפערים נובעים, בין היתר, מפערים בהכנסה החודשית הממוצעת: בקרב נתמכי הסיוע, משכורת ממוצעת עומדת על 2,911 ₪, בעוד ש־42% מקרב הציבור הרחב משתכר מעל המשכורת הממוצעת במשק.

האם אתה נאלץ לבחור בין רכישת מוצרי מזון לבין תשלומים על צרכים בסיסיים אחרים (דיור, בריאות וכדומה)?

האם אתה נאלץ לבחור בין רכישת מוצרי מזון לבין תשלומים על צרכים בסיסיים אחרים? (דיור, בריאות וכד')

לפי האם חל שינוי במצב הכלכלי האישי בשנה האחרונה	השתפר (8%)	הורע (29%)	לא חל שינוי (63%)	סה"כ	
כן, נאלץ/ת באופן קבוע	3%	20%	6%	10%	
נאלץ/ת לעיתים קרובות	15%	30%	11%	17%	
נאלץ/ת לעיתים רחוקות	12%	16%	21%	19%	
לא נאלץ/ת לעשות ויתורים	70%	34%	62%	54%	
סה"כ אחוז שנאלצו לבחור בין רכישת מוצרי מזון לבין הוצאות אחרות באופן קבוע או לעיתים קרובות	18%	50%	17%	27%	

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« יוקר המחיה בישראל, אשר גורם לפערים בין ההכנסות וההוצאות, פוגע באופן ישיר גם במעמד הביניים. מהנתונים לעיל ניתן ללמוד כי מצבה של מחצית מהאוכלוסייה (מדגם מייצג של הציבור הרחב) הורע בשנה האחרונה, ועקב כך 27% נאלצו לעשות ויתורים ולבחור בין רכישת מזון לתשלומים על צרכים בסיסיים אחרים באופן קבוע או לעיתים תכופות. הזכות האלמנטרית למזון אם כן, אשר תלויה ביכולת כלכלית ובנגישות למוצרי מזון בסיסיים, היא מנת חלקם של אנשים החיים בעוני אשר סובלים מאי ביטחון תזונתי חמור, אבל גם של חלקים מבני המעמד הבינוני־נמוך. מדיניות ממשלתית, אשר תיישם מיזם לאומי לביטחון תזונתי לצד הרחבת סל המוצרים בפיקוח וביטול המע"מ על מוצרים בסיסיים, תוכל לשפר מציאות זו.

להערכת ארגון לתת חיים בישראל למעלה מ־220,000 משפחות ויותר מחצי מיליון ילדים באי ביטחון תזונתי. עם זאת, על אף חומרת הבעיה והיקפה והיותה הסממן המובהק ביותר של העוני, בחרו ממשלות ישראל במהלך השנים להתעלם מהנושא ולהסיר את האחריות מהטיפול בו, כך שההתמודדות עם הנושא מצויה כיום באופן בלעדי בידי עמותות הסיוע במגזר השלישי.

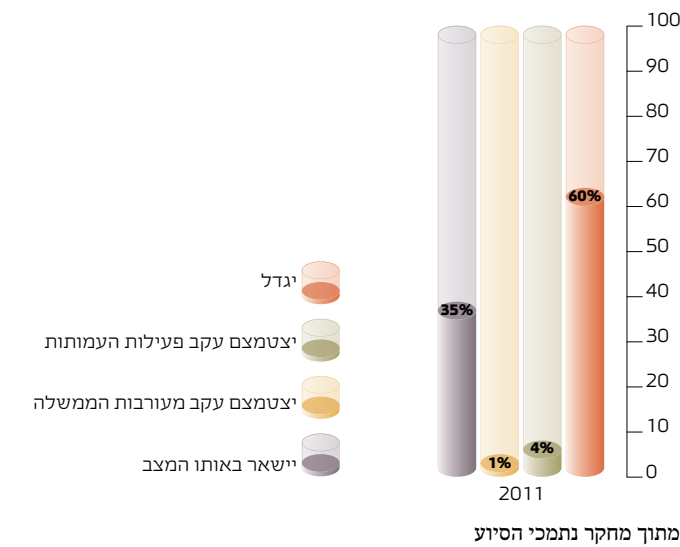
עמותות הסיוע - לקיחת אחריות במציאות נעדרת מענה ממשלתי

עמותות סיוע נכנסו לתחום איסוף וחלוקת מזון, לאחר איתור צורך ולשם מתן מענה בעקבות וואקום שנוצר כתוצאה מאי לקיחת אחריות ממשלתית על תופעת הביטחון התזונתי. בישראל פועלות מאות עמותות וולונטריות אשר נושאות בנטל הסיוע לאוכלוסיות נזקקות מתוך תחושה של אחריות וסולידריות חברתית. ללא פעילותן בשטח היה מצבן של האוכלוסיות הנזקקות חמור ביותר ואלפי נזקקים היו מגיעים לחרפת רעב.

עם זאת, אין זה מתפקידן של עמותות וולונטריות לתת מענה לזכות יסוד למזון. על הממשלה לממש את תפקידה, ולהוביל מדיניות שתוביל למיגור התופעה וליישום פתרונות אפקטיביים בשטח.

« מנהלי העמותות אינם מאמינים שהממשלה תיקח אחריות על בעיית אי הביטחון התזונתי: 60% מהמנהלים סבורים כי שיעור הנזקקים החיים באי ביטחון תזונתי יגדל בשנה הקרובה, לעומת אחוז אחד בלבד הסבורים כי התופעה תצטמצם בשל מעורבות הממשלה.

האם אחוז האנשים החיים באי ביטחון תזונתי ישתנה בשנה הקרובה?

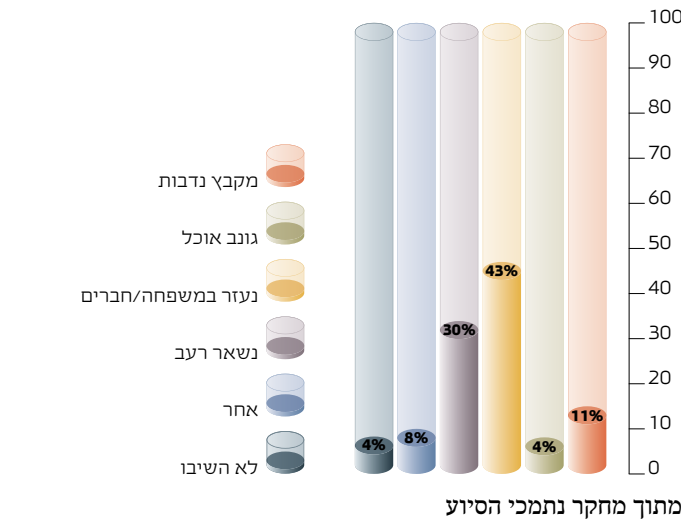

« 30% מקרב הנזקקים מדווחים כי יישארו רעבים ללא האפשרות לקבל סיוע במזון מעמותות. בהיעדר רשת ביטחון סוציאלית ואפשרות לקבלת סיוע מעמותות, כמעט מחצית (43%) מהנזקקים דיווחו כי יאלצו להיעזר במשפחה/חברים. מציאות כזו, עשויה להרחיב עוד יותר את מעגל העוני והמצוקה.

« מממצאי המחקר של המוסד לביטוח לאומי בנושא ביטחון תזונתי בקרב האוכלוסייה בישראל, נמצא כי 21% נעזרו בבני משפחה או חברים כדי להשלים את צרכי המזון שלהם. חלקם באופן שוטף (23%) ו־7% באופן קבוע למדי.

« ללא קבלת סיוע מעמותות, 15% מקרב נתמכי הסיוע יאלצו לקבץ נדבות ולגנוב אוכל.

במידה ולא היה באפשרותך לקבל סיוע במזון מעמותה, מה היית עושה?

« 65% מקרב הנזקקים נתמכים ע"י עמותות המזון למעלה משנה. 16% נתמכים נוספו למעגל הסיוע בשנה האחרונה בלבד.

« 76% מהעמותות מדווחות כי במהלך שנת 2011 חל גידול בשיעור ממוצע של 21% בדרישה לסיוע במזון לעומת 2010. ניכרת מגמה מתמשכת של גידול בדרישת הזקוקים לסיוע במזון והעמקת התלות של הנתמכים בעמותות הפוגעת ביכולתם להיחלץ מהמצב.

« חמישית (22%) מהעמותות דיווחו כי לא חל שינוי בדרישה לעומת 1% בלבד אשר דיווחו כי מס' הפונים לסיוע ירד במהלך השנה.

האם במהלך שנת 2011 חשת בשינוי בדרישת הנזקקים למזון?

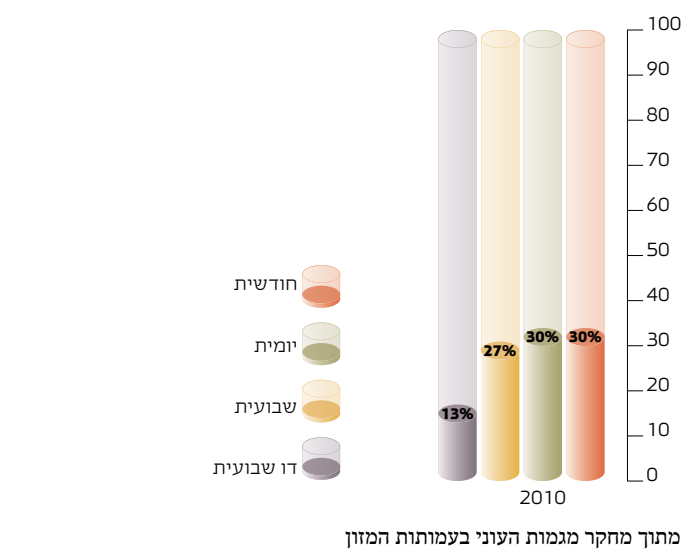
2011	2010	2009	2008	2007	2006	2004
חל גידול בדרישה	76%	75%	83%	87%	84%	92%
חלה ירידה בדרישה	2%	0%	10%	1%	2%	3%
לא חש בשינוי	22%	25%	7%	12%	14%	7%

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

« רוב העמותות (73%) אינן מצליחות לתת מענה לכל העניים הפונים אליהן בבקשת סיוע במזון. כמעט רבע (23%) מהנזקקים אינם מקבלים סיוע במזון מהעמותות בשל הקושי לסייע לכל הפונים.

« המחסור והצורך בהענקת סיוע במזון ניכר בתדירות חלוקת המזון ע"י עמותות. מחצית (57%) מקיימות חלוקת מזון לפחות פעם בשבוע. שליש (30%) מהעמותות מקיימות חלוקות מזון על בסיס חודשי.

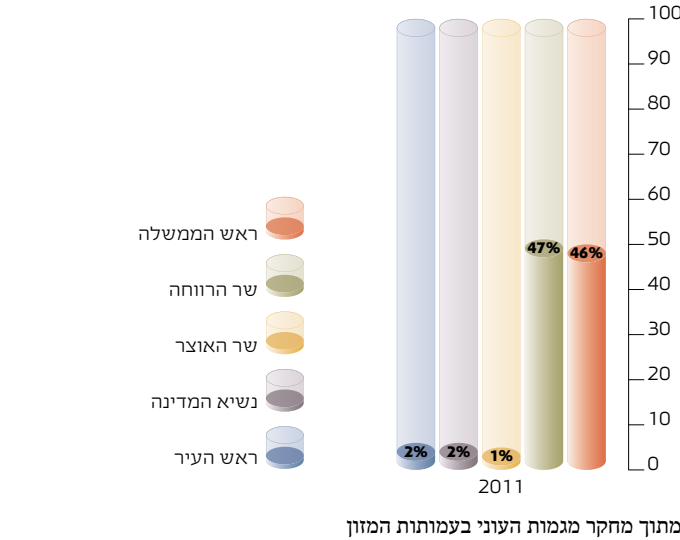
מהי תדירות הסיוע השכיחה ביותר שאתם מעניקים לנזקקים?

« 90% ממנהלי העמותות ציינו כי האחריות לטיפול בבעיית אי הביטחון התזונתי הינה של ממשלת ישראל לעומת 6% בלבד הסבורים כי האחריות מוטלת על עמותות הסיוע.

« מנהלי העמותות סבורים כי האחריות הישירה לפתרון בעיית אי הביטחון התזונתי מוטלת על ראש הממשלה ושר הרווחה. מחצית ממנהלי העמותות (46%) מצפים לתמיכה מראש הממשלה ומחצית (48%) תולים את ציפיותיהם בשר הרווחה.

מיהו הגורם שאתה כמנהל עמותה מצפה לתמיכה ועזרה ממשרדו?

« 72% מהעמותות מטילות ספק וחוסר אמון ביכולתה של הממשלה לממש את אחריותה לטיפול בבעיית אי הביטחון התזונתי. מחצית מהעמותות מוכנות לסגור את פעילותן בסיוע במזון במידה והממשלה תיקח אחריות, לעומת מחצית (48%) שדיווחו כי לא יפסיקו להעניק סיוע.

« הסיבה העיקרית (42%) שבגינה העמותות לא יפסיקו לסייע במזון היא בשל חוסר האמון של מנהלי העמותות כי הממשלה תעמוד באחריותה לטיפול בבעיה. שליש מהעמותות ציינו כי פיתרון ממשלתי לא ייתן מענה לכלל הבעיה.

« רבע (26%) מהעמותות ציינו כי פעילותן היא לשם קיום מצווה ועל כן לא יפסיקו לסייע במזון במידה והממשלה תיקח אחריות על הבעיה.

איני מאמין שהממשלה תעמוד באחריותה לטיפול בבעיה	42%
פעילות העמותה היא לשם קיום מצווה וצדקה	26%
פיתרון ממשלתי לא ייתן מענה לכלל הבעיה ותמיד יישארו נזקקים לסיוע במזון	30%

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

מדיניות ממשלתית היא המפתח לפתרון:

על מנת לצמצם את בעיית אי הביטחון התזונתי באופן משמעותי, נדרשת מדיניות ממשלתית שתעניק רשת ביטחון סוציאלי באמצעות הגדרה של סל זכויות בסיסיות, יישום המיום הלאומי לביטחון תזונתי והפחתת יוקר המחיה במטרה לצמצמם את הפערים החברתיים.

« מחצית (52%) מקרב הציבור הרחב ו־61% מקרב מנהלי העמותות סבורים כי על הממשלה להוסיף מוצרי מזון לפיקוח.

« 45% ממנהלי העמותות ועשירית מהציבור הרחב ממליצים על תוכניות הזנה כפתרון לבעיה. מודל תוכניות ההזנה בבתי ספר לדוגמא, יצמצמו משמעותית את אחוז הילדים הרעבים וגם את העלויות הנדרשות מהוריהם ברכישת מזון לבי"ס.

« מדיניות המיסוי במדינת ישראל גרסיבית ומאופיינת כבעלת המיסים העקיפים והישירים מהגבוהים ביותר מבין מדינות ה־OECD. 60% מקרב הציבור הרחב ומנהלי העמותות סבורים כי על הממשלה להוריד מע"מ על מוצרי מזון בסיסיים, שיאפשר להגדיל את סל המזון המשפחתי ויצמצם באופן משמעותי את אחוז החיים באי ביטחון תזונתי.

« הגדלת קצבאות ושכר מינימום תאפשר למשפחות נזקקות נגישות כלכלית לשירותים וצרכים בסיסיים, ביניהם גם מזון, ללא תלות בעמותות סיוע. 43% מהציבור הרחב סבור גם כי על הממשלה להגדיל את הקצבאות ושכר מינימום ובכך לאפשר נגישות למוצרי מזון.

מה לדעתך הממשלה צריכה לעשות כדי לאפשר לכל משפחה נגישות למוצרי מזון בסיסיים ומזינים?		
הוספת מוצרי מזון בפיקוח	61%	52%
תוכניות הזנה	45%	11%
הורדת מע"מ על מוצרי מזון בסיסיים	62%	59%
הגדלת קצבאות ושכר מינימום	43%	31%
המדינה אינה צריכה לעשות דבר	1%	5%
אחר	7%	

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון ותפיסות הציבור הרחב

(אי) ביטחון תזונתי - עיקר המסקנות:

« מימוש המלצות הוועדה להבטחת הביטחון התזונתי של אזרחי המדינה בראשות מנכ"ל משרד הרווחה נחום איצקוביץ' משנת 2008, אשר הוקמה בעקבות העתירה של ארגון לתת לבג"צ לפני כחמש שנים, טרם יושמו. על אף המסקנות שהובאו בדו"ח, אשר מבטאות לראשונה הודאה של ממשלת ישראל באשר לאחריותה של המדינה לטפל בבעיית אי בטחון התזונתי, וודאי עבור נזקקים שאינם יכולים להשתלב בשוק העבודה, המצב בשטח נשאר על כנו - הבעיה מחריפה ומעמיקה, הממשלה מסירה את אחריותה והנטל רובץ על הכתפיים הרזות של עמותות הסיוע. הסיבות לכך הן, בין היתר, מדיניות אנטי־חברתית וניאו ליברלית של משרד האוצר וראש הממשלה וחוסר האכפתיות וההימנעות של שר הרווחה הנוכחי. זאת, על אף שלממשלה הוצג מודל מוכח, יעיל ואפקטיבי, אשר יישומו עשוי להוביל לשינוי מהותי של המצב ולצמצום משמעותי של בעיית אי הביטחון התזונתי (ראו: "המיזם הלאומי לביטחון תזונתי", עמ' 12)

« הורדת מע"מ על מוצרי מזון - מדיניות המס בישראל היא בין הרגרסיביות ביותר בקרב מדינות העולם המערבי, כך שהממשלה גובה מאזרחיה מיסים עקיפים גבוהים בהשוואה לכל מדינות ה־OECD. בשל מדיניות זו ולאור התייקרות מחירי המזון עקב עליית התשומות בעולם, מתעצם חוסר הנגישות הבסיסי לרכישת מזון ולשמירה על ביטחון תזונתי תקין. הורדת המע"מ על מוצרי מזון בסיסיים, תאפשר נגישות רחבה יותר לכלל אזרחי המדינה, ובעיקר לאוכלוסיות מעוטות יכולת הנאלצות לוותר על מזון בשל מחירו היקר.

« הוספת מוצרי מזון בסיסיים לפיקוח - לצד שינוי מדיניות המס, הוספת מוצרי מזון לפיקוח, הנהוג ככלי מקדם שוויוניות ורווחה במדינות העולם המערבי, תאפשר רכישת סל מזון מאוזן ובריא יותר ובכך תצמצם את תופעת האי ביטחון תזונתי.

”כִּי לֹא-יִחַדֵּל אֲבִיוֹן, מִקֶּרֶב הָאָרֶץ; עַל-כֵּן אֲנֹכִי מַצִּיָּה, לֵאמֹר, פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת-יָדְךָ לְאֶחִיךָ לְעֵנִיךָ וּלְאֲבִינֶךָ, בְּאֶרֶץךָ”

דברים, פרק טו', פסוק יא'

בריאות

64% מקרב הנתמכים

אינם יכולים לשלם

עבור תרופות

ושירותים רפואיים

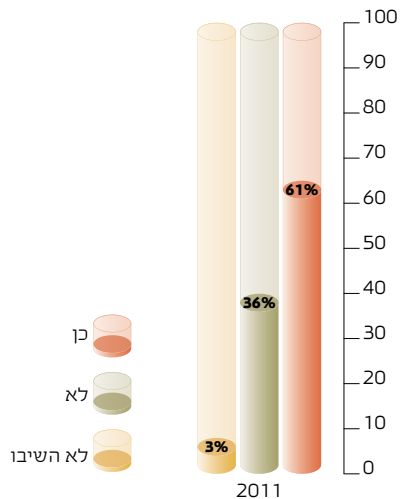
להם הם זקוקים

פערים ואי שוויון בשירותי בריאות, הינם אחד הסממנים החמורים ביותר של עוני ואי צדק חברתי. בעשור האחרון חלה ירידה משמעותית במימוש אחריותה ומחויבותה של המדינה לבריאות אזרחיה, על ידי צמצום מתמשך בהוצאה הלאומית על בריאות. מדיניות ההפרטה ושינוי עקבי באופייה הציבורי של מערכת הבריאות, יוצרים פערים במצב הבריאות ובנגישות לשירותים, ופוגעים באופן ישיר בבריאותן של אוכלוסיות מודרות ומעוטות יכולת, הסובלות מהיעדר שוויון בנגישות ואיכות שירותי בריאות.

בריאות לעניים

« 61% מקרב נתמכי הסיוע זקוקים לשירותים רפואיים ותרופות מרשם על בסיס קבוע. נתון זה מראה כי קיים קשר סיבתי בין עוני ובריאות. במציאות בה מערכת הבריאות מופרטת באופן מגמתי ואשר עלויות ההוצאה הפרטית גדלות בהתמדה, אלה המושפעים מכך ביותר הן האוכלוסיות המוחלשות.

האם אתה זקוק לשירותים רפואיים ותרופות מרשם על בסיס קבוע (שימוש יומי-שבועי)?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« עשירית (10%) מהנתמכים דיווחו כי הסיבה העיקרית להימצאותם במצוקה כלכלית היא מגבלות בריאותיות, אשר מצמצמות את הפוטנציאל התעסוקתי ומגדילות את ההוצאות החודשיות לטובת רכישת שירותי בריאות.

« שליש (33%) ציינו כעדיפות ראשונה שהיו רוכשים תרופות במידה והיה להם יותר כסף. הוצאה חודשית ממוצעת על שירותי בריאות בקרב משפחות נזקקות הינה 12% מסך ההכנסה, למעלה מ־600 ש"ח בחודש.

« העמותות מדווחות כי אחד מכל ארבעה נתמכים (25%) הם חולים כרוניים ונכים. נתון זה משקף את מידת התלות בקבלת סיוע כמענה על צרכים קיומיים מיוחדים בקרב רבע מהאוכלוסייה הנזקקת ביותר.

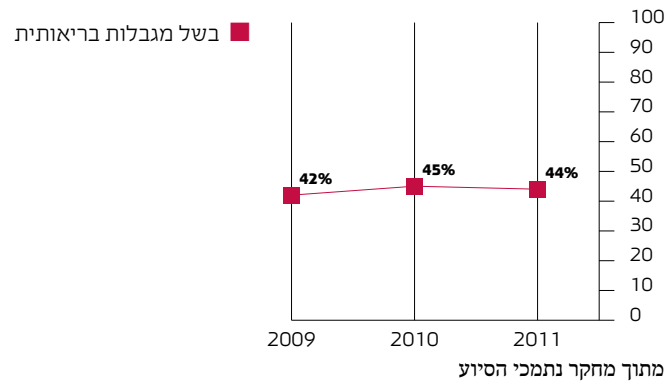
« אחד מכל חמישה נתמכים מקבל קצבת נכות מהביטוח הלאומי. ההכנסה החודשית המקסימלית אשר נשענת על קצבת נכות מלאה הינה 2,210 ש"ח. נכות בשיעור 74% בתוספת 50% נכות רפואית, תזכה בתוספת של 237-351 ש"ח בחודש. בעלי 60%-74% נכות יזוכו בקצבת נכות חלקית לפי דרגת אי הכושר מתוך הקצבה המלאה. 60% נכות מתורגמים לקצבה חודשית בסך 1,249 ש"ח. במציאות בה הנתמכים אינם מסוגלים לעבוד ולהשתכר באופן עצמאי, גובה הקצבה, אשר אמורה לשמש עבורם כרשת ביטחון לאיכות חיים סבירה במצבם המיוחד, גוזרת עליהם חיי הישרדות בלתי אפשריים. (נתונים מאתר המוסד לביטוח לאומי, אוקטובר 2011)

בריאות ופוטנציאל תעסוקתי

« 22% מקרב נתמכי הסיוע שלא עברו הכשרה מקצועית, דיווחו כי לא התאפשר להם ללמוד ולהתמקצע בשל מגבלותיהם הבריאותיות. נתון זה משקף היעדר השקעת משאבים מותאמים לפיתוח ההון אנושי, הנדרש כחלק ממדיניות שוויונית ומתקנת, המעודדת עצמאות תעסוקתית.

« 44% מקרב נתמכי הסיוע אינם עובדים בשל מגבלותיהם הבריאותיות. הנתון משקף את ההשפעה הגדולה של מצב בריאותי על התדרדרות והימצאות בעוני ועל צורך במדיניות פרו־אקטיבית, המעודדת אוכלוסיות מיוחדות להשתלב בשוק העבודה.

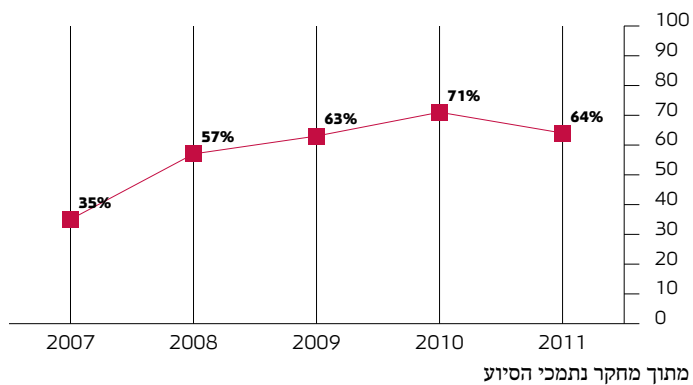
להערכתך, מהי הסיבה העיקרית שאינך עובד כיום?

מדיניות מזיקה לבריאות

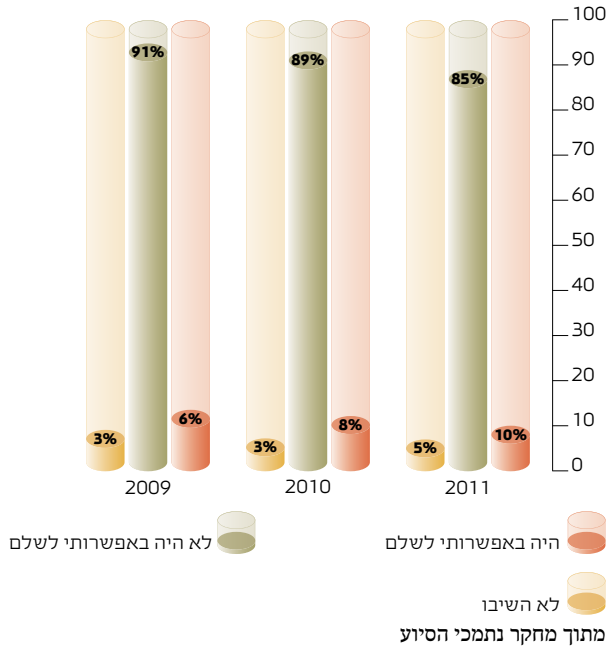
« 64% מקרב נתמכי הסיוע אינם מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם הם נדרשים. נתון זה משקף ירידה בשיעור של כ־10% בהשוואה לשנה שעברה והוא נובע, ככל הנראה מהגדלת הקצבאות לקשישים ומתן הטבות שונות לקשישים ולניצולי השואה ברכישת תרופות ושירותי בריאות.

חוסר יכולת לשלם עבור כל התרופות והשירותים הרפואיים הנדרשים

« רק 15% מקרב נתמכי הסיוע מסוגלים לשלם עבור טיפולים שיניים. בריאות השן נמצאה כתחום הטיפול המוזנח ביותר בקרב אוכלוסיות מעוטות יכולת. ככל שההזנחה ממשיכה כך נדרשים טיפולים יקרים יותר. כמו כן, ההזנחה משפיעה לשלילה גם על הדרה חברתית ועל האפשרות להשתלב בשוק העבודה. עם זאת, יש לציין כי חלה מגמת ירידה קלה מאוד בשנתיים האחרונות בקרב נתמכי הסיוע שאינם מצליחים לעמוד בתשלומים על בריאות השן.

האם בשנה האחרונה היה באפשרותך לשלם עבור טיפולי שיניים לעצמך?

« 7% מקרב נתמכי הסיוע דיווחו כי בשנה האחרונה מישו מבני משפחתם נפטר עקב חוסר היכולת לממן טיפול רפואי.

”הדבר שאנו מכנים אותו בשם ‘הצרכים האלמנטריים’ של אדם רגיל – אותו הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות כשאינו מוצא פרנסה זו, – כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן זאת בקיצור: מזון – מעון – מלבוש – מורה – מרפא: ‘חמש פעמים מ”ם’. ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי ‘תרופתי’, צריכה להיות: כל אדם שמודיע שהוא דורש את ‘חמש המ”מין’, צריך לקבל אותן. זהו הראשון משני החוקים ‘שלי’. מכאן יש להסיק, שבידי המדינה צריכה להיות תמיד האפשרות לספק את ‘חמש המ”מין’ לכל אותם האזרחים שידרשו אותן. מאין תיטול אותן המדינה? התשובה על כך היא החוק השני ‘שלי’: המדינה תיטול אותן בכוח מן האומה, ממש כמו שהיא נוטלת כיום מיסים אחרים ומכרחת בני אדם צעירים לעבוד בצבא.”

(זאב ז'בוטינסקי, מתוך: "הגאולה הסוציאלית", דער מאמענט, 1934: כתבים, כרך "רשימות", 297-298)

הרחבת ההוצאה הלאומית והאחריות הציבורית על בריאות - מדיניות הפרטת שירותי הבריאות בעשור האחרון משקפת הסרת אחריות מצד הממשלה על מימוש הזכות לבריאות כזכות אוניברסאלית ושוויונית לכלל אזרחיה. מערכת הבריאות אינה מממשת את ערכי החוק לבריאות ממלכתי וההוצאה המוטלת על אחריותה של המדינה רחוקה מלהיות מותאמת לצרכי האזרחים ולמקובל במדינות מפותחות, אליהן מדינת ישראל שואפת להשתייך. לשם השוואה, מאז נחקק החוק ב־1995, המימון הציבורי על שירותי בריאות ירד מ־67% ל־56%, לעומת המימון הפרטי שעלה מ־31% ל־43% - עליה של 34% בהוצאה הפרטית, המתבטאת בחוסר נגישות של אוכלוסיות לבריאות, בייחוד של אלה המוחלשות. ממוצע ההוצאה על בריאות במדינות ה־OECD עומד על 72%. חלקה הפרטי של ההשתתפות בהוצאה הלאומית במדינות OECD עומד על 28% בלבד, והוא נשמר יציב בעשור האחרון. התוצאה הישירה של שינויים אלו מעצימה את הפערים בבריאות בין השכבות באוכלוסייה ומתנה את הזכות לבריאות ביכולת כלכלית בלבד.

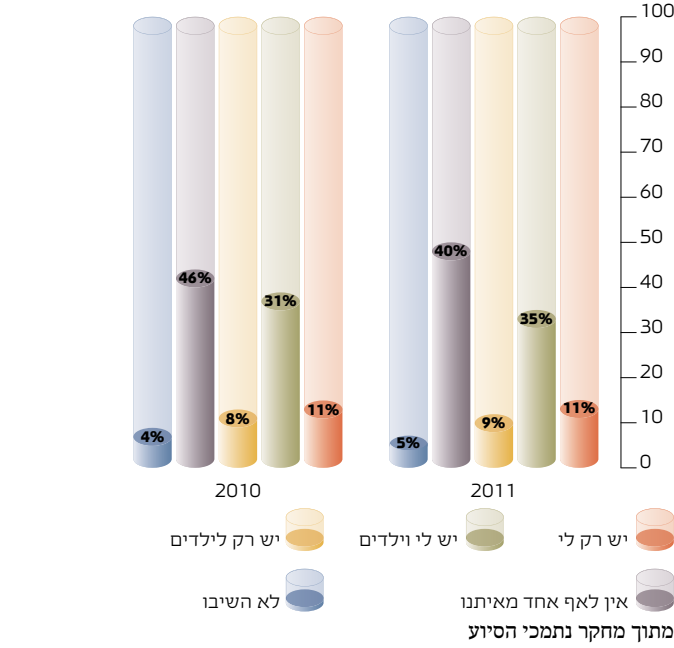
הרחבת השירותים המוענקים כחלק מסל הבריאות הציבורי והפחתת ההשתתפות העצמית - הגידול בהיקף הביטוחים המשלימים וההשתתפות העצמית תורם להרחבת הפערים והנגישות לשירותי בריאות, ואף מגביר את ההתדרדרות במצב הבריאותי לאורך זמן. על המדינה לפעול לחיזוק מערכת הבריאות הציבורית, הן בהיקף מימון ציבורי והן באספקת שירותים שוויוניים המותאמים באיכותם ונגישותם לכלל האוכלוסייה.

צמצום פערי בריאות והרחבת השירותים בפריפריה - על הממשלה לפעול לצמצום אי שוויון ופערים באיכות ונגישות לשירותי בריאות בין מרכז הארץ לערי הפריפריה. יש לפעול להשקעה מתקנת ומותאמת לצרכי האוכלוסייה וחיזוק תשתיות שירותי הבריאות באזורי הפריפריה תוך קידום פתרונות לשמירה על בריאותן של אוכלוסיות מוחלשות ממעמד חברתי-כלכלי נמוך ובעלות צרכים ייחודיים.

תמיכה באוכלוסיות בעלות מגבלות בריאותיות וצרכים מיוחדים - העובדה שבעיות בריאות הן סיבה עיקרית להתדרדרות לעוני וחסם מהותי להיחלצות ממנו, מחייבת מדיניות ממשלתית שתאפשר ותעודד השתלבות בשוק העבודה לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים מחד, ותעניק תמיכה וקצבאות המאפשרות קיום בסיסי ככבוד, לאלה שאינם מסוגלים להשתלב בשוק העבודה, מאידך.

« למחצית (46%) מקרב נתמכי הסיוע אין ביטוח בריאות משלים בקופת חולים, נתון המשקף עליה של 15% בשנה האחרונה. הפחתת ההשתתפות הלאומית בהוצאות על בריאות והפרטת מערכת הבריאות הציבורית, צמצום בהיקף הביטוחים המשלימים והגדלת סך ההשתתפות העצמית הנדרשת כמעט לכל שירות, טיפול ותרופה, מרחיבים את אי השוויון ופוגעים באופן ישיר בנגישותם של אזרחים לשירותי בריאות בסיסיים. הפגיעה מתעצמת בקרב אוכלוסיות מוחלשות ובעלות הכנסה נמוכה, ואף תורמת להתדרדרות במצבם הבריאותי לאורך זמן.

האם לך וילדיך יש ביטוח משלים בקופת חולים?

בריאות - עיקר המסקנות:

חוק ביטוח בריאות ממלכתי שחוקק ב־1995, עיגן ביסודו ערכים של שוויוניות, צדק ונגישות מתוקנת לשירותי בריאות. בעשור האחרון סעיפי החוק ומהותו הצטמצמו במסגרת חוק ההסדרים, ויצרו פערים הפוגעים ברוב השכבות בציבור ובייחוד באוכלוסיות מוחלשות ומעוטות יכולת.

דיור

71% מקרב נתמכי הסיוע

חיים בחשש קיומי

שייאלצו לפנות את

דירתם עקב אי היכולת

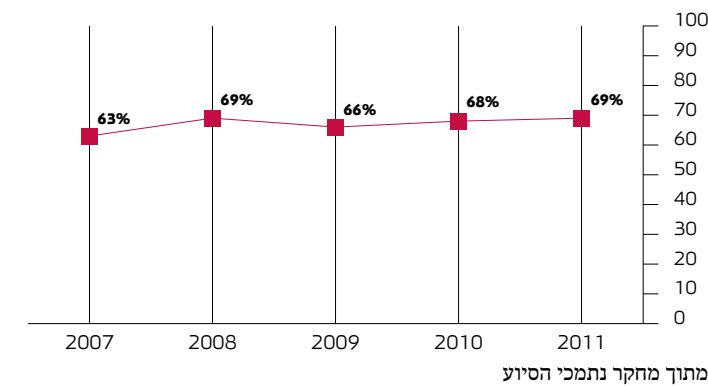
לעמוד בתשלומי הדיור

המחאה החברתית של קיץ 2011 ניצתה בשל המאבק על הזכות הבסיסית לדיור. היעדר מנגנוני פיקוח ובקרה והיצע נמוך של דירות מותאמות לכלל האוכלוסיות, הביאו את מעמד הביניים, הצעירים והסטודנטים, ליזום מאבק חברתי, שבבסיסו הדרישה למימוש הזכות היסודית לדיור ראוי ולרמת חיים תקינה. בעוד שהמעמד הבינוני מתקשה להתמודד עם יוקר המחיה ונאבק על הזכות להעניק לילדים חינוך ראוי וטיפול רפואי נאות או לרכוש דירה בשכונה טובה, הרי שהאוכלוסיות מעוטות היכולת נאבקות לרכוש את מוצרי המזון והטיפולים הרפואיים הבסיסיים הדרושים לקיום או לשלם את תשלומי שכ"ד או המשכנתא על מנת לא להיות מפונים מהדירה הצפופה בשיכון. דיור אינו מסתכם רק בקורת גג. הזכות לדיור ראוי, שמדינת ישראל התחייבה לקיימו כרוב המדינות בעולם במסגרת אמנת האומות המאוחדות, מבטאת את אחריותה של המדינה להבטיח לכל אזרחיה דיור בר השגה, תנאי מחיה וסביבה נאותים, נגישות לשירותים חברתיים ותשתיות תעסוקה, חינוך, בריאות ורווחה בסיסית, ובעיקר לטובת אוכלוסיות מוחלשות, הזקוקות לרשת ביטחון ומנגנוני הגנה ותמיכה.

מצוקת דיור

« 69% מקרב נתמכי הסיוע אינם מסוגלים לעמוד בתשלומי משכנתא או שכ"ד. בחמש השנים האחרונות לא חל כל שיפור ביכולתם של נתמכי הסיוע לעמוד בתשלומים הללו. מגמה זו משקפת שחיקה מתמשכת במצבם והיעדר יישום ממשלתי של פתרונות המותאמים לאוכלוסיות מוחלשות.

חוסר יכולת לעמוד בתשלומי דיור:

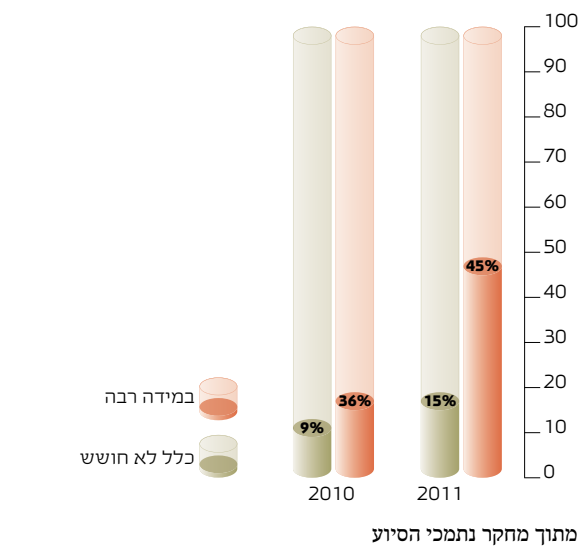

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« מחצית (52%) מנתמכי הסיוע חוו ניתוק חשמל/מים/גז/טלפון בדירתם בשנה האחרונה, עקב חוסר יכולת לעמוד בתשלומי הדיור ובתשלומים הנלווים באופן קבוע.

« 43% מסך ההוצאה החודשית מוקדשת לתשלומי דיור, כגון שכ"ד או משכנתא ותשלומים נלווים נוספים. הכנסה חודשית ממוצעת פנויה למשפחה נתמכת עומדת על 3,728 ₪ נטו, כולל קצבאות. לאחר ניכוי תשלומי הדיור המבוססים על מענה לצרכים בסיסיים וקיימיים, נותרת המשפחה עם 2,000 ₪ בממוצע, לכיסוי יתר ההוצאות השוטפות למהלך החודש, ביניהם רכישת מוצרי מזון, שירותי בריאות וחינוך.

האם אתה חושש שתאלץ לפנות את הבית עקב אי יכולת לממן תשלומי שכ"ד / משכנתא?

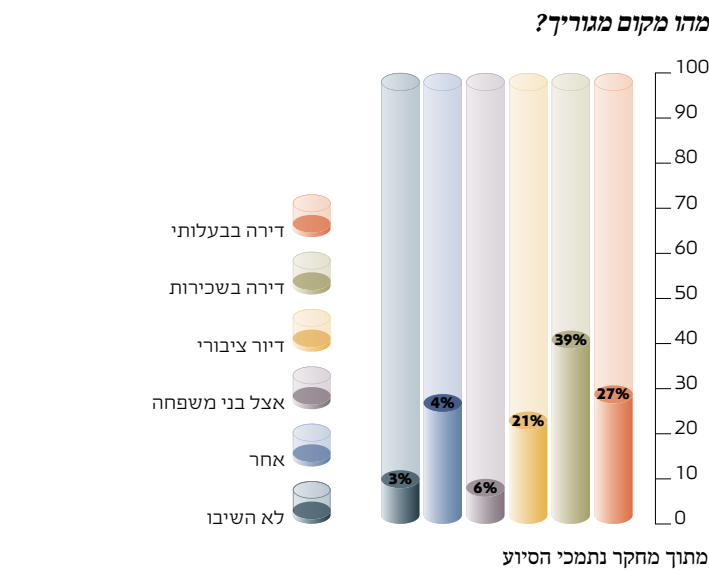

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« 85% מנתמכי הסיוע חוששים שייאלצו לפנות את דירתם בשל אי יכולת לעמוד בתשלומי הדיור. מחצית (45%) חיים בחשש כבד מפני הסכנה לאבד את ביתם. ניכרת מגמת עלייה בשנה האחרונה בתחושת חוסר ביטחון כלכלי ופחד לאבד את מקום המגורים עקב המצוקה הכלכלית. ניכר גידול בשיעור של 25% בקרב המביעים חשש רב כי ייאלצו לפנות את דירתם וירידה משמעותית ומדאיגה בתחושת הביטחון הכלכלי בשיעור של 36% לעומת 2010. ניתן להסיק כי השינוי החד בתחושה זו התעצם בשנה האחרונה, עקב גל התייקרות המחירים במשק ופרוץ המחאה החברתית, אשר העלתה את המודעות והשיח הציבורי על חסמים כלכליים ופערים חברתיים המאיימים על חוסנה של החברה הישראלית כולה, ובמיוחד על אוכלוסיות מעוטות יכולת ובעלות צרכים מיוחדים.

נגישות לזכאות לדיור

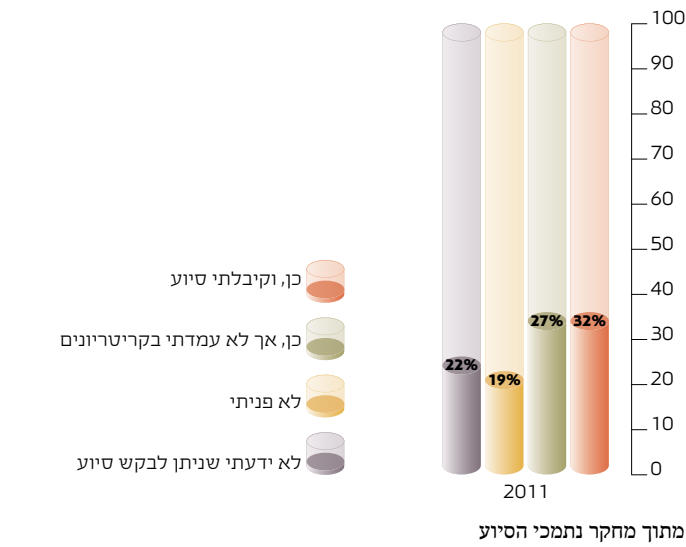
דיור הינו חלק בלתי נפרד משייכות סוציודמוגרפית וקהילתית, המשפיעה על פוטנציאל התפתחותן של אוכלוסיות מוחלשות. אפשרויות מחיה מצומצמות יוצרות קהילות ושכונות עוני, המאופיינות בהיעדר תשתיות, סביבה מוזנחת, מחסור בשירותים ציבוריים ומקומות תעסוקה, המנציחים את העוני.

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

דו"ח העוני האלטרנטיבי | ישראל 2011 | דיור | 53

האם פנית לגורמי רווחה לקבלת סיוע במימון שכ"ד (עבור מי שדיווח שאינו עומד בתשלומי דיור)?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« שליש (34%) מקרב נתמכי הסיוע סבורים כי על הממשלה להרחיב את מאגר הדיור הציבורי. הגדלת המאגר תאפשר מענה מהיר יותר לזכאים והרחבת קריטריונים לזכאים נוספים.

« 36% סבורים כי הפתרון למצוקת הדיור הוא בעזרה כספית במשכנתאות.

עזרה כספית במשכנתאות	36%
הרחבת מאגר הדיור ציבורי	34%
פיקוח על מחירי הדיור	12%
הרחבת קרקעות למגורים	6%
המדינה לא צריכה לעשות דבר	1%
אחר*	35%
לא השיבו	9%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

* בניית דירות לזוגות צעירים, הוזלת דירות, הפחתת מיסים, מענקי דיור לבעלי הכנסות נמוכות, חוק פיקוח שכירות, השקעה בתשתיות מגורים, הרחבת דיור מוגן לקשישים.

דיור - עיקר המסקנות:

עיגון הזכות לדיור כחוק יסוד - אכיפת החוק והקצאת המשאבים המתאימים למימושו, יקדמו דיור בר השגה לכלל האוכלוסייה בישראל, נגישות שוויונית לשירותים ותשתיות בסביבת המחיה והגנה מפני אובדן מקום מגורים.

הרחבת מאגר הדיור הציבורי ותנאי הזכאות לסיוע בשכר דירה לאוכלוסיות מעוטות יכולת ובעלות צרכים מיוחדים - בעשור האחרון חלה שחיקה חדה בתקציבים המיועדים לסיוע בשכר דירה, צומצמו הקריטריונים לזכאות ומספר הדירות המיועדות לדיור ציבורי. קיצוצים משמעותיים אלו הגדילו את מעגל הממתינים לזכאות לסיוע בדיור וצמצמו את נגישותן של אוכלוסיות מוחלשות ומעוטות הכנסה לזכות בדיור ותנאי מגורים ראויים.

קידום חקיקה ואכיפת תנאי שכירות - פיקוח על גובה שכר דירה, כפי שנהוג במדינות העולם המערבי, יבטיח וירחיב את הנגישות לדיור בהתאמה ליוקר המחיה ובהצמדה למדד המחירים, במיוחד בקרב אוכלוסיות מעוטות יכולת שאין ביכולתן לרכוש דירה או לשכור דירה העונה לצרכיהן הבסיסיים.

הרחבת הבנייה וקידום בניית דירות קטנות מיועדות לשכירות - הרחבת הבניה ושוק הנדל"ן כך שתהיה התאמה של היצע מול ביקוש, תאפשר נגישות גדולה יותר לדיור בר השגה, תעודד הוזלת מחירי שכירות ורכישת דירות לכלל הרבדים באוכלוסייה.

הרחבת התשתיות בערי פריפריה - השקעת משאבים בצמצום הפערים בשירותים חברתיים וציבוריים ובשיפור תנאי וסביבת מקום המגורים בדגש על ערי הפריפריה וישובי האוכלוסייה הערבית, הסובלים מהיעדר תנאים ותשתיות וחוסר שוויוניות בחלוקת המשאבים, לטובת פיתוח וחזיון הרשויות המקומיות.

איכות חיים

רק 7% מהקשישים
דיווחו כי קצבת הזקנה
מאפשרת להם לחיות
בכבוד

חוסר ביטחון כלכלי והיעדר יכולת לשמר רמת הכנסה קבועה ומותאמת ליוקר המחיה במשק, מנטרלים את נגישותן של אוכלוסיות מוחלשות לרווחה ואיכות חיים בסיסית. העוני הוא רב מימדי ואינו מתבטא רק במחסור חומרי. היעדר יכולת מימוש עצמי וניהול החיים כבמלחמת הישרדות, פוגעים בחוסנו הנפשי והחברתי של האדם העני, ואינם מאפשרים איכות חיים בסיסית. התמודדות עם אי ביטחון תזונתי, חוסר יכולת לרכוש שירותי בריאות מספקים וחינוך ראוי, מאבק יומיומי לעמידה בתשלומי הדיור והיכולת המוגבלת להעניק לילדים את אשר הם צריכים, לא מאפשרים התנהלות משפחתית תקינה ומשפיעים מאוד על הסיכוי להיחלץ מהעוני.

חיים ללא איכות

« 22% מנתמכי הסיוע התוודו כי עברה בראשם המחשבה לשים קץ לחייהם עקב המצב הכלכלי.

« למעלה משליש (36%) התוודו כי חוו רעב בשנה האחרונה ומחצית נותקו משירותים חיוניים בבית.

« כמעט למחצית נחסם או עוקל חשבון הבנק. חוסר נגישות בסיסית למשאבים זמינים הנדרשים לתפקוד ואיכות חיים מינימלית, משקפים את הצורך ברשת ביטחון סוציאלית ואת התלות הקיימת כיום בעמותות סיוע הנותנות מענה לצרכים קיומיים ובסיסיים.

כאילו מהמצבים התנסית בשנה האחרונה?

(תוצאות השאלה הבאה אינה מסתכמת ל־100% כיון שהמראיינים ענו יותר מתשובה אחת)

2011
חסירה / עיקול של חשבון הבנק
44%
רעב
36%
ניתוק חשמל / מים / גז / טלפון
52%
תביעות משפטיות
32%
לא התנסה
17%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« 59% מההורים מתמודדים עם חוסר יכולת לדאוג לילדיהם למזון בשל המצוקה הכלכלית. נתון מדאיג זה משקף את נזקי המצוקה הכלכלית, הן במובן הפיזי המתבטא באי ביטחון תזונתי בקרב ילדים והן במובן הנפשי בשל התמודדות של הורים עם היעדר יכולת בסיסית לדאוג לילדים.

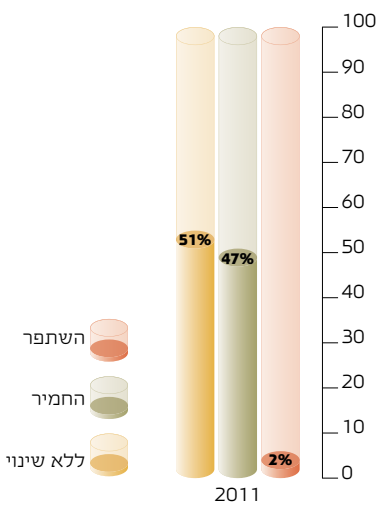
« 40% מקרב ההורים ציינו כי הכאב הגדול בחייהם הוא חוסר היכולת לתת לילדיהם את מה שהם צריכים בשל המצוקה הכלכלית.

« 67% מקרב הקשישים הנתמכים אינם יוצאים מהבית עקב המצב הכלכלי. 62% מהם חיים לבד. רק 7% מקרב הקשישים דיווחו כי קצבת הזקנה מאפשרת להם לחיות בכבוד. על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי 20.1% מהקשישים בישראל חיים מתחת לקו העוני. על אף מגמת שיפור קלה בתחולת העוני בקרב אוכלוסיית הקשישים בשנתיים האחרונות, המדדים לעומק העוני וחומרתו נמצאים במגמת החרפה. הממדים הללו משקפים מציאות שבה אחד מכל חמישה קשישים חיים בעוני, ומצבם, רמת ואיכות חייהם התדרדרו עוד יותר בשנה האחרונה. (מקור: ממדי העוני והפערים החברתיים, דו"ח שנתי 2010, המוסד לביטוח לאומי)

« מחצית מהעמותות דיווחו כי מצבם של נתמכי הסיוע החמיר לעומת מחצית הסבורים כי מצבם נותר ללא שינוי. הנתונים מבטאים מגמה מדאיגה המשקפת את הצורך בשינוי מקיף של מדיניות הרווחה.

« 65% ציינו את העלייה בתדירות הפניות לבקשת סיוע במוצרי מזון, כגורם המאפיין החמרה במצב. ניתן להסיק כי ברוב העמותות חל גידול בכמות הנתמכים.

האם חל שינוי במצבם של מקבלי הסיוע מהעמותה בשנת 2011?

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

השאיפה לאיכות בחיים

השאיפות והחלומות של אוכלוסיות מעוטות יכולת מאפיינות את סדר העדיפויות של מלחמת ההישרדות היומיומית להשגת התנאים הבסיסיים לאיכות חיים. הם אינם חולמים על חופשות ומותרות כפי שהם כמהים לביטחון תזונתי, סביבת מגורים ראויה ועתיד מוצלח לילדיהם.

למעלה משליש (36%) מההורים הנזקקים רואים בעדיפות ראשונה הענקת השכלה טובה יותר לילדיהם, לו רק היה באפשרותם לממן זאת. גזר דינם של ילדים למשפחות עניות הוא חסך עצום בחינוך והשכלה לפיתוח הונם האנושי, זאת בשל העלויות הגבוהות התלויות בהשגתם ומערכת חינוך ציבורית המעניקה הזדמנויות רק למי שבכוחו לשלם ומקום מגוריו מצוי בחלק העליון של המפה הסוציו־דמוגרפית של מדינת ישראל.

אי ביטחון תזונתי כתוצאה ממצוקה כלכלית הוא הסממן החמור ביותר של החיים בעוני. כשליש מקרב נתמכי הסיוע היו דואגים למלא תחילה צורך זה, לו מצבם הכלכלי היה משתפר.

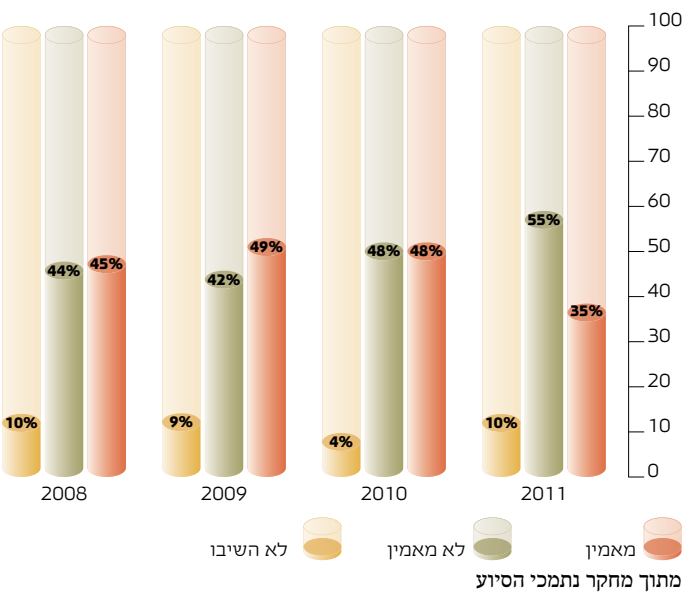
אילו היה לך עוד כסף, מה הדבר הראשון שהיית משנה בחייך?

2011
עובר למקום מגורים טוב יותר
25%
קונה אוכל מזין
30%
קונה תרופות
6%
נוסע לחופשה עם המשפחה
3%
מממן השכלה טובה יותר לילדים
36%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

ניכרת עליה בשיעור של 14.5% בתפיסת הנתמכים ביחס ליכולתם להיחלץ ממעגל העוני, כאשר למעלה ממחצית מהנזקקים (55%) אינם מאמינים שיש סיכוי שיחלצו מהמצוקה בה הם שרויים. השינוי ניכר הן מצד האופטימיים בגישתם והן מצד אלו שאבדה תקוותם. ניתן להסיק כי השינוי חל בשל שחיקה מתמשכת של אמצעי ההגנה העומדים לרשותם של אנשים החיים בעוני וקשיי ההתמודדות היומיומיים.

האם אתה מאמין שיש סיכוי שתצא ממעגל העוני?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

איכות חיים - עיקר המסקנות:

המושג איכות חיים מתייחס למשתנים סובייקטיביים המשפיעים על רווחתו הכללית של האדם, הן במימד החומרי והן במימד המנטלי והחברתי. איכות חיים מושפעת באופן ישיר מיכולת השתכרות ביחס ליוקר המחיה וממגוון האפשרויות וההזדמנויות העומדות בפני אדם לממש את רצונותיו ויכולותיו. העלייה ביוקר המחיה בשנים האחרונות אינה תואמת את שחיקת השכר הממוצע במשק והכנסתם הנמוכה עוד יותר של אוכלוסיות מוחלשות. היעדר נגישות כלכלית לצרכים ושירותים ציבוריים וחברתיים, גורמת להדרה חברתית. ירידה באמונתם של נתמכי הסיוע כי ניתן להיחלץ ממעגל העוני משקפת את הייאוש בכל הקשור לשיפור מצבם.

הנהגת מדיניות רווחה כלכלית ועיגונה בחקיקה באמצעות קביעת סל שירותי רווחה והקצאת המשאבים הנדרשים ליישום. הרחבת מערך הקצבאות, מדיניות מיסוי פרוגרסיבית וחזיק רשת הביטחון הסוציאלית, כך שיהיו מותאמים ויעודדו היחלצות מהעוני. העלאת גובה קצבאות ילדים, הבטחת הכנסה ודמי אבטלה, הפחתת מיסים ישירים, הנהגת מס הכנסה שלילי ומתן קצבאות לעידוד תעסוקה, יאפשרו לאוכלוסיות מוחלשות לחיות בכבוד ובאיכות חיים ראויה.

פיתוח שירותים חברתיים תומכים פיתוח והנגשת תוכניות ליווי והעצמה אישית ומקצועית, ניהול נכון של תקציב משק הבית. סבסוד מסגרות חינוך לילדים ופיתוח מיומנויות השכלה ותעסוקה בקרב אוכלוסיות מעוטות יכולת, בדגש על יישובי פריפריה ובאוכלוסיות החיות בעוני מתמשך.

יוקר המחיה

**90% מהוצאות הנזקקים
מוקדשות למזון ולדיור.
לאור רמת ההכנסה
הנמוכה, נדרשים ויתורים
מהותיים בצרכים
הבסיסיים ביותר**

יוקר המחיה

יוקר המחיה הוא מדד המתייחס לעלות הממוצעת לצריכה של משקי הבית, הנדרשת לשם שמירה על רמת חיים מסוימת. מדיניות הפרטה מתמשכת של שירותים ציבוריים וחברתיים והתייקרותם של מוצרי צריכה בסיסיים, מעמיקים את אי השוויון בחברה, ויוצרים מציאות בה אוכלוסיות מעוטות יכולת, אשר נפגעות יותר מכל קבוצת אוכלוסיה אחרת בשל הפער בין ההכנסה הנמוכה שאינה ריאלית ביחס לגובה יוקר המחיה, אינן מסוגלות לשמור על איכות חיים סבירה בשל חוסר נגישות למוצרים ושירותים בסיסיים. מדיניות אנטי חברתית המאופיינת בריכוזיות בענפי המשק, הפרטת שירותים חברתיים ויצירת פערים מבניים בשוק העבודה, היא מדיניות אשר אינה מעודדת את פיתוח צמיחת ההון האנושי וצמצום אי השוויון המאפיין אותה.

הכנסות והוצאות:

	2009	2010	2011
ממוצע הכנסה חודשית נטו (כולל שכר וקצבאות)	₪ 3,329	₪ 3,633	₪ 3,728
ממוצע הוצאה חודשית בפועל	₪ 6,500	₪ 5,104	₪ 5,160
הוצאה חודשית נדרשת - צורך לקיום בסיסי	₪ 6,500	₪ 6,490	₪ 6,615

מתוך מחקר נתמכי הסיוע *ממוצע ילדים בקרב משפחות נתמכות סיוע עומד על 3.7.

פערים גבוהים בין יוקר המחיה לשכר המינימום מעמיקים את המצוקה הכלכלית בקרב משפחות מעוטות הכנסה. פערים אלו מבטאים את המשמעות של "מלכודת העוני"- חסמים כלכליים וחברתיים המגבילים את היכולת לשפר את המצב ולהיחלץ ממנו.

« קיים פער של 2,887 ₪ בין הצרכים לקיום בסיסי לבין ההכנסה החודשית ופער של 1,455 ₪ בין הצרכים להוצאה החודשית בפועל.

קו העוני

קו העוני מוגדר כ־50% מההכנסה החציונית הפנויה במשק. הכנסה חציונית נחשבת כמייצגת רמת חיים רגילה, משום שמחצית האוכלוסייה משתכרת יותר ממנה ומחצית פחות. משפחה ענייה היא זו שהכנסתה הפנויה לאחר ניכוי תשלומי חובה - היא מחצית או פחות מההכנסה החציונית. *קו העוני לאדם עומד על 2,413 ₪, לזוג 3,861 ₪ ולזוג עם ילד 5,116 ₪ לחודש.

(*מקור: ממדי העוני והפערים החברתיים, דו"ח שנתי 2010, המוסד לביטוח לאומי)

עם זאת, העוני הינו רב מימדי ואינו משתקף רק מבעד ממצאי שיטה סטטיסטית בה נמתח קו דמיוני, המבוסס על הכנסה בלבד, שקובע כי כל מי שמתחתיו עני.

« הציבור הרחב סבור כי קו העוני למשפחה בת ארבע נפשות עומד על 5,900 ₪ בממוצע (לפי המוסד לביטוח לאומי: 6,178 ₪), נתון המשקף עליה בתפיסת "קו העוני" הרחב בהשוואה לשנה שעברה. הדבר תואם להערכתנו את ההשפעות של גל ההתייקריות במשק ואת העלייה המתמשכת בשחיקת השכר מול יוקר המחיה שאפיינו את 2011.

מהו לדעתך "קו העוני", כלומר מהי רמת הכנסה למשפחה של 4 נפשות שמתחתיה המשפחה מוגדרת כמשפחה ש"מתחת לקו העוני"?

	2010	2011
עד 4,000 ₪	44%	25%
4,001 -5,000	26%	20%
מעל 5,000 ₪	30%	55%
"קו העוני" (בממוצע)	₪ 4,923	₪ 5,900

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« הציבור הרחב סבור כי הכנסה חודשית מינימלית הנדרשת למחיה למשפחה בת 4 נפשות, הינה בסך 11,394 ₪ בממוצע - כפול מהתפיסה ביחס למשפחה שחיה בעוני (וכמעט כפול גם מקו העוני), אשר צרכיה זהים לכלל האוכלוסייה. הוצאה חודשית ממוצעת בקרב נתמכי הסיוע עומדת על 6,615 ₪ (בעוד הכנסתם מהווה כמחצית בלבד מגובה ההוצאה הנדרשת). חלה עליה בתפיסת ההכנסה המינימאלית החודשית הנדרשת למחיה למשפחה בת 4 נפשות - מכ־10 אלפים ₪ לכ־11 אלף ₪ נטו בחודש בממוצע.

מהי לדעתך ההכנסה המינימאלית החודשית הנדרשת למחיה למשפחה בת 4 נפשות?

	2010	2011
1,000-7,000 ₪	27%	21%
7,001 ₪ - 10,000	43%	33%
מעל 10,000 ₪	30%	47%
ההכנסה המינימאלית החודשית (בממוצע)	₪ 10,043	₪ 11,394

מתוך מחקר תפיסות הציבור

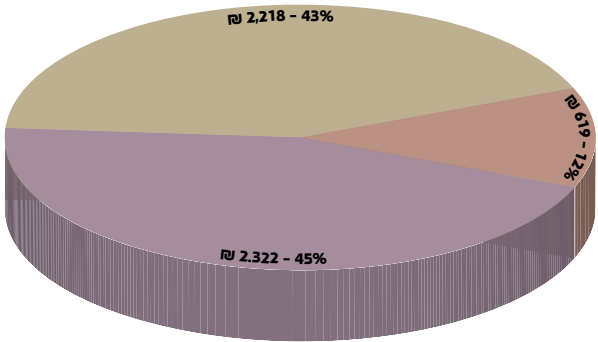
המחיר המלא של יוקר המחיה

« 38% מקרב נתמכי הסיוע ציינו כי הדבר הכואב ביותר בחייהם בשל המצוקה הכלכלית בה הם נמצאים הוא חוסר היכולת לצאת מהמצב. יוקר המחיה בישראל ושחיקת השכר המתמשכת, בשילוב היעדר מדיניות צדק חלוקתי בישראל, משקפים את חוסר הנגישות לרכישת מוצרים ושירותים חברתיים הנדרשים לקיום רמת חיים נאותה ומאפשרים להיחלץ ממעגל העוני. כאשר מחצית מההכנסה מוקדשת לתשלומים עבור דיור ותשלומים שוטפים ומחצית מוקדש לרכישת מוצרי מזון, אוכלוסיות מעוטות יכולת נלכדות במצב שאינו מאפשר מוביליות כלכלית.

כיצד מתחלקת ההוצאה הכספית החודשית שלך ושל משפחתך, בהתאם לצרכים הבאים:

	2009	2010	2011
מזון	₪ 1960 45%	₪ 2297 45%	₪ 2,322 45%
דיור	₪ 1906 43%	₪ 2297 45%	₪ 2,218 43%
בריאות	₪ 541 12%	₪ 510 10%	₪ 619 12%
סה"כ	₪ 4,407 100%	₪ 5,104 100%	₪ 5,159 100%

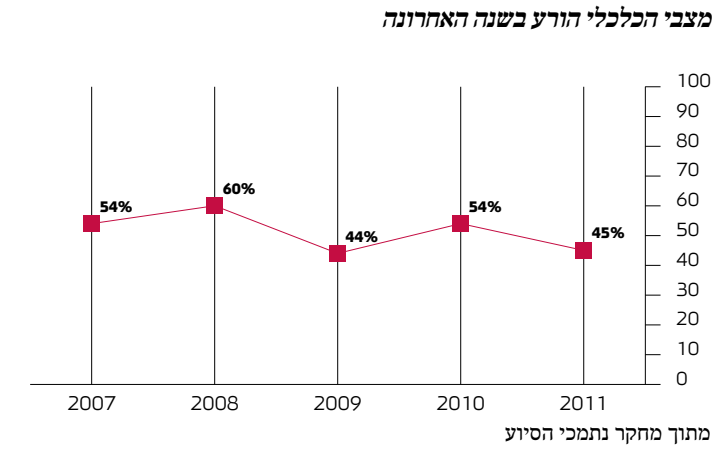
מתוך מחקר נתמכי הסיוע

מתוך מחקר נתמכי הסיוע

« רק 7% מהקשישים הנתמכים דיווחו כי קצבת הזקנה מאפשרת להם לחיות בכבוד. לעומת זאת, 43% אינם מסוגלים לשלם עבור הצרכים הבסיסיים הנדרשים להם ומחצית (49%) דיווחו כי הקצבה מאפשרת להם לחיות בכבוד באופן חלקי.

« רק 5% מקרב נתמכי הסיוע דיווחו כי מצבם הכלכלי השתפר במהלך 2011. 45% דיווחו כי מצבם נשאר קשה כשהיה.

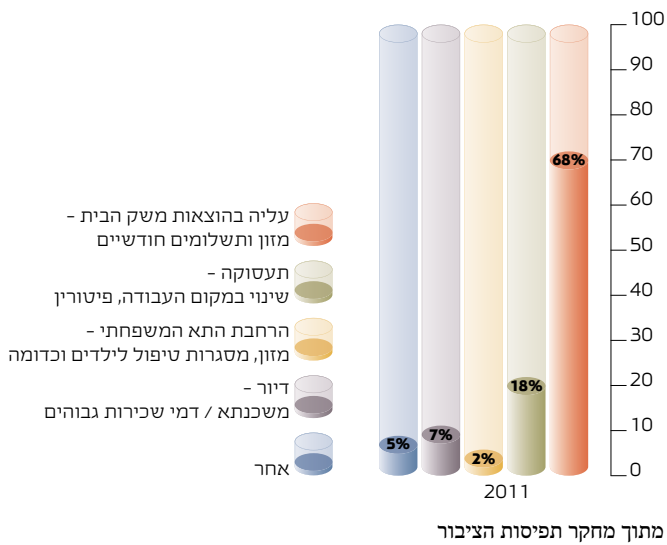

« בדו"ח מיוחד שהוציא ארגון ה־OECD לשנת 2011 נמצא כי 39% מהישראלים מתקשים להתקיים מהכנסתם החודשית. הממוצע של מדינות ה־OECD עומד על 24% בלבד. נתון זה הולם את המצוקה שהביע רוב הציבור במחאה החברתית בדרישה להוזלת יוקר המחיה ומעצים את הקושי איתו מתמודדות אוכלוסיות מוחלשות ומעוטות יכולת במלחמת ההישרדות היומיומית.

« שליש מקרב הציבור הרחב דיווח כי מצבו הכלכלי הורע בשנה האחרונה, לעומת 8% שציינו כי מצבם השתפר. בקרב רוב הציבור הרחב (63%) לא חל שינוי במצבם הכלכלי.

« 68% מהציבור הרחב דיווחו כי הסיבה העיקרית להרעה במצבם הכלכלי נעוצה בעליה בהוצאות משק הבית. נתון המשקף היטב את הקושי להתנהל בתוך הפערים העצומים שבין יוקר המחיה להכנסות ממוצעות במשק.

מהי הסיבה העיקרית להרעה במצבך הכלכלי? (מקרב שליש מהציבור הרחב)

« 58% מהציבור הרחב נאלצים לקנות פחות מוצרי מזון, בשל ההרעה במצבם הכלכלי. גם כאן משתקפת הלימה למגמת התייקרות מחירי המזון בשנה האחרונה ואיתה הימנעות מרכישת מוצרי מזון עקב שיקולים כלכליים.

« 14% החלו לעבוד בעבודה נוספת או שינו את מקום עבודתם כדי להגדיל את הכנסתם החודשית.

כיצד התמודדת במהלך השנה האחרונה עם ההרעה במצב הכלכלי?

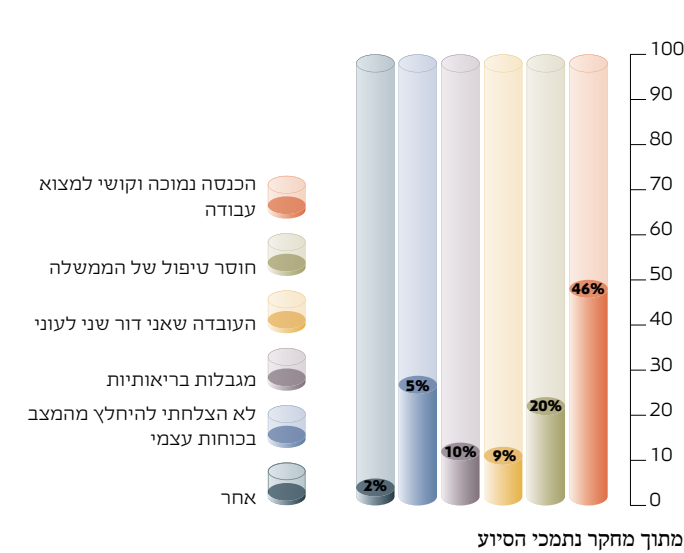
סה"כ (בקרב שליש מהציבור הרחב)	
קניית פחות מוצרי מזון	58%
לקחתי הלוואה מהבנק	35%
מגורים-עברתי דירה	5%
מצאתי עבודה נוספת /ואו אחרת	14%
לא עשית דבר	10%
אחר**	3%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« 35% מהציבור הרחב לקח הלוואה מהבנק, כדי להתמודד עם המצוקה הכלכלית. לעומת זאת, 44% מקרב נתמכי הסיוע דיווחו כי חשבון הבנק שלהם עוקל או נחסם בשנה האחרונה. חוסר נגישות כלכלית והיעדר רשת ביטחון סוציאלית מצד המדינה האחראית לרווחתו, גורמים לחיים בתנאי הישרדות והדרה חברתית.

« 46% מהנתמכים ציינו כי הסיבה העיקרית למצוקתם הכלכלית נעוצה בהכנסתם הנמוכה ובקושי למצוא עבודה. אחד מכל חמישה סבור כי הגורם למצוקה הוא חוסר טיפול של הממשלה, עשירית סבורים כי המגבלות הבריאותיות הן הסיבה העיקרית למצבם הכלכלי.

מהי לדעתך הסיבה העיקרית למצוקה הכלכלית שלך?

המגזר השלישי נושא בנטל יוקר המחיה

המגזר השלישי ועמותות הסיוע ממלאים את הואקום שמותירה הממשלה בהסירה את האחריות מהדאגה לשכבות המוחלשות. רק בידי המדינה מצויים הכלים והמשאבים למתן מענה כולל ושלם לצרכים הבסיסיים של אזרחיה, וזהו גם תפקידה לדאוג לקיום בסיסי בכבוד. האנומליה בשטח, באה לידי ביטוי באמצעות עבודה וולונטרית של מאות עמותות סיוע, אשר מנסות לספק חלק מהצרכים הבסיסיים של האוכלוסיות מעוטות היכולת ולהקל את המצוקה. עם זאת, המשך ההימנעות של המדינה לצד התגברות הצרכים במציאות כלכלית גלובאלית לא יציבה יביאו להחרפת המצב, שכן שרידותן לאורך זמן של עמותות רבות מוטלת גם היא בספק.

כובד האחריות

« מקור המימון הכספי העיקרי של עמותות הוא הציבור הרחב (81%) בעוד הסיוע הממשלתי עומד על שיעור מגוּחך של 2% בלבד.

« בחודש ספטמבר 2011 החליט משרד האוצר לקצץ מתקציב קרן הסיוע לעמותות, סכום מצטבר של 110 מיליון ₪. זאת על אף התחייבותה של הממשלה לחלק 200 מיליון ₪ במשך שנתיים לעמותות ועל אף עלייה במספר העמותות הזכאיות לתמיכה. בפועל חולקו כ־60 מיליון ₪ ב־2009 וההקצאה לעמותות לשנת 2011 עומדת על 30 מיליון בלבד.

« בהיעדר משאבים ותוכנית לאומית לטיפול בעוני ובפערים החברתיים וכאשר למעלה מ־1.7 מיליון אנשים חיים בעוני בישראל, עיקר הנטל רובץ על כתפי המגזר השלישי ועמותות הסיוע המעניקים תמיכה ושירותים לאוכלוסיות מוחלשות.

מהם מקורות המימון הכספיים של העמותה?

2011	
מגזר פרטי/הציבור הרחב	81%
מגזר עסקי	10%
קרנות	6%
מוסדות ממשלה	2%
עמותה אחרת	

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

« מקור המימון המרכזי במוצרי מזון בקרב 89% מהעמותות, הוא ארגון לתת. 3% בלבד ציינו תרומות מחברות וספקי מזון ו־8% ציינו ביצוע רכש עצמי של מוצרי מזון כמקור מימון מרכזי.

« 7% בלבד מהעמותות דיווחו כי בשנה האחרונה כמות התרומות הכספיות עלתה, לעומת 64% מהעמותות שדיווחו כי חלה ירידה בכמות התרומות. בהיעדר מקור תמיכה ופתרונות רב מערכתיים כפועל יוצא מהסרת האחריות של ממשלת ישראל בדאגה לרווחת אזרחיה, סגירתן של עמותות יותירו מאות ואלפי נזקקים ללא מקור סיוע ומענה לצרכים בסיסיים.

« אחת מכל שלוש (32%) עמותות ציינה כי חל גידול במספר הפניות לבקשת סיוע מהעמותה. כמעט רבע (23%) מקרב הפונים לעמותות בבקשת סיוע נדחים, וזאת בשל הדרישה המתגברת אל מול חוסר היכולת לעמוד בכל בקשות הסיוע. המשמעות של נתון זה היא שמשפחות ויחידים במצוקה כלכלית הזקוקים לסיוע בצרכים קיומיים כמו מוצרי מזון, לא מקבלים עזרה ונדרשים להתמודד עם חוסר האונים והמצוקה ללא תמיכה וסיוע.

« 58% מהעמותות סבורות כי מימון ממשלתי יאפשר להן לתת מענה לכל הפונים אליהם בבקשת סיוע, בעוד שליש מהעמותות ציינו את תרומות המזון והכסף מהציבור הרחב והמגזר העסקי.

מה יאפשר לעמותה לתת מענה לכל הנזקקים הפונים אליה בבקשת סיוע?

מימון ממשלתי	58%
הפחתת עלויות תשלומי חובה (מע"מ, מיסי עירייה וכד')	11%
הגדלת כמויות תרומות המזון וכסף ע"י הציבור והמגזר העסקי	30%
אחר	1%
סה"כ	100%

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

יוקר המחיה - עיקר המסקנות:

בממצאי וועדת טרכטנברג בתחום יוקר המחיה נכתב כי "יצוין כי מצד אחד מדובר בתמונה קודרת יחסית, לפיה חלק מהחלטות הממשלה והחלטות ועדות הכנסת והחקיקה המשפיעות על התנהלותם של השווקים, לא משקפות איוון ראוי בין רווחתם של האזרחים לבין רווחיהם של גופים פרטיים שונים, ועדי עובדים במונופולים ממשלתיים או קבוצות אינטרסים מגזריות אחרות. מצד שני, הממצאים מלמדים שאין מדובר בגזירה משמיים, אלא שבידיה של המדינה מצויים הכלים הדרושים לטיפול יסודי במצב ולתיקונו"

שינוי מדיניות המיסוי - למדיניות המיסוי השפעה משמעותית וישירה על היקף ההכנסה הפנויה של משקי הבית. העלאת המיסים הישירים והורדה משמעותית של המיסים העקיפים, יגדילו את ההכנסה הפנויה ויצמצמו את אי השוויון בפערי ההכנסות וההוצאות במשק. שינוי המדיניות בתחום זה יעלה את רמת הפרוגרסיביות של המיסוי ואת יכולתם של אנשים החיים בעוני לשפר את מצבם ולהיחלץ ממנו. בנוסף, יש להרחיב את מערך וגובה מס הכנסה שלילי ולהעלות את תנאי הזכאות להטבה זו.

חיזוק המגזר הציבורי והפחתת ההוצאה הפרטית על שירותים חברתיים - ההתייקרויות הגבוהות והמשמעותיות ביותר שהעלו את יוקר המחיה הם עבור שירותים המסופקים על ידי המגזר הציבורי, כמו רווחה, חינוך, בריאות, דיור ותחבורה. בעשור האחרון ניכרת עלייה בסל הצריכה המשפחתי וזאת בשל מגמת הפרטה ומיקור חוץ של

שירותים ציבוריים מרכזיים הנמצאים באחריותה של המדינה אל מפעילים פרטיים ועצמאיים, הדורשים עלויות גבוהות עבור שירותים שאמורים להיות שוויונים לכלל האוכלוסייה. העלויות משתנות עם היכולת הכלכלית וכך גם האיכות ורמת השירותים המוענקים.

פיקוח מחירים והוזלת יוקר המחיה - הגברת התחרותיות במשק, הקטנת ההוצאה הפרטית של אזרחי ישראל במימון שירותים ציבוריים וחברתיים, הוזלת עלויות הדיור והורדת מע"מ על מוצרי מזון יסייעו להנגיש שירותים ומוצרים לאוכלוסיות מעוטות יכולת.

העלאת שכר המינימום, אכיפת חוקי עבודה ושיפור תנאי תעסוקה - מנתוני המוסד לביטוח לאומי בדו"ח העוני לשנת 2010, ניכר גידול בחלקן של המשפחות העובדות מכלל האוכלוסייה הענייה. 70% מהעניים בגיל העבודה הם עניים עובדים, כך שחומרת העוני והפער בין ההכנסות להוצאות לא מאפשרים לחצות את קו העוני ולהיחלץ מהמצוקה. העלאת שכר המינימום, שיפור התנאים הסוציאליים ואיכות התעסוקה ואכיפת חוקי העבודה לרווחתם של עובדים, יהיו אפקטיביים למימוש התעסוקה כמנוף לחילוץ מהעוני.

הנהגת מדיניות קצבאות פרוגרסיבית - יש לעודד תעסוקה באמצעות הטבה כספית לעובדים בשכר נמוך. שיטה זו נהוגה במדינות רבות באירופה, והיא משמשת כתמריץ לתעסוקה, תמיכה ברמת חיים תקינה וכלי היחלצות מהעוני.

”מדינת ישראל תיבחן לא בעושר, לא בצבא ולא בטכניקה, אלא בדמותה המוסרית ובערכיה האנושיים.”

דוד בן גוריון

מדיניות הממשלה בשנים האחרונות הביאה למציאות בה מימוש הצרכים הבסיסיים בקרב האוכלוסיות המוחלשות הפכו להיות כמעט בלתי אפשריים. התחזקותם של ערכים ניאוליברליים יצרו מדיניות של פיתוח והשקעה מסיבית בצמיחת המשק תוך צמצום דרסטי באחריותה ומחויבותה של המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה, בפרט לאוכלוסיות מוחלשות ובעלות צרכים מיוחדים, הזקוקות לרשת ביטחון סוציאלי. מדיניות שבה הגבולות על אחריות כלפי כלל האזרחים ורווחתם היטשטשו, וערכים של צדק חברתי או שוויון הזדמנויות מצאו את ביטויים רק בשיח של המגזר השלישי והחברה האזרחית.

מדינת ישראל מאופיינת בשיעורי העוני והפערים החברתיים הגבוהים ביותר בעולם המערבי ובמדינות ה־OECD, בשעה ששר האוצר מתגאה בשיעורי הצמיחה במשק או בחוסנה של הכלכלה, העוני והפערים החברתיים מעמיקים ורווחתם של 1.7 מיליון אנשים מתדרדרת.

דרישה לשוויון וצדק חברתי

« 39% מקרב הציבור הרחב סבורים כי הבעיה הדחופה ביותר לטיפול במדינת ישראל שנת 2011, היא בעיית העוני והפערים החברתיים, נתון המשקף עליה של 116% בהשוואה לשנה שעברה. כמו כן, משתקפת עליה בשיעור של 67% בתפיסת העוני והפערים החברתיים כבעיה הראשונה או השנייה הדחופה לטיפול - 72% ב־2011 לעומת 43% בלבד ב־2010. הגורמים שהביאו לפרוץ המחאה החברתית ואיתה הדרישה לצדק חברתי וחתירה לשוויוניות כערכים מובילים בקביעת מדיניות, משקפים היטב את התפיסה הרווחת בקרב אזרחי המדינה.

« לצד זאת, חל ב־2011 שינוי תפיסתי משמעותי בקרב הציבור הרחב וירידה חדה בשיעור של 53% בקרב האזרחים שסבורים כי בעיית הביטחון היא הדחופה ביותר לטיפול על ידי הממשלה. בסיכום מצטבר של נושאים לטיפול על ידי הממשלה, נמצא כי 72% מקרב הציבור הרחב ציינו את בעיית העוני והפערים החברתיים, לעומת 28% שציינו את בעיית הביטחון, אשר נתפסה במהלך כל השנים האחרונות כבעיה הדחופה ביותר לטיפול. היעדר ביטחון סוציאלי הפך לבעיה המעסיקה יותר מכל את הציבור הישראלי, כנראה גם כתוצאה מחוסר היציבות בשווקים הגלובאליים, ועל אף חוסר היציבות אשר אפיין את המזרח התיכון בשנה האחרונה.

מבין הבעיות הבאות איתן מתמודדת מדינת ישראל, מהי לדעתך הבעיה שהכי דחוף לטפל בה?

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
עוני ופערים חברתיים						
הנושא הדחוף ביותר	21%	14%	21%	23%	18%	39%
נושא שני בדחיפותו	27%	21%	27%	34%	25%	33%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	48%	35%	48%	57%	43%	72%
ביטחון						
הנושא הדחוף ביותר	27%	21%	27%	24%	30%	14%
נושא שני בדחיפותו	22%	15%	22%	20%	17%	14%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	49%	37%	49%	44%	47%	28%
חינוך						
הנושא הדחוף ביותר	18%	28%	32%	35%	30%	27%
נושא שני בדחיפותו	16%	22%	28%	26%	26%	27%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	24%	50%	60%	61%	56%	54%
שחיתות שלטונית						
הנושא הדחוף ביותר	22%	22%	20%	12%	14%	16%
נושא שני בדחיפותו	14%	15%	21%	18%	21%	16%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	36%	37%	41%	30%	35%	32%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

העוני אינו גזירה משמיים

« 68% מהציבור הרחב ו־67% מנתמכי הסיוע סבורים שחוסר הטיפול של הממשלה ובעיית התעסוקה (שכר נמוך וקושי למצוא עבודה), הן הסיבות העיקריות להימצאות בעוני. כמו כן, רק 11% מהציבור הרחב ו־16% מנתמכי הסיוע סבורים כי הבעיה טמונה באחריות אישית או השתייכות למשפחה ענייה.

הציבור הרחב נשאל לדעתו על הסיבה העיקרית לעוני בישראל. נתמכי הסיוע נשאלו על הסיבה העיקרית למצוקתם הכלכלית

	ציבור רחב	נתמכי הסיוע
אנשים אחראים למצבם	8%	6%
חוסר טיפול של הממשלה	27%	21%
שכר נמוך וקושי למצוא עבודה	41%	46%
השתייכות למשפחה ענייה	11%	10%
אחר	8%	9%
לא הביעו דעה	5%	8%

מתוך מחקר תפיסות הציבור ונתמכי הסיוע

« התפיסה הרווחת כי הממשלה אחראית להיחלצות מהעוני משותפת לציבור הרחב (63%) ולנתמכי הסיוע (71%). קיים פער בין הציבור הרחב לנתמכי הסיוע בתפיסה לגבי האחריות האישית להיחלצות מהעוני. חמישית (22%) מהציבור הרחב סבור כי האדם העני אחראי לשיפור המצוקה הכלכלית לעומת 7% בלבד מקרב נתמכי הסיוע. השוואה זו בין אוכלוסיות בעלות מאפיינים סוצי־אקונומיים שונים, מבטאת את ההשקפה המשותפת של המעמדות השונים בחברה הסבורים כי הממשלה אחראית לפעול לצמצום הבעיות והפערים שהן תוצר של מדיניותה.

הגורם האחראי להיחלצות מהעוני

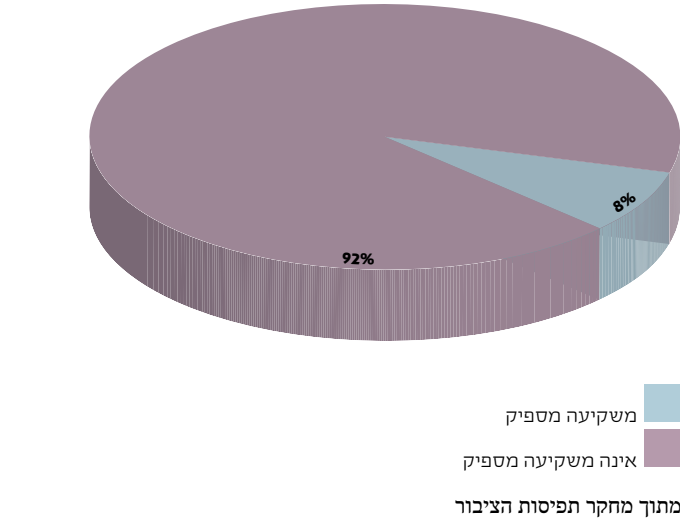
	ציבור רחב	נתמכי הסיוע
האדם העני	22%	7%
קהילה ועמותות הסיוע	6%	8%
הממשלה	63%	71%
רשות מקומית		4%
אחר	6%	2%
לא הביעו דעה	3%	8%

מתוך מחקר תפיסות הציבור ונתמכי הסיוע

עוני הינו תולדה של מדיניות

« 92% מקרב הציבור הרחב סבורים כי הממשלה אינה משקיעה מספיק משאבים בטיפול בבעיית העוני והפערים החברתיים. נתון מוחלט זה, משקף את הלך הרוח בקרב הציבור הישראלי בשנים האחרונות, אך ללא שינוי מצד קובעי המדיניות, האחראים על המצב.

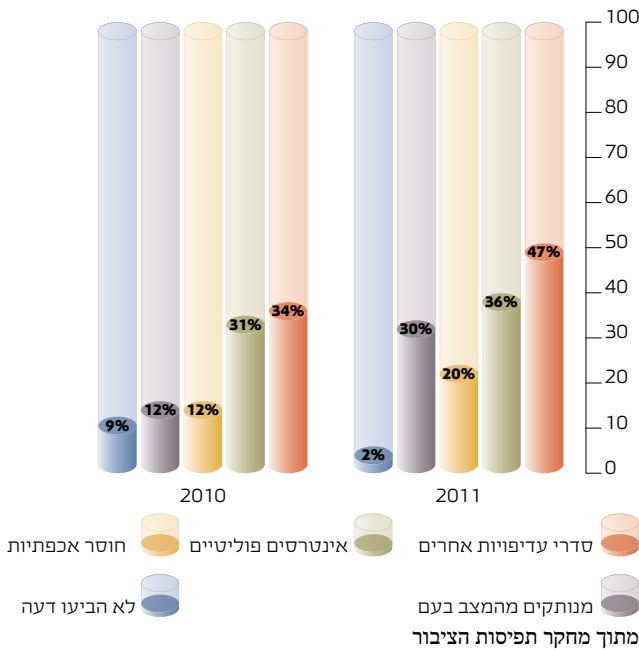
האם לדעתך הממשלה משקיעה מספיק או לא מספיק משאבים בטיפול בבעיית העוני והפערים החברתיים?

« על אף הגשת המלצות וועדת טרכטנברג לשינוי חברתי־כלכלי לממשלה, עד לתאריך הוצאת הדו"ח לא התבצעו שינויים מדיניים משמעותיים, טרם הורחב התקציב הממשלתי לרווחה וביטחון סוציאלי או גובשה תוכנית לאומית, כהתייחסות לדרישת העם לצדק חברתי ולשוויון זכויות. ניתן להסיק כי חוסר שביעות הרצון יתעצם ויגבר, נוכח היעדר טיפול יסודי ורב מערכתי על ידי נבחרי הציבור בבעיה המאיימת על חוסנה של החברה הישראלית כיום.

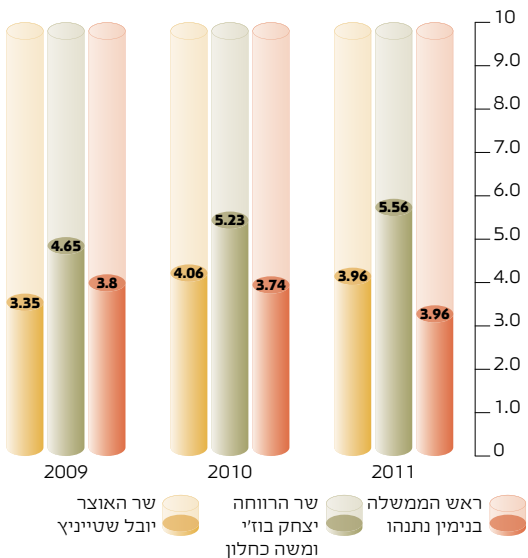
עליה משמעותית בתפיסת הציבור הרחב את הממשלה
 כחסרת אכפתיות, מנותקת מהעם שבחר בה או פועלת בהתאם
 לאינטרסים פוליטיים ובשל כך אינה מקצה משאבים ומטפלת
 בבעיית העוני והפערים החברתיים. תפיסות אלה היוו את המצע
 לפרוץ המחאה החברתית שביטאה בין היתר את אובדן האמון
 של האזרחים בנכונותם של קובעי המדיניות למלא את אחריותם
 ותפקידם ולדאוג לכלל האנשים החיים בחברה הישראלית ולא רק
 לביטחון ולכלכלה.

ממדי הסיבה העיקרית לדעתך, שבגללה הממשלה לא משקיעה משאבים מספקים לטיפול בעוני?

« הציבור הרחב ממשיך להעניק ציון נכשל לגורמים הרשמיים המרכזיים, האחראיים על טיפול בבעיית העוני והפער החברתיים.

**דרג'י לגבי כל אחד מהאישים באיזו מידה הוא פועל לטיפול בבעיית
העוני בישראל? (1 מסמל שכלל אינו פועל ו-10 פועל במידה רבה מאוד)**

מתוך מחקר תפיסות הציבור

לתשומת לב נבחרי הציבור - 55% מקרב הציבור הרחב ציינו כי התחייבות של מפלגה מסוימת לטפל בבעיית העוני, תשפיע לחיוב על החלטתם להצביע עבורה בבחירות הקרובות.

באיזו מידה תשפיע התחייבות של מפלגה מסוימת לטפל בעוני על החלטתך להצביע עבורה בבחירות הבאות?

סה"כ	
40%	26% תשפיע במידה רבה מאד
	14% תשפיע במידה די רבה
	15% תשפיע במידה מסוימת אבל לא רבה
34%	8% תשפיע במידה מועטה
	26% כמעט או כלל לא תשפיע
	11% לא הביעו דעה
	סה"כ 100%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

סולידריות חברתית בהיעדר מדיניות רווחה וביטחון סוציאלי

בבהיעדר מדיניות רווחה רב מערכתית ובשל התרחבות הפערים החברתיים ושיעורי העוני בישראל, הפכו המגזר השלישי והציבור הרחב להיות מקור העיקרי לתמיכה וסיוע, כתחליף לשירותים ומענה לצרכים קיומיים וחברתיים שהופרטו ע"י המדינה.

« מתוך כלל העמותות המסייעות במזון, 79% מעניקות סיוע בתחומי חיים נוספים. שליש (30%) מהעמותות מסייעות במימון תרופות ו/או טיפולים רפואיים, מחצית (51%) מחלקות ביגוד ושליש (30%) מעניקות שירותי חינוך.

עמותות וארגונים וולונטריים המסייעים לנזקקים בצרכי קיום בסיסיים, כגון מזון, תרופות וכדומה, פועלים מתוך ערכי סולידריות וצדק חברתי המושתתים על סיוע הומני לחלשים המתקשים להתקיים ולחיות בכבוד. ערכים אלו נשחקו בקרב קובעי המדיניות ואיתם נשחקה תפיסת האחריות המצופה מהם לטפל בבעיות החברתיות, המהוות את האיום הגדול ביותר על חוסנה החברתי של ישראל.

עידוד להתנהלות עצמאית והתווית מדיניות רווחה רב מערכתית, משקפים את התפיסה הרווחת בקרב רוב העמותות. 50% מהעמותות סבורות כי המנוף המרכזי לחילוף ממעגל העוני הוא הגדלת הקצבאות. 64% מהעמותות מאמינות כי היחלוצות מהעוני תתאפשר במידה וישופר מערך התעסוקה ותנאי העסקה.

מהיכרותך האישית את הנזקקים לסיוע ומצוקותיהם, מהו לדעתך המנוף המרכזי לחילוצם ממעגל העוני?

61%	סבסוד השכלה והכשרות תעסוקתיות
64%	שיפור מערך התעסוקה
36%	שינוי מדיניות המיסוי
50%	הגדלת קצבאות לאוכלוסיות מוחלשות
24%	הגדלת מס' העובדים הסוציאליים
54%	מימון תוכניות הזנה
6%	אחר

מתוך מחקר מגמות העוני בעמותות המזון

« 54% מעמותות הסיוע רואות ביישום ומימוש תכניות הזנה במימון ממשלתי, כלי מרכזי לסיוע. רק 6% מהעמותות סבורות כי האחריות לטיפול באי ביטחון תזונתי באמצעות חלוקת מזון תלויה בהם, לעומת 90% הסבורות כי זוהי אחריותו המלאה של משרד הרווחה.

« גם הציבור הרחב סבור כי זוהי אחריותה הבלעדית של ממשלת ישראל לפעול לטיפול בבעיה. 89% סבורים כי על המדינה לגבש תוכנית לאומית לצמצום העוני והפערים החברתיים ולמנות אחראי מקצועי לטובת הטיפול בבעיה.

האחריות לטיפול בעוני והפערים החברתיים - עיקר המסקנות:

ההשוואה בינלאומית משקפת את התפיסה האנטי חברתית של מדינת ישראל, אשר הצליחה לשמור על יציבות המשק ושיעורי הצמיחה בבתקופה גלובלית - כלכלית מורכבת, אך לא הצליחה להגן על רווחתן של אוכלוסיות מעוטות יכולת.

בבחמש השנים האחרונות הממשלה גיבשה אינספור וועדות והצעות
בתחוקה בתחומי רווחה וכלכלה, אג'נדות חברתיות-כלכליות, גיירות
עמדה והצעות לתקציבים סוציאליים וחברתיים.

טובי המומחים מהארץ וגם מהעולם מייעצים לקובעי המדיניות ומציעים פתרונות ברי קיימא.

בבעקבות המחאה החברתית והדרישה לצדק חברתי ושוויון
הזדמנויות, הוקמה וועדה והוגשו מסקנותיה.

כל שנדרש הוא מימוש אחריותה ומחויבותה של המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה באמצעות גיבוש תכנית לאומית בעלת יעדים מדידים, תקציב חברתי ומדיניות ששמה כיעד לאומי עיקרי לצמצם את העוני והפערים החברתיים.

”אין שום דבר שניתן לחדש על העוני, לעומת זאת, מה שניתן לחדש הוא ההבנה שיש לנו יש את המשאבים והיכולת להיפטר ממנו... השאלה על סדר היום חייבת להיות: מדוע לא צריך להיות רעב ומחסור בארץ בכלל, בכל עיר וליד כל שולחן, כאשר לבני אדם יש את המשאבים ואת הידע המדעי לספק לכל בני האדם את הצרכים הבסיסיים של החיים? אנשים אמידים ומבוססים כלכלית לעתים אדישים לעוני ולקיפוח. העניים במדינה שלנו אינם נמצאים בתודעה שלנו ומודרים מהזרם המרכזי של החברה שלנו, כי אפשרנו להם להיות בלתי נראים. בדיוק כפי שמאבק לא אלים חשף את הכיעור של אי צדק גזעי, חייבים היום לחשוף ולמגר את הזיהום והחולי של העוני, לא רק את הסימפטומים שלו, אלא את גורמי היסוד שלו. גם מאבק זה יהיה קשה, אבל אסור לנו לחשוש ועלינו להמשיך למצוא את התרופה לחולי העוני ולא משנה כמה קשה תהיה המשימה... מדינות עשירות חייבות להשתמש במשאבים העצומים שלהן לטובת פיתוח האוכלוסייה המוחלשת, חינוך לחסרי השכלה ומזון לרעבים... אם אנחנו מרגישים את זה כעובדה מוסרית עמוקה, איננו יכולים להסתפק בלראות אנשים רעבים, סובלים מרעב ומבריאות לקויה, כאשר יש לנו את האמצעים לעזור להם. על המדינות העשירות לעשות הכול כדי לגשר על הפער בין המיעוט העשיר לבין הרוב העניים.”

מרטין לותר קינג, מתוך נאום קבלת פרס נובל לשלום, 1964

העמותות השותפות של ארגון לתת

בשנת 2011 פעל ארגון לתת בשיתוף פעולה עם 160 עמותות ב-95 יישובים, מתוכן 116 עמותות שותפות, איתן מתבצע קשר שוטף וקבוע. השותפות של ארגון לתת עם העמותות, מניבה סיוע לכ-60,000 משפחות בשנה וליותר מ-200,000 אזרחים החיים במצוקה. הארגונים המקומיים ועמותות המזון עוסקים במתן סיוע שוטף בכל המגזרים בחברה הישראלית, ויחד, פועלים בתיאום ואיגום משאבים כדי לתת סיוע יעיל ומיטבי ולפעול לצמצום העוני.

עיר	שם הארגון	איש קשר	טלפון	כתובת
אופקים	בית חב"ד (בית התבשיל)	שנאור קטנוג	08-9926034	ת.ד. 216 המלאכה 7
אזור	לאזור מכל הלב מח' לשירותים חברתיים	עירית גבאי	03-5560088 שלוחה 126	רח' יצחק שדה 18
אילת	קרן אילת לפיתוח חינוך ותרבות - יד רוח'ה	אמירה אדרי	08-6367236 08-6367137/8	מרכז רסקו ת.ד.14
אריאל	חסד לחיים	אבנר מוצפי	057-7729511	רח' נחשונים 100 ת.ד. 4064
ארצי	נכי ישראל-אנשים מקבלים -נותנים	מומו נקווה	03-9415540	רח' סחרוב 17 א.ת. חדש ראשל"צ ת.ד. 48 75707
ארצי	יד ביד, אוזן קשבת ועזרה לזולת	זמירה דנינו	03-6203141	רח' הנביאים 36, מיקוד 64072
ארצי	על"ם - ארצי	אפרת שיפרוט	03-7686666/0	רח' הירקון 35 בית ניומן
אשדוד	אהבת חסד	אהרן רוטנר	08-8665880	רח' עקביא בן מהלל 15
אשדוד	חסדי איילה	ויקטור ועקנין	077-4450308	רח' החיד"א 16
אשדוד	עמותת חמד	יוסי דלטוז	07-77001356	רח' הציונות 3/29
אשקלון	מתן בסתר	ניסים כלפון	08-6845935	רח' האגוז 5 נוה רז ת.ד.5163
באר שבע	אלג'מאהיר	עלי אבו רביעה	08-6288831	רח' ויצמן 15/4 (אוניברסיטת בן גוריון)
באר שבע	באר שובע	ארז נגאוקר	08-6412544	רח' מורדי הגטאות 58 ת.ד.6043, מיקוד 84160
באר שבע	בית מוריה	שמעיה ברקוביץ	08-6288812	רח' מנדלי מוכר ספרים ת.ד. 4586
באר שבע	קרן עזרה לעולים נזקקים	מיה אנגלרט	08-6276252	רח' ההסתדרות 2
בית שאן	עולם חסד יבנה - אש"ל אברהם	ביטון אברהם	04-6581726	רח' חבצלת 4 - שכונת נוף הגלבוע
בית שמש	למתנדב	ברי שרידן	02-9919936	רח" המשלט 8, ת.ד. 386
בית שמש	אהבת חסד	שמעון פיינגלש	077-7930801	רח' האדמור מבעל"ז 11, רמת בית שמש
בני ברק	חסדי נעמי	דינה למדר	03-6777777	רח' בר יוחאי 10
בני ברק	אהבת חסד	מאיר מושקוביץ	03-6164978	דונולו 14
בת ים	אוהבים	דורית לחיאני-	03-6591220	רח' אלפר 27
בת ים	עזר מציון	משה טראובה	בת ים 03-6595070 חולון 03-5043131	רח' חביבה רייך 3
ג'וליס	הקרן לקידום בני העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	סלח טריף	04-9563623	ת.ד. 6
גבעתיים	אגף רווחה	יצחק בן שחק	03-5722211/47	רח' שינקין 6
גדרה	המחלקה לשירותים חברתיים	מרים שוקר	08-8593547/64	רח' פינס 1
דימונה	מלב אל לב	ניסים פרץ	052-2394007	ת.ד.1164

עיר	שם הארגון	איש קשר	טלפון	כתובת
דליית אל כרמל	נד"א - נכי דליית אל כרמל	סולימין עוואד	04-8395659	רח' 30056 שכונת אלנוזהה, מיקוד 30056
הוד השרון	רעים	יהודה לסקו	09-741 1447	רח' השקמים 37
הרצליה	מתנדבי הרצליה	זולי פאפו	09-9542734	רח' הנדיב 49
זכרון יעקב	איש לרעהו יעזורו	יוסי פרץ-יור / רפי	052-3740881	רח' גאולים 35
חדרה	חכמה ודעת לב חם	דבורה ואלי קרמר	04-6222132	רח' רוטשילד 38, ת.ד. 243
חולון	עורו משנתכם 2000	אריק דנון	072-2514072 03-5040720	רח' בצלאל 3
חולון	תנו יד לחבר	עמוס ירושלמי	03-651 7520	רח' ארבע ארצות 24, מיקוד 58100
חיפה	עמותת החסד ע"ש כמיל שחאדה (בית החסד)	תומס שחאדה	04-8666235	ת.ד. 175, מיקוד 31000
חיפה	מאיר פנים	זאב שכטר	04-8642332	רח' יל"ג 6
חיפה	נותנים באהבה - גמ"ח נוה שאנן	עקיבא וייץ ואיתן שפירא	04-8321585	רח' הגליל 58 א' נווה שאנן
חיפה	לב ח"ש	יהושע ראכברגר	04-8672999	ת.ד. 5673, מיקוד 31055
חצור הגלילית	עת רחמים	יוספי גבריאלי	04-6930687	רח' מעלה הזיתים 10/4, ת.ד. 54, מיקוד 10300
חשמונאים	יושבת ציון	מרימי יחזקאל	08-9768565	רח' רשב' 9/8, מודיעין עילית, אחוזת ברכפלד
טבריה	שכן טוב	רן בירון	054-6432299	רח' רקפת 8, רמת טבריה ג', מיקוד 14422
טירה	עמותה למען נזקקים-טירה	עבד קשוע	09-7937028	ת.ד. 3106, מיקוד 44915
טירת הכרמל	צדקת אבות	הרב יוסף גדסי	04-8574770	רח' זבוטינסקי 1/16, ת.ד. 192
יבנה	בית חב"ד	יוסי לרר	08-9421665 08-9422721	רח' הזמיר 1 א
יבנה	בני ברית	אסתר דחבש	08-9739944	שדרות העצמאות 15/30, מיקוד 70600
יהוד	בית חב"ד-בית חם	שמעון ויינר	03-5361479	רח' צבי ישי 10 ת.ד. 216
יוקנעם	מחלקת רווחה	תמי באש	04-9596009	הצאלים 1 בניין המועצה ת.ד. 1, קריית יוקנעם 20692
ירוחם	מחלקת רווחה	אהרון חמו	08-6580697 שלוחה 121, 151	מועצה אזורית ירוחם ת.ד. 1
ירושלים	יד אליעזר	מילכה בנימין	02-5912222	רח' פולנסקי 14
ירושלים	יד עזרה ושולמית	עוזיאל חתן	02-5323211	רח' שמעון רוקח 28
ירושלים	עזרת אבות	נעמי ושריה שרעבי	02-5829984	רח' חבשוש 2, שכונת נחלת צבי
ירושלים	עמותת החסד לב רמות	משה קוץ	02-5861456	רח' שכטמן פינת לואי לפסקי, רמות א', ת.ד. 23901
ירושלים	רעות - קהילה דתית פלורליסטית	שלמה כהן - יור'	02-5667372 054-2806380	רח" אליעזר הגדול 4 (עי' בי"ס דנמרק)
ירושלים	ש.ח.ל.(אתנחתא)	ימאשה גוטליב	02-6725337	רח' דרך חברון 106
ירושלים	תכלית האדם	אהרון כהן	02-6516325	רח' מרכז שטנר 3, גבעת שאול ת.ד. 41205
כפר חבד	בית חנוך לתשב"ר - אור שמחה	יוסף קליין	03-9606137/8	ת.ד. 21
כפר מגדא	לשכת רווחה	עוויד זכי	04-9864168	ת.ד. 1161

עיר	שם הארגון	איש קשר	טלפון	כתובת
כפר נחף	לרווחת נחף וקדמתה	סעיד עיסא	04-9081639	ת.ד. 414 מיקוד 20137
כפר סבא	הזן את הכל - קרן גמ"ח ע"ש פינקרט יעקב ז"ל	רונלד קול	09-7652418	רח' הרצל 56/6, כפר סבא מיקוד 44213
כפר סבא	מלא הטנא	אלי שרון	09-7463079	רח' נחל קנה 10 כפר סבא מיקוד 44245
כרמיאל	ויצו - הסתדרות עולמית לנשים ציוניות	צפי פרידמן	04-9985993 04-9581129	רח' השריג 20, שכונת הגליל
כרמיאל	צלחת חמה - לשובע	חגית בריטמן	04-9582355	רח' החרושת 11, ת.ד. 6393
לוד	מפעל החסד - יד ביד	הרב גלוברמן עקב	08-9213636	רח' חשמונאים 33, ת.ד. 1212
מבשרת ציון	יד ביד - לקידום מבשרת ציון	משה שגיא	02-5335526 02-5700449	רח' יסמין 69 ת.ד. 1175
מגדל העמק	בית התבשיל - טוב וחסד	יהודה אליאס	04-6444410	רח' שלום עליכם 2
מזכרת בתיה	מחלקת רווחה ושירותים חברתיים	עין שי רבקה	08-9340019 08-9340032	רח' שדרות אליהו 8,
מעלה אדומים	בית חב"ד	שלמה אברהם	02-5354960 02-5902847	רח' הנחלים 770 פארק אדומים
מצפה רמון	מחלקת רווחה	קלרה חניבד	08-6596257	מועצה מקומית מצפה רמון ת.ד. 1
מרום הגליל	מחלקת רווחה	שרה אשכנזי	04-6987827	מועצה אזורית מרום גליל מושב מירון ת.ד. 90000
נהריה / שלומי	בית נריה	יעקב ויצמן	04-9513389 04-9522615	רח' יפה נוף 44, ת.ד. 351
נוקדים	בית עציון	יוסי שדה	02-5864991	נוקדים
נס ציונה	בית חב"ד	הרב שגיא הר שפר	08-9400935	רח' ביאליק 2 מיקוד 64092
נצרת	העמותה לקידום שרותים חברתיים - "אלבסמה"	יוסור טרסור	04-6456422	ת.ד. 323, רח' 6000 מס' 54 שכונת אל נמסיאי
נתיבות	ברית שלום וחסד	סולומון כהן	08-9948081	רח' ירושלים 241, ת.ד. 362, מיקוד 87772
נתניה	נתינה (באר יעקב ורחל)	דוד ממס	09-8624442 077-2177003/1	ת.ד. 2621
נתניה	קופת הצדקה המרכזית	שאול וייס	09-8878377	רח' מוהליבר 23
עכו	גרעין אומץ עכו	דוד עבדי	04-9550127 1-800-262666	רח' בן עמי ליד מד"א, לדואר: ת.ד. 2766
עמנואל	חסדי שמואל הנביא	מרדכי זאדה	09-9500499	ת.ד. 6106
עפולה	סלע - סיוע למען הקהילה	יעקב מלכה / גדי גורי	04-6593789	רח' קוממיות 44א', גבעת המורה
ערד	הקרן לפיתוח ערד - יד לערד	ישראל צדיקריו	08-9102430	רח' עירית 1, היח להתנדבות, ת.ד. 563, מיקוד 89104
פתח תקוה	טל חיים	משה רובין	03-9333494	רח' ברנדה 45
פתח תקוה	מתנדבים למען הזולת - מיל"ה	שמעון ארבסט	03-9092002	רח' אריה בן אליעזר 21
פתח תקוה	חסדי יעקב עזרה לזולת	שלמה חפר	03-9315268	רח' כרמלי 1, לדואר: אצל' 10/4
פרדס חנה	אור פרדס	יעקב צדקה	04-6373733	רח' הדקלים 84
צפת	קרן חסדי לב	זלמי ביטטריצקי	077-3377930	רח' ארלזורוב 72 ת.ד. 6145 מיקוד 13410
קציר-חריש	המחלקה לשירותים חברתיים	דוד אוחננה	04-6253110 04-6253029	ת.ד. 5092, מיקוד 37861 (מועצה מקומית קציר חריש, ד.ג. מנשה 37861)

עיר	שם הארגון	איש קשר	טלפון	כתובת
קצרין -רמת הגולן	מתן-סיוע בצדקה ברמת הגולן	רותי גופברג	052-8348379	מושב יונתן 12415
קרית אונו	אפשרות	אסתר אבן טוב	03-5356828	רח' ויינגט 22 ת.ד. 206, מחלקת רווחה
קרית ארבע	חסדי אבות (נחלת עמק חברון)	צבי אדרעי	02-9966166	רח' דוד המלך 696/25 ת.ד. 696
קריית אתא	ארוחה חמה	יצחק ויסגלס	04-8446324	רח' חנקין 20 מיקוד 28000
קרית ביאליק	חסד מציון	דניאל חדד	052-4201248	רח' הדבורה 10 קריית מוצקין
קרית גת	מאיר פנים	ניסים אלמקיי	077-8338822	שד' לכיש 33
קרית גת	עזר מציון	צבי פרוכטר	08-6815678	רח' בילו 18 - רחבת עין הבשור
קרית טבעון	מעומק הלב - קרית טבעון	אבי צור	04-9539252	ככר בן גוריון, ת.ד. 1060
קרית מלאכי / (רמת גן)	אחד לאחד	ניקול ז'יבלי	03-9730770	מושב בני עטרות, מיקוד 60991
קרית שמונה	בית חב"ד - בית בתיה	יגאל ציפורי	04-6943770	רח' הלבנון 15
ראש העין	ק.ס.מ. - קרן סיוע למשפחות	יוסי הורוביץ	03-9383750	רח' התבור 7, גבעת טל מיקוד 48561
ראשל"צ	עניין של חיים	דוד גבאי / רצבי יוסף	03-9566565	רח' שלמה בן דוד 3, א.ת. ישן ת.ד. 3272
ראשל"צ	פתחי עולם	רב' מלוב יחיאל	03-9648426	רח' חב"ד 7 א'
רהט	צעד קדימה	מגד' אבו בלאל	08-9917285	ת.ד. 391, שכונה 2, בית 111
רהט	קפא	חסנאת אברהים	08-9910102	שכונת 19, בית מס' 22, ת.ד. 212, מיקוד 85357
רחובות	הבית החם למען הקהילה- מח' רווחה	פלדבוי סיגלית	08-9392600	מחסן - טשרניחובסקי 47, לדואר: ביל"ו 2, ת.ד. 1111
רחובות	הוד ישראל	חיה גנץ	08-9472793	רח' בר שאול 1
רחובות	לחיות בכבוד	ארז קרלשטיין	08-9493551	רח' החוסס 11
רמלה	חסדי אשר וחיה	ליפא ורשצקי	08-9249055	רח' חיים בר לב 1/11
רמת גן	עלה - לרווחת הילד, הנוער והקהילה	חיה עוזיאל	03-6712111	רח' אצ"ל 2
רמת השרון	חסדי תקוה	יעקב קורצקי	054-4555583	רח' מרדכי 15 מיקוד 47441
רעננה	משנה לחם	יעקב שמרלינג	09-7610403	רח' ביאליק 12
שדרות	רעות שדרות	אביחי סרוסי	08-6610480	משעול ברנר 2/2 שדרות 80100
שהם	יד משעם	על דהן	03-9795444	רח' קדם 96, מיקוד 60850 ת.ד. 3728
תל אביב	ש.ח.ל. - מקום אחר	אסף שמול	03-6021722	רח' בזל 16
תל אביב	אוכל לנזקקים	יהושע פלדמן	03-6024122	גמל ת"א ת.ד. 6477, מיקוד 61063
תל אביב	בית השנטי	מרים קלין - מנכ"ל	03-5103339	ת.ד. 50041, מיקוד 61500
תל אביב	האגודה לקידום החינוך ביפו	שלום פרוטוביץ	03-6803000	ת.ד. 8264, מיקוד 61081 רח' תל גיבורים 5
תל אביב	לשובע	עויד חריש גלעד	03-7520002	עו"ד חריש רח" בגין 7 רמת גן, מיקוד 52681
תל אביב	מורשת יהדות בוכרה בישראל	אלי אמינוב	03-6837483	רח' הכינור 2 קרית שלום ת.ד. 12071
תל שבע	אלאמנה - חינוך רווחה ודו קיום	עבד אלמוטלב	08-6659402	דואר- ת.ד. 15175

תודה

ארגון לתת מבקש להביע את הערכתו העמוקה לכל מי שתמך ונרתם להצלחת המחקר והפקת הדו"ח. תודה על הבנת החשיבות, השקעת הזמן והמשאבים. תודה על סיעור המוחות, המקצועיות והמסירות שנדרשו להפקת דו"ח העוני האלטרנטיבי לשנת 2011, שנועד להעלאת המודעות לדחיפות הטיפול בבעיית העוני והפערים החברתיים בישראל.

תודה לזיו קורן, על ההשקעה, המסירות והרגישות הנדרשת בתיעוד אנשים החיים בעוני ודלות ברחבי מדינת ישראל לאורך העשור האחרון, בהתנדבות.

תודה מיוחדת לשלומית היימן על עיצוב הדו"ח במסירות ויצירתיות רבה, ועל ליווי מקצועי, תומך ובסבלנות אין קץ בהפקת הדו"ח בשנתיים האחרונות.

תודה מיוחדת לגיא פלדמן, על תהליך יצירת הדו"ח וכתיבת השאלונים ולרחל סקלי על איסוף מידע ונתונים ותמיכה בריכוז משימות בתהליך מחקר וכתיבת הדו"ח, בהתנדבות.

תודה ליניב שלמה ומינה צמח ממכון דחף, על הליווי, הייעוץ וניתוח הסקרים בתרומה והתנדבות.

תודה לרפי סמית' ואולגה פניאל ממכון סמית על הייעוץ, הביצוע וניתוח סקר תפיסות הציבור.

תודה למתנדבים ישראל וינריך על ריכוז המחקר מול עמותות וליורם גפני על הקלדת הנתונים.

תודה ללירון יוחאי, על המסירות, המחויבות, האכפתיות והעבודה המקצועית והמקיפה בכתיבת והפקת הדו"ח.

תודה למנהלי העמותות ברחבי הארץ, על ההירתמות והתמיכה בהכנת הדו"ח ועל השותפות במאבק בעוני ובהענקת סיוע לאנשים השרויים במצוקה, במסירות אין קץ.

ומעל הכל, תודה לאנשים ולמשפחות האמיצות, אשר למרות הקושי והבושה, הסכימו לחשוף את אורח ותנאי חייהם המורכבים, כדי להעיד על הפנים של העוני בישראל 2011 ולהצליח ולו במעט לשנות את פניה העגומים של המציאות.

להתנדבות ומידע נוסף:

ארגון לתת סיוע הומניטרי ישראלי (ע"ר), רח' המסגר 44, ת.ד. 57636, מ. 67214 תל אביב-יפו

טלפונים: 03-6839911, 03-6833388, 1-700-50-40-33, פקס: 03-6839911

 www.latet.org.il | latet@latet.org.il